

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

48

MAREA UNIRE

(Paginile 4—5, 6, 12—13)

Adevărul implacabil al evoluției istorice

LA 1 DECEMBRIE 1918, prin Hotărîrea Marii Adunări Naționale plebiscitare de la Alba Iulia s-a împlinit principala năzuință a poporului român din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș: unirea cu țara, visul de veacuri al românilor de pretutindeni. S-a împlinit, astfel, unitatea națională a poporului român, care a dovedit în tot cursul istoriei sale o neînrînită voință de unificare, întemeiată pe unitatea geografică, etnică și economică, pe o puternică și vie comunitate de limbă, de cultură și de năzuință.

Evoluția istorică profundă a meleagurilor de la Carpați și Dunăre, unde majoritatea zdrobitoare a populației o constituie românii, evoluție în care se împletesc procese economice, social-politice și spirituale complexe, este o mărturie vie a acumulării treptate a necesității obiective de unificare. Acțiunea necesității istorice obiective străbate ca un fir roșu întreaga luptă a românilor din Transilvania pentru eliberarea națională și socială, ca și cursul esențial al istoriei tuturor „țărilor române” spre împlinirea unității lor.

De aceea, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia nu a pecetluit, prin hotărîrea sa, o conjunctură favorabilă a situației internaționale, nici numai o evoluție favorabilă a raportului de forțe, ci obiectivul fundamental al istoriei acestor pămînturi, configurat de factorii obiectivi, consfințit de unitatea poporului român, de hotărîrea sa manifestată cu putere de nestăvilit de a-și împlini dreptul la autodeterminare, ca și de singele vărsat de ostașii României, de suferințele nețărnite acceptate de tot poporul țării, pentru împlinirea unui multiseclar vis de dreptate.

Din această adîncă imbinare a necesității istorice obiective cu voința de eliberare națională și socială a izvorît democratismul Hotărîrii Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie 1918, conținutul său înaintat, ideile progresiste ce o străbat, menite, în gîndirea celor ce au modelat-o și aprobat-o, să constituie temelia politico-ideologică a României puternice, cu mari posibilități economice și culturale, cu rol constructiv în partea de lume unde a așezat-o istoria, care trebuia să se nască dintr-o Unire de multe secole visată, și pregătită prin sacrificiile a zeci și zeci de generații de români de pretutindeni.

Făurirea statului național-unitar al românilor asigură bazele unei dezvoltări economice, sociale și culturale puternice, dar nu înseamnă în același timp și împlinirea practică a acestei dezvoltări, nici realizarea automată a programului profund democratic cuprins în Hotărîrea Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie 1918. În fața statului român întregit se puneau probleme de o complexitate covârșitoare, începînd cu reconstrucția economiei distruse de război și de anii ocupației germane spoliatoare, pînă la imperativul de a remodela după norme mai democratice viața economică și socială, organizarea politică și repartitia proprietății agricole, sau la necesitatea de a integra, în cursul normal al vieții sale, teritoriile recent unite, avînd probleme complexe, dintre care unele, cum e problema „minorităților naționale”, nu au fost experimentate înainte de guvernările românești.

Viabilitatea statului național român născut din Marea Unire din 1918 este confirmată de însăși capacitatea sa de a înfrînge dificultățile și de a realiza, în ciuda condițiilor adeseori vitrege, o importantă dezvoltare în toate domeniile de activitate.

Fenomenul social-politic cel mai caracteristic apărut în acest amplu și complex proces istoric a fost intensificarea prezenței politice a maselor, creșterea avîntului lor de luptă, înrîpat îndeosebi în mișcările pentru împlinirea revendicărilor social-economice și politice democratice, și, începînd din 1933, împotriva expansiunii hitleriste spre Europa centrală și sud-estică, pentru făurirea unui sistem de securitate colectivă, pentru apărarea hotarelor țării de tendințele revizioniste.

Desigur, politica internă și externă a României interbelice s-a realizat în condiții deosebit de complexe, competențe analizate în ultimii ani în documentate studii și volume ale istoricilor și politologilor noștri, și rezumarea lor nu se numără printre obiectivele acestor însemnări. Dar meditănd asupra întîmplărilor din anii prăgători celui de-al doilea război mondial, nu pot să nu constat că este neîndoelnic că în politica interbelică a României s-au manifestat tendințe pozitive spre asigurarea unui sistem de securitate colectivă în Europa, spre păstrarea și întărirea păcii și colaborării internaționale și spre stăvilirea tendințelor revanșarde și revizioniste sprijinite în principal pe planurile războinice ale Germaniei hitleriste și ale Italiei fasciste. Situația internă și externă a României a cunoscut

Francisc Păcurariu

(Continuare în pagina 4)

POARTA CETĂȚII ALBA IULIA

Unirea a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român din Moldova, Muntenia și Transilvania, de cărturarii și marii gînditori ai neamului, a activităților desfășurate de elementele revoluționare, de militanții socialiști, a aspi-rațiilor și voinței întregului popor.

NICOLAE CEAUȘESCU

Unirea — monumentul limbii române

Alba Iulia, cetatea eternă a întrupării rostea :
— Domn al Țării Românești și al Țării Ardealului,
flacăra a Traciei fulgerînd inima, jertfă
firească în zămislire — izvorire carpatină
nuntirea geto-dacă, năpraznică vigoare de neam,
ființarea sublimă a unui popor ce nu poate auzi
sfîșierea fruntariilor — Mihai cel Viteaz
și cel dezrobitor — a pus nume fiecărui oștean
devenit pom milenar
zidind un singur trup — România solară.
Unirea — monumentul ființei române,
Unirea — calea gloriei luminoase
a națiunii române,
Unirea — scriptura fără de moarte
a limbii române !

Vasile Speranța

România literară

Director: George Ivaşcu. Redactor
şef adjunct: Ion Horea. Secretar
responsabil de redacţie: Roger Căm-
peanu.

Din 7 în 7 zile

Dialoguri constructive

SĂPTĂMÎNA care a trecut s-a caracterizat printr-o excepțională densitate de evenimente ale vieții politice internaționale, polarizând atenția opiniei publice mondiale și deschizând perspective de acțiune în viitor, pe calea spre înlăturarea marilor decizii ale popoarelor — pacea, eliminarea pericolului nuclear, dezarmarea, destinderea.

În acest cadru se înscrie întâlnirea de la Geneva dintre secretarul general al C.C. al P.C.U.S., Mihail Gorbaciov, și președintele S.U.A., Ronald Reagan, care contribuie să fie intensificată de conducători de state, lideri politici, agențiile de presă din întreaga lume.

După cum este cunoscut, România socialistă, președintele Nicolae Ceaușescu au salutat de la bun început ideea întâlnirii la nivel înalt sovieto-americană, pornind de la poziția principială potrivit căreia metoda tratativelor, a negocierilor politice, dialogul direct reprezintă singura cale constructivă de soluționare a litigiilor, de depășire a tensiunii și realizare a unor progrese spre înțelegere și acorduri.

În ansamblul internațional, aprecierile converg în a considera desfășurarea întâlnirii ca un fapt pozitiv, un eveniment dator de speranță, de natură să determine o continuare și amplificare a dialogului, o intensificare a eforturilor spre pace, destindere, dezarmare. În acest sens, pe baza unei profunde analize a rezultatelor, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „Considerăm că după întâlnirea dintre conducătorii Uniunii Sovietice și Statelor Unite de la Geneva, care a deschis calea continuării negocierilor, se impune să intensificăm activitatea pentru înlăturarea dezarmării, pentru soluționarea tuturor problemelor dintre state pe calea tratativelor, pentru o lume a păcii”.

Desigur, problemele abordate în cursul întâlnirii sunt de o deosebită profunzime și complexitate; în plus, convorbirile au survenit după o perioadă îndelungată de intrerupere a dialogului, de înăsprire a raporturilor reciproce, de creștere a neîncrederii și tensiunii — încet, realist vorbind, nu era de așteptat ca în numai două zile de convorbiri să se ajungă la rezolvări efective, la măsuri concrete și decizii practice. Tocmai de aceea, în concepția României socialiste, a președintelui Nicolae Ceaușescu, acum, toate eforturile trebuie îndreptate spre materializarea înțelegerilor de principiu, în mod deosebit spre abordarea eficientă a problemelor dezarmării și trecerii la înțelegerea curselor înarmărilor, prevenindu-se militarizarea cosmosului.

Tara noastră a susținut întotdeauna că, dat fiind caracterul universal al acestor probleme care privesc existența tuturor popoarelor, este necesar ca toate statele să se manifeste mai activ, un rol și o răspundere deosebite revenind statelor membre ale Tratatului de la Varșovia și ale N.A.T.O. Ca o ilustrare concretă în această direcție s-a înscris participarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la întâlnirea de la Praga a conducătorilor statelor participante la Tratatul de la Varșovia, ale cărei concluzii au evidențiat, de asemenea, creșterea unor posibilități noi pentru însănătoșirea situației internaționale.

În spiritul principiilor coexistenței pașnice, al poziției constante de a nu se omite nici o ocazie sau posibilitate de acțiune susceptibile care să conducă la rezultate pozitive, președintele Nicolae Ceaușescu l-a primit pe trimisul special al președintelui S.U.A., care a prezentat punctul de vedere respectiv asupra convorbirilor de la Geneva. Și cu acest prilej, șeful statului român a subliniat imperativul stringent, într-un termen cât mai scurt, al înțelegerii privind înlăturarea dezarmării și securității.

ÎN aceste zile, Bucureștiul a primit vizita de lucru întreprinsă, la invitația tovarășului Nicolae Ceaușescu, de către tovarășul Wojciech Jaruzelski, prim secretar al C.C. al P.M.U.P., președintele Consiliului de Stat al R. P. Polone. O vizită care, oglindind stabilitatea și consecvența politicii externe a României de dezvoltare continuă a prieteniei cu toate țările socialiste, a relevat amploarea și profunzimea raporturilor româno-polone, deschizându-le noi perspective, ample și fertile.

Referindu-se la rezultatele vizitei — care au fost sintetizate în Comunicatul comun dat publicității —, cei doi conducători de partid și de stat au exprimat satisfacția pentru cursul ascendent al relațiilor româno-polone, împreună cu sublinierea necesității de a se acționa pentru adâncirea cooperării reciproce avansate. România și Polonia, ca și alte țări socialiste, se află în pragul trecerii la un nou cîmăl. Tocmai în această perspectivă au fost abordate și s-au stabilit obiective majore privind coordonarea planurilor de dezvoltare economică pe perioada 1986—1990, astfel încât să se realizeze o creștere substanțială a schimburilor economice bilaterale, intensificarea cooperării tehnico-stiințifice, elaborarea unui Program de colaborare pe următorul cîmăl.

ACELEAȘI coordonate generale au caracterizat și vizita președintelui Consiliului de miniștri al R.P. Bulgariei, tovarășul Grigori Filipov. Cu ocazia primirii de către tovarășul Nicolae Ceaușescu a oaspetelui bulgar, a fost salutat dezvoltarea relațiilor de stimă, prietenie și colaborare tradițională dintre popoarele noastre, faptul că economiile naționale în plin avânt ale celor două țări oferă largi posibilități pentru intensificarea conlucrării economice, pentru extinderea cooperării și specializării în producție și diversificarea schimburilor comerciale. Protocolul cuprinzând măsurile practice și convențiile pe termen lung semnate de șefii de guvern ai celor două țări concretizează aceste orientări în perspectiva noilor cîmăluri la care trec România și Bulgaria.

ÎN concluzie, un interval de intensă și bogată activitate, legitimind speranțe într-o lume care să devină tot mai mult o lume a păcii, înțelegerii și conlucrării între popoare.

Cronica

Viața literară

Colocviile de critică ale revistei „Ramuri”

● În zilele de 14, 15, 16 noiembrie a. c., la Craiova s-a desfășurat prima ediție a Colocviilor de critică ale revistei „Ramuri”, manifestare organizată în colaborare cu Uniunea Scriitorilor, Comitetul județean Dolj de cultură și educație socialistă și Comitetul județean Dolj al U.T.C. Festivitatea de deschidere a avut loc la Muzeul de Artă din Craiova în ziua de 14 noiembrie. Lucrările Colocviilor au fost scrise de tovarășii Constantin Lăzărescu, președintele Comitetului județean Dolj de cultură și educație socialistă. Poetul Ștefan Aug. Doinaș a participat din partea Biroului Uniunii Scriitorilor.

Lucrările Colocviilor, conduse de poetul Marin Sorescu, secretarul Asociației Scriitorilor din Craiova, au situat în dezbaterile lor următoarele teme: Omagierea unor personalități marcante ale literaturii române — Liviu Rebreanu și Mihail Sorbul — cu prilejul aniversării centenarului nasterii lor; Raportul dintre poezie și filosofie; Moșă și modele în critica literară; Generații și creație. Au participat cu comunicări, în prima parte a lucrărilor: Șt. Aug. Doinaș, Ion D. Sărbu, Mihai Șora,

Teohar Mhadaș, Marian Pahagi, Horia Bădescu, Eugen Uricaru, Constantin Barbu, Constantin Zărnescu. În partea a doua a lucrărilor: Mircea Ciobanu, Cornel Moraru, Mircea Scarlat, Mihaela Andreescu și, de asemenea, cu noi intervenții, Ion D. Sărbu și Marian Pahagi.

Programul zilei de 15 noiembrie a cuprins o întâlnire a scriitorilor invitați la Colocviu cu studenții și cadre didactice de la Facultatea de Filologie din Craiova. Prilej cu care a fost lansată cartea lui Eugen Negrici — „Introducere în poezia contemporană” (prezentată de Constantin Barbu). Totodată au fost anunțate premiile revistei „Ramuri” pe anul 1985 de către Marin Sorescu, redactor șef al revistei: Esu — Marius Ghica (pentru volumul Facerea poemului); Poezie — Marian Drăghici (pentru volumul în mss. Parharul cu o singură rază); Proză — Doina Pologea (pentru volumul în mss. Muntele și oglinda).

În continuare, invitații au purtat un fructuos dialog cu gazdele și au susținut un recital de poezie. Și-au dat concursul Mihaela Andreescu, Denisa Comănescu, Doina Uricariu, Carolina Iliea, Liliana Ursu, Horia Bădescu,

Patrel Berceanu, Mircea Ciobanu, Gabriel Chifu, Nicolae Diaconu, Marian Drăghici, Mircea Ivănescu, Dinu Flămând, Teohar Mhadaș, Claudiu Moldovan, Florea Miu, Nicolae Prelipceanu, Adrian Popescu, George Popescu, Ion Sorescu, Mircea Florin Șandru. În aceeași zi, grupul de invitați s-a deplasat la Bechet, unde au fost primiți de Iulian Miulescu, primarul comunei, și au vizitat diferite sectoare ale Cooperativei agricole de producție; au participat apoi la o sezoare literară susținută în colaborare cu membrii ceneclului „Clepsidra”. Din partea gazdelor au citit din creațiile lor: Ionel Nică, Dorian Suciu, Sever Răduci, Mitre Arambaș, Gh. Boaghe, Ionica Encea, Octavian Bulmaci, Nicolae Ionescu, Nicoleta Ciobață, Camelia Mirșu. În ultima zi, grupul de scriitori a efectuat vizite la I.A.S. Breasta, Liceul industrial nr. 6, Liceul economic, precum și la muzeele din Craiova. La lucrările Colocviilor au mai participat: Eugen Negrici, Remus Diaconescu, Ilarie Hinoveanu, George Sorescu, Marin Bestel, Ioana Dinulescu, C-tin Popescu, Ion Pecie, Romeo Magherescu, Ovidiu Ghidirmic, Marian Barbu, Șt. Tunsoiu, George Niță.

Reuniunile revistei „Ateneu”

● Comitetul județean de cultură și educație socialistă Bacău, Uniunea Scriitorilor, revista „Ateneu” și alte instituții de cultură organizează, între 17 noiembrie — 8 decembrie 1985, Reuniunile culturale-educative și literar-artistice ale revistei „Ateneu”, în cadrul Festivalului național „Cîntarea României”.

În cadrul manifestărilor inițiate, au avut loc Colocviile revistei „Ateneu”, consacrate marilor împliniri din Epoca Ceaușescu. Au mai fost programate: o sesiune omagială dedicată aniversării a 60 de ani de la apariția revistei „Ateneu cultural”, evocarea personalităților George Bacovia, Grigore Tabacaru — fondatorii revistei, — Vasile Păvan, George Enescu, Liviu Rebreanu, Nicu Enea, D. D. Pătrășcanu, Ion Diaconescu; decernarea premiilor anuale ale revistei; inaugurarea ceneclului Uniunii Scriitorilor; inaugurarea ciclului de acțiuni „Bacoviana”. Un mare număr

de auditori au participat la simpozioane, conferințe, dezbateri, mese rotunde etc., ca, de pildă, întâlnirea cu ceneclul literar-artistic „Junimea Nouă” din municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej. A fost inaugurat și studioul de poezie și teatru scut (în colaborare cu Teatrul „Bacovia”).

Pe lângă o suită de expuneri cu privire la viața și opera altor oameni de seamă, au avut loc întâlniri cu redacțiile unor reviste literare din țară, la încheierea reuniunilor, au fost prezentate spectacole de poezie și muzică, sezoare literare, întâlniri cu redactorii revistei „Ateneu” pe platformele industriale, în consiliile unice agro-industriale de stat și cooperatiste, ca și în diferite școli.

La festivitatea de deschidere a Reuniunilor au luat cuvîntul Petre Enăsoaică, președintele Comitetului județean de cultură și educație socialistă Bacău, George Genoiu, redactorul șef al revistei „Ateneu”, și Radu Câr-

neci, din partea Uniunii Scriitorilor.

Manifestările s-au desfășurat și la licee, la galeriile de artă și la Arhivele Statului din Bacău, la numeroase întreprinderi din cadrul municipiului, la Combinatul petrochimic din Borzești, la casele de cultură din Tecuci și Tirgu Ocna, la fabrica de zahăr din Săscut, la fabrica de postav din Buhusi, la căminele culturale din Oituz, Răcăciuni, Letea Veche, Făraoni, la baza de aprovizionare și transport Moinești etc.

La manifestările întreprinse își dau concursul: Sergiu Adam, Radu Cârnel, Calistrat Costin, Victor Mitocaru, Ovidiu Genaru, Ernest Gavrilovici, Cornel Galben, Mihai Iordachi, Viorel Savin, Octavian Voicu, Constantin Călin, Vlad Sorlanu, Ion Tudor Iovian, Val. Mănescu, Nicolae Mihail, Ioan Enea Moldovan, Victor Munteanu, Dan Nicodim, Vasile Florea, Ion Mitrea, Dumitru Zaharia, Alexandru Artimon, Petru Filioareanu.

Centenar Liviu Rebreanu

● Muzeul Literaturii Române a organizat, miercuri 13 noiembrie, un simpozion cu tema „Rebreanu, fondator al romanului românesc modern”.

Au participat acad. Șerban Cioculescu, Puia Florica Rebreanu, Ov. S. Crohmăniceanu, George Gană, Stancu Ilie, Nicolae Liu, Mircea Maneaș, Vasile Nețea, Lucian Raicu, Aurel Sasu, Marin Bucur.

● Apariția în acest an a romanului „Student la istorie” (vol. I), la Editura „Cartea Românească” și a primului volum din trilogia „Orașe infidele”, la Editura Sport-Turism, i-au prilejuit scriitorului Pop Simion două întâlniri cu cititorii în orașul Vatra-Dornei. Prima a avut loc în cadrul celei de-a 8-a sesiuni anuale a „Societății de științe filologice” — filiala Suceava, în prezența profesorilor de limbă și literatură română și a profesorilor de limbi străine din județ. A doua întâlnire, în ziua de 7 noiembrie a. c., cu activul de partid al Comitetului orașenesc al Partidului Comunist Român Vatra-Dornei.

Ambele colocvii au fost prezidate de tovarășul Petru Tăranu, secretar al Comitetului orașenesc de partid, primul orașului Vatra-Dornei. Scriitorul Pop Simion a răspuns la numeroase întrebări ce i-au fost adresate.

● La sediul Asociației Scriitorilor din Timișoara s-a desfășurat un simpozion dedicat operei lui Liviu Rebreanu. În cadrul manifestărilor, au vorbit Ion Arieșanu, redactor-șef al revistei „Orient”, prof. Simion Mice, criticul literar Cornel Ungureanu și cercetătoarea Smaranda Vultur.

Cu acest prilej, a fost vernisată o expoziție de documente, manuscrise și fotografii, ilustrând viața și acti-

vitătea lui Liviu Rebreanu.

● Un alt simpozion „Rebreanu” a avut loc, în prezența profesorilor de limbă și literatură română din județul Buzău, simpozion găzduit de Liceul „B. P. Hasdeu”. Au luat cuvîntul Ion Rotaru, Nicolae Ciobanu, Gheorghe Andrei, Constantin Petcu, Viorica Nebel, Lucila Rădulescu, Iosif Belinșchi și Ana Voinea.

Lansări de noi volume

● La Liceul industrial nr. 15 (din str. Spătaru Preda din Capitală) a fost prezentat romanul „Prizonierul desertului” de Octavian Simu, apărut în Editura Cartea Românească. Despre carte și autor au vorbit dr. Const. Bogdan, Ion Hulea, director adjunct al Bibliotecii „M. Sadoveanu”, Al. Raicu, Alice Tăculescu, Elena Petculescu, directoarea Liceului industrial nr. 15, Elisabeta Verman, Corneliu Lancor, Gherghina Vlad, de la Biblioteca „M. Sadoveanu”.

● La Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, în cadrul salonului județean al cărții, au fost prezentate volumele „Mișcarea de revoluție” de Aurel Rău, „Noaptea nopților” de Ion Horea, „Soarele și uitarea” de Ion Pop, „Degetele lui Marsias” de Radu Tăculescu, — volume apărute în Editura Dacia.

● La Întreprinderea Metalurgică București s-a desfășurat o acțiune culturală în cadrul căreia a fost lansat volumul de publicistică „Peisaje în mișcare” al sociologului Constantin Chifane-Drăgușani. La manifestare a vorbit Călin Dimitriu, din partea Editurii Albatros, redactorul cărții lansate. Despre construcția metroului bucureștean și reflectarea acesteia în carte a vorbit, în încheiere, ing. Romulus Fornea, secretarul Comitetului de partid pe întreprindere.

● Sub auspiciile Asociației scriitorilor din București și ale Bibliotecii municipale „Mihail Sadoveanu”, Editura Univers a prezentat la Biblioteca municipală monografia „Saint John Perse” de Alexandru Emilian. Dan Ion Nasta a relevat calitățile acestui recent volum, iar Dan Nasta și Florin Crăciunescu au recitat din poemele lui Saint John Perse.

SEMNAL

● Al. Andrișoiu — CONSTELAȚIA LIREL. Versuri în „Biblioteca pentru toți”. (Editura Minerva, 298 p., 8 lei).

● Ștefan Popescu — SFETNIC DE TAINA. Roman. (Editura Militară, 368 p., 13 lei).

● Marin Bucur — B. FUNDOIANU. PRIVE-
LIȘTE POEZIEI. Monografie în colecția „Contemporanul nostru”. (Editura Albatros, 100 p., 13 lei).

● Mihai Gramatopol — PORTRETUL ROMÂNIN ROMÂNIA. Eseuri în colecția „Curent și sinteză”. (Editura Meridian, 294 p., 23,50 lei).

● Lucian Avramescu — NU CER IERTARE, 3. Volum de versuri. (Editura Cartea Românească, 182 p., 14,50 lei).

● Vasile Constantinescu — SFERA CU RAZE INEGALE. Versuri urmînd volumelor „Am înțeles o planetă” (1971) și „Spațiul dintre cuvinte” (1981). (Editura Junimea, 70 p., 7,75 lei).

● Dumitru Toma — IOANA ȘI ALTE DUMINICI. Povestiri. (Editura Eminescu, 176 p., 4,50 lei).

● Daniel Vighi — POVESTIRI CU STRADA DEPOZITULUI. (Editura Cartea Românească, 172 p., 6 lei).

● Corneliu Irod — DIMEATEA. Roman în limba ucraineană. (Editura Kriterion, 318 p., 11 lei).

● Mihai Caranfil — TARMUL ÎNGINURAT. Roman. (Editura Cartea Românească, 296 p., 13,50 lei).

● Dorian Obreja — DESPRE DRAGOSTE, DESPRE SINGURĂTATE. Versuri. (Editura Junimea, 64 p., 7,25 lei).

● Rodica Braga — SINGURĂTATEA PĂMÎNTULUI. Roman. (Editura Eminescu, 332 p., 15,50 lei).

● Ilie Purcaru — VORBESC TĂRÂNII. Reportaje. (Editura Eminescu, 288 p., 12,50 lei).

● Magdalena Brăiloiu — RUGURI DE CUVINTE. Versuri urmînd volumelor Ninge peste aripi (1978), Contraste lirice (1980), De mine mai departe (1983), Versuri (1983). (Editura Eminescu, 60 p., 7,50 lei).

● Constantin Chifane-Drăgușani — PEISAJE ÎN MIȘCARE. Note de călătorie în colecția „Atlas”. (Editura Albatros, 208 p., 12 lei).

● Gustave Flaubert — JURNAL DE CALĂTORIE. Selecție, traducere, tabel cronologic și note de Mioara și Pan Izverna; prefață de Irina Mavrodin. (Editura Sport-Turism, 282 p., 24 lei).

● Al-Ghazali — TRATAT DESPRE ZĂGÎRCIT. Traducere, studiu introductiv, note și comentarii, indice de nume proprii de Grete Tartler. (Editura Univers, 290 p., 17 lei).

LECTOR

● La sediul Bibliotecii municipale „M. Sadoveanu” (din str. Nikos Boloianis nr. 4) a avut loc lansarea volumului „Seva din adîncuri” de Ioana Postelnicu. Au luat cuvîntul istoricul literar Teodor Vărgolici, redactorul-șef al Editurii Minerva, și prozatorul Pop Simion. De asemenea, la „Clubul Întreprinderii de confecții și tricotaie” București, în cadrul unei sezoare literare, la care au luat parte un mare număr de oameni ai muncii, a fost prezentat volumul „Seva din adîncuri” de Ioana Postelnicu.

● La librăria „Mihai Eminescu” din Timișoara s-a desfășurat „Ziua Editurii Facia”. A vorbit Ion Marin Almăjan, directorul instituției. Cu același prilej, au fost lansate volume recente semnate de Nicolae Boboc, Ioan Mușiu și Iuliu Bercea. Prezentarea a fost făcută de Deliu Petroiu și Eugen Dorcescu.

■ România pornește de la faptul că știința, învățămîntul și cultura constituie factorii fundamentali ai progresului general și mai cu seamă în construirea societății socialiste multilateral dezvoltate... Partidul și statul nostru dau o înaltă prețuire rolului școlii, considerînd-o principalul factor de cultură și civilizație a națiunii... Școala este chemată să plămădească trăsăturile politico-morale înaintate ale tineretului nostru, să modeleze fizionomia omului nou, constructor al socialismului și comunismului, cu un larg orizont de gîndire, cunoaștere și înțelegere, cu o bogată viață spirituală, cu o etică superioară.

NICOLAE CEAUȘESCU

Știință și Învățămînt

În epoca modernă, după prima revoluție industrială, și îndeosebi în condițiile contemporane ale revoluției științifico-tehnice, s-a conștientizat pe deplin faptul că, oricite ar fi criteriile progresului general al societății, pe primul plan se află **forțele de producție**, astfel încît orice strategie rațională a dezvoltării trebuie să ia în considerație, înainte de toate, starea și nivelul de tehnicitate și eficiență a uneltelor de producție, starea și nivelul de calificare a forței de muncă. Din acest adevăr fundamental al materialismului istoric, confirmat de întreaga evoluție a civilizației moderne, decurg locul și rolul științei și învățămîntului ca factori cardinali de progres în dezvoltarea acestei civilizații. În politica Partidului Comunist Român, în concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, trinitatea **dialectică învățămînt—știință—producție** reprezintă axul principal și temelii oricărui program de dezvoltare.

Dealtminteri, întreaga istorie a civilizației umane demonstrează importanța decisivă a gîndirii științifice pentru progresul întregii societăți. În țara noastră, cercetarea științifică — îndeosebi în anii fertili de după Congresul al IX-lea al Partidului —, eliberată de concepțiile rigid-dogmatice, a cunoscut o dezvoltare impetuoasă, contribuind la rezolvarea unor probleme tehnico-economice și sociale dintre cele mai importante. Cert este că socialismul și comunismul reclamă un nivel superior al cunoașterii științifice, însușirea și aplicarea creatoare a tot ce este gînd nou și cîntecător în știința contemporană.

Cercetarea științifică dispune în prezent de un sistem modern de organizare sub egida și direcționarea Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie și se bucură de grija permanentă și orientarea prestigioasă a tovarășei academiciene doctor inginer Elena Ceaușescu, prim-vice-prim ministru și președinte al C.N.S.T.

Învățămîntul este, de asemenea, un factor esențial al progresului social, al însăși edificării orînduirii socialiste, deoarece nici un domeniu al vieții sociale, nici un sector de activitate nu poate fi conceput în chip dinamic și progresiv în afara **funcției educaționale** a societății, care se realizează cu precădere și în chip sistematic în și prin învățămînt. Putem spune că învățămîntul este însăși condiția de a fi în contemporaneitate a tuturor celorlalte zone sau sisteme ale civilizației socialiste.

Dintotdeauna, educația a fost un fel de mecanism social al **credinței culturale**, principalul mijloc prin care omul e ridicat din starea naturală și proiectat în cultură; educația contribuie la umanizarea societății, ajută societatea să devină conștientă de propriile sale probleme; prin educație se optimizează mobilitatea profesională, modelarea și remodelarea continuă a omului, care învață să învețe și să fie el însuși; prin educație are loc **convertirea valorilor culturale în bunuri de civilizație**, adică în **valori culturale active**, integrate în viața materială și spirituală, în comportamentele și sensibilitatea oamenilor. Întemeiat și călăuzit de o metodologie științifică, deschis mereu înnoirilor de conținut, de formă și organizare, învățămîntul manifestă azi vocația de a deveni, ca și știința, o forță de producție a societății.

DAR cum să devină școala o forță de producție, de vreme ce scopul ei fundamental este de a modela sufletul omenesc, de a forma caractere, de a clădi personalități umane — cea mai de seamă minune a universului? Tocmai prin această nobilă menire a ei! Luînd poziție față de persistența unor atitudini refractare, depreciative față de liceele cu **profil profesional**, școli legate nemijlocit de activități practice utile — industriale, comerciale, agricole, apare împiedecă unitatea (interdependența, influențarea reciprocă) **știință—învățămînt** care își află finalitatea și rodnicia tocmai în sfera producției prin sporirea coeficientului intelectual, științific al muncii. În condițiile în care laboratorul de cercetare devine, sub raportul organizării și tehnologiei, o variantă a muncii industriale, iar întreprinderea industrială a încetat a fi doar un spațiu al producerii bunurilor materiale, devenind un imens laborator de creație științifică, se schimbă — radical — nu numai natura socială, dar și cea profesională a clasei muncitoare; fiecărui muncitor i se cere un coeficient crescînd de energie intelectuală, de muncă creativă, deci o calificare profesională tot mai complexă, corelată cu un orizont tot mai bogat de cultură generală. Este un proces în devenire, perfectibil, aflat încă la început, dar el ne oferă un model prospectiv al imbinării cunoașterii și creației științifice cu producția materială, cu munca socială utilă. Așadar, e necesară o adevărată revoluție în mentalitatea oamenilor pentru ca aceștia să înțeleagă că în aprecierea fiecărei categorii de muncă și a fiecărui tip de școală, criteriile sociale ale utilității se imbină cu cele axiologice. Ca atare, trebuia să se pună capăt rupturii între învățămîntul tehnic-profesional și cel clasic de cultură generală. Sistemul unitar al învățămîntului la toate gradele și cultura socialistă de esență umanistă din România contemporană au dus la depășirea radicală a acestor stări de lucruri, dar o revoluție în sfera mentalităților este încă la început.

În esență, învățămîntul este, devine o forță de

producție în sensul și în măsura în care contribuie în chip decisiv la formarea omului ca principală forță de producție a societății, dar și în sensul că școala de azi devine ea însăși, prin slujitorii ei (elevi, studenți, profesori), un factor nemijlocit de producție materială și spirituală a societății.

Ultima precizare este importantă spre a nu înțelege (și aplica) aprecierea de mai sus în sensul unei reducerii tehnocratice. În consens cu principiul umanist fundamental al societății noastre, principiul multilateralității în dezvoltarea societății și perfecționarea condiției umane îl produce nu numai pe producătorul nemijlocit, omul ca forță de producție sau eroul civilizator al zilelor noastre multiplicat în milioane de chipuri, dar și pe eroul spiritualizator, omul cu o viață sufletească bogată, omul cu o personalitate multilateral dezvoltată.

Însăși cercetarea științifică și tehnologică angajată cu toate forțele în procesul de cunoaștere, de descifrare a tainelor naturii și universului. Inclusiv a naturii umane, urmărește valorizarea superioară a bogățiilor naționale, a resurselor materiale și umane de care dispune patria noastră, iar învățămîntul — în noua sa organizare unitară, democratică și integrațională (în strînsă integrare cu cercetarea și producția) — urmărește obiective complexe, complementare, formulate astfel de tovarășul Nicolae Ceaușescu în **Raportul** la Congresul al XIII-lea al Partidului: „Ridicarea pregătirii profesionale și tehnice, a nivelului de cultură generală și cunoștințe științifice al întregii populații va reprezenta un factor calitativ de importanță deosebită în formarea omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului, în asigurarea participării active a tuturor cetățenilor patriei noastre la înfăptuirea celei mai drepte societăți din lume, la afirmarea personalității umane, la împletirea armonioasă a intereselor personale cu cerințele generale ale societății”.

AȘADAR, perfecționarea învățămîntului în țara noastră trebuie să țină seama de unitatea între **principiul științific** și cel **umanist** al culturii socialiste. **Umanismul științific** al politicii partidului elimină atitudinea potrivnică față de **știință** și **tehnică**, se bazează pe trăirea și funcționarea solidară a valorilor culturale, pe construcția unui model unitar, echilibrat al umanului. Fără armonizarea acestei duble exigențe — a **spiritului științific** și a **umanismului** — nu este posibilă valorificarea optimă a potențialului de creativitate de care dispune societatea, revoluționarea continuă a vieții social-culturale, cu noua tablă de valori și idealurile societății, cu modelul uman și tipul de personalitate pe care-l reclamă și-l proiectează civilizația socialistă. În procesul de învățămînt, spiritul științific și umanismul sînt funcții ale conștiinței (și ale culturii), intrucît **cunoașterea** și **valorile** apar într-o nouă optică — aceea a evaluării posibilităților **intelectuale active**, a capacităților noi de care dispune fiecare subiect al educației de a-și asuma destinul generației sale și propriul său destin.

Pentru următoarea perioadă, în perspectiva sfîrșitului acestui secol și mileniu, perfecționarea învățămîntului înseamnă generalizarea învățămîntului de 12 ani, pregătirea forței de muncă a tineretului spre a răspunde nilor cerințe ale dezvoltării economico-sociale, prin integrare, reciclare, ridicarea gradului de calificare profesională și tehnică, spre a asigura mobilitatea profesională, printr-o pregătire multilaterală, în spiritul unității dintre exigența modernă a **specializării** sau **profesionalizării** și cea a **culturii generale**. Între modelul omului-forță de producție și idealul omului-personalitate se realizează — nu fără dificultăți și contradicții — o deplină unitate. În concepția contemporană, însăși **cultura generală** nu este o simplă podoabă exterioară, un fel de lux inutil, ci o **necesitate umană**, avîndu-și temeiul în revoluția științifico-tehnică, în nevoia de multilateralitate pe care o generează această revoluție. În concepția P.C.R., prin educație se urmărește deopotrivă **măiestria profesională** și dezvoltarea polivalentă a omului împotriva exclusivismului axiologic și a descriptivismului plat, căci în societatea noastră nu e posibilă o înaltă conștiință profesională fără o conștiință morală. Cercetarea științifică, precum și învățămîntul, reprezintă o școală a gîndirii libere în care trebuie să se manifeste nestînjinit spiritul cîntecător și inovator împotriva oricăror îngustimi și sclerozări dogmatice. „Lărgirea sferelor de cunoaștere, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, înnoiește omul, îi dă noi forțe, noi dimensiuni spirituale, orizonturi nemărginite. Pătrunzînd tot mai adînc în tainele materiei, ale vieții și creației, omul devine tot mai conștient de forța și capacitatea sa de a transforma materia, lumea, societatea în conformitate cu aspirațiile și voința sa”. Împotriva oricăror tendințe exclusiviste reducționiste, de parțializare păgubitoare a persoanei umane, învățămîntul întemeiat pe știință și pe întreaga cultură umanistă urmărește cultivarea și potențarea tuturor virtuților creatoare, modelatoare ale omului, a resorturilor sale civilizatoare și spirituale, **maturizarea profesională, culturală și socială** a tinerelor generații, integrarea lor rapidă și dinamizatoare în producție, în viața socială.

Al. Tănase

UNIREA — tapiserie de Aurelia Ghoacă

Unirea cea mare

Noi ținem steagul sus, cu Unirea,
Venim mai aproape unul de altul,
România este însăși iubirea
Cu dureri adînci, cu straniul ei cer,
înaltul...

Nu vrem pocalul să-l închinăm,
Știm, că e lună nouă...
Visul spre înălțime îl înălțăm,
Moștenirea celor ce nu iubesc tăierea
în două...

Noi rămînem dimineața Unirii străbune,
Cu gînd larg deschis spre visul omenirii...
Și așteptăm să se renaască o minune
Odată cu primăvara și cu trandafirii...
Sintem veșnicia de flori, ce unește
Merii-nfloriți cu cerul de stele,
Și-n valul vremii, noi simțim românește
socialistele fapte, de rod grele...

Mulți guralivi ai lumii poartă pe buze
Răzimați în coate de vînturi,
Noi ne creștem, calmi, cucuruze
Și griuri, Unirii în cuget și-n gînduri.
Fagure de miere blîndețea ni-e blîndă
Doar curcubeul, pe cer, poate să spună,
Fierbîntea noastră lavă crescîndă,
Din trup și nădejde străbună...

Să tremure dușmanii Unirii
De sufletul nostru înfierbîntat...
Încet, încet, izvoarele iubirii,
li vor pedepsi, cutremurat !...

Traian Iancu

Unire-n cuget și simțiri

DE cite ori mă gîndesc la unirea în cuget și simțiri a neamului meu. Ideea acestei uniri mi se plasticizează în imaginea de pe frontispiciul vechii „Familii” a lui Iosif Vulcan: o familie adunată în jurul unei mese la care se citește. Căci Iosif Vulcan a dat revistei sale numele de „Familia” sub pavăza unui simbol (cum ar zice Arghezi), vizînd o țară și militînd pentru o țară întregită și unită ca o familie. În cazul actualului de la 1 Decembrie 1918, unitatea culturală, unirea în cuget și simțiri au premers, și încă cu secole, actul politic al Unirii. „Familia” era deja de demult încheată.

Firește, întii de toate, prin unitatea de limbă, de obiceiuri și de datini. Prin unitatea și armonia pînă la simetrie a artei populare. Dar și prin unitatea de literatură cultă. Nu întîmplător, prima ieșire în universalitate a verbului românesc este făcută întreit, din tustrele marile provincii românești, la răstimpuri nu prea îndepărtate și, în orice caz, sub pecetea renașcentistă: Nicolaus Olahus pentru Transilvania, Dimitrie Cantemir pentru Moldova și Constantin Cantacuzino Stolnicul pentru Muntenia. Ca un exemplu între multe altele.

Munții Carpați au fost străbătuți, dintr-o parte în cealaltă, de învățații români și de cărțile lor. S-a cercetat circulația cărților românești muntene și moldovene în Transilvania: sînt multe și risipite pretutindenea. Osmoza culturală se face în toate privințele. Tirgoveșteanul Coresi tipărește cărți românești în Brașov, iar transilvanul Gheorghe Lazăr trece în Muntenia și întemeiază școala românească. Familiile din provinciile românești sînt și ele românește amestecate: tatăl lui Titu Maiorescu este nepotul lui Petru Maior, Ion Creangă este, după mamă, ardelean. În Transilvania vin cu interese politice, ideologice, culturale Bălescu, Alecsandri, Russo; își întregesc conștiința istorică pînă la patetism Eminescu (debutant al „Familiei” lui Vulcan), activează în țărîm cultural și în conferințele Caragiale. Odobescu, Delavrancea, Iorga, — va preda muzică și va compune Ciprian Porumbescu și va debuta, ca student la Paris (în 1905 la semicentenarul „Familiei”), George (pe atunci Gheorghe) Enescu cu un imn închinat lui Iosif Vulcan.

Desigur că pentru Principatele Române care n-au fost niciodată raiale turcești, afirmarea ființei naționale, a latinității noastre, nu punea probleme deosebite. Mai puțin sensibil la idei, imperiul mistic aliotman se ridica pedepsitor numai la zăngănitul armelor, la răzmerițe și la hainie. Ceea ce nu îngăduia însă imperiul exact și cazon austro-ungar. Sub triplă asuprire: națională, socială și religioasă, Românii din Ardeal nu au fost recunoscători ca entitate națională. Cenzura era intranșigentă, curajul opiniilor se pedepsea cu închisoare grea, era promovată o politică de teroare, de maghiarizare forțată. Și, cu toate acestea, în Transilvania s-a făcut cultură românească masivă și fără conținere. Cu mult încă înaintea Unirii politice propriu zise, Transilvania dădea literaturii naționale clasici de primă mărime. Prin corifeii Școlii Ardelene care au ridicat cronica la rang de istorie. Prin Budai Deleanu, autor al primei epopei naționale, Prin Densusenii. Prin Slavici, Coșbuc, Iosif și Goga. Președintele primei Societăți Academice Române era Timotei Cipariu (printre alii ardeleni) alături de confrății lor de peste Carpați, — dar unitatea spirituală românească era atât de străveche, atât de solidă, atât de

firească încît nimenea nu își punea problema din care parte a Carpaților vine un scriitor sau altul. Este ceea ce l-a impresionat pe Iosif Vulcan cînd, academician și el, aducea, din București, manuscrise iscălite de mai toți scriitorii vestiți ai vremii, dovedind prin foaia sa orădeană, încă din primii ani de apariție, superba unitate spirituală, superba unire în cuget și simțiri a neamului românesc. În condiții istorice inegale, ca de picioare de schiopi, totuși, renașterea, umanismul au făcut aripi similare de zbor: Nicolaus Olahus cu Rogerius și, conștientizat, Vulcan bătrînul cu Ady Endre tinărul, sau — mai ales Goga-Ady sau Ady-Goga, — în vasele comunicante ale umanismului lor. De acolo pînă la noi, pînă la prezența mea, dimpreună cu colegii mei, la „Familia”, și a osmozei cu confrății maghiari, e o continuitate. Desigur, într-o politică mai clădă. Mai demnă. Mai de cuprindere.

AM insistat asupra citorva date de istorie literară tocmai pentru a demonstra firescul și fluentea — cu care după 1 Decembrie 1918, literatura celor trei provincii românești își continuă, unitare, o matcă săpată profund și dedemult, intrînd în strălucitoarea epocă de înflorire dintre cele două războaie. Nu era deci vorba de o ruptură, de o falie, de o adaptare a literaturii transilvane la o altă literatură, cum se întîmplă în cazul teritoriilor răpite, cucerite, anexate, ci doar de o trecere de la un climat cultural anormal și străin la unul normal și autohton, deci de reîntoarcere la sinul patriei mume. Vechile școli românești de la Blaj, Beiuș, Brașov etc. formaseră deja generații de dascăli capabili, împreună cu cei veniți din Vechiul Regat, să continue și să lărgească plenitudinar un învățămînt național valoros și modern. Lupta acerbă dusă de Iosif Vulcan și de ASTRA pentru întemeierea unui teatru național în Transilvania, tradițiile mișcărilor artistice de amatori, turneele teatrelor profesioniste de dincolo de Carpați conduceau la instituirea grabnică a unor teatre intrate tot grabnic în celebritate. La fel instituțiile muzicale, cele de artă plastică. Toate valentele artelor nu făceau altceva decît să intre, și în Transilvania, în dreptul lor național, instituționalizînd o unire culturală care exista în fapt, — fără nici un edict, nici o adaptare, nici un artificiu de calc. Cum se poate demonstra altfel decît așa, că din chiar vecinătatea Unirii, debutînd editorial la zenit, Blaga avea să intre în triumful de aur cu Arghezi și Bacovia, — Rebreanu cu Sadoveanu și Camil Petrescu în trezoreria literară dintre cele două războaie, echivalentă valoric cu clasicismul veacului trecut? De fapt, toate aceste argumente ale rațiunii le-am simțit și eu căldura inimii cînd am alcătuit antologia literară Avram Iancu. Culegînd textele cu mîgălă și sfîntenie, m-am înflorat frumos, înțelegînd că toate marile spirite din tustrele provinciile românești ni l-au cîntat și exaltat pe Iancu. Nu pe Horia, cel cu mult mai mult cîntat ca erou, mai legendar și de martiriu, — ci pe Iancu, primul intelectual intrat adînc în folclorul românesc. Constatarea mi-a fost lărgită, ca prin cercuri concentrice, cînd, în antologia sa *Transilvania în poezia românească*, poetul Emil Giurgiuca, dublat de un tot atît de talentat cercetător și comentator, dovedea continuitatea Transilvaniei în conștiința civică și estetică a poezilor români, cu texte nu de patetism conjunctural, ci de aleasă ținută artistică.

Suferințele multiseculare, asuprirea națională și socială au forțat în conștiința

MIHAI VITEAZUL. Monument de Marius Butunoiu (Cluj-Napoca)

scriitorului ardelean un sentiment mai adînc înscut al istoriei și mai acut al dreptății sociale decît în celelalte două provincii, — un ton mai aspru, adeseori mai revoluționar pe linia continuă care duce de la Andrei Mureșanu la Coșbuc, Goga, Emil Isac, Aron Cotruș, Mihai Beniuc, adunînd și o seamă dintre noi cei de astăzi. De unde și o puternică marcă a stîngii. Să nu uităm că primul articol în limba română despre Karl Marx a fost tipărit în „Familia” lui Vulcan. Că George Coșbuc cu al său „Noi vrem pămînt!” a fost dintre cei invinuiți de declanșarea răscoalei din 1907, — alături de care — fie vorba între noi — și „Clăcașii” lui Goga pot fi puși cu aceeași îndrituire. Că la manifestările solidare din Alba Iulia, poetul Emil Isac reprezenta puternicul partid socialist. Așa că, după Unire, aripa revoluționară venea, în Transilvania, — ca și dincoace de Carpați — cu o tradiție bogată, — aderarea la proaspătul Partid Comunist Român fiind consistentă în lumea literelor și artelor.

De fapt, toată literatura noastră autentică a fost, în toate epocile, democratică. Democrația ei, întărită de aripa revoluționară, a făcut tot atît de firească și de fluentă trecerea, după Eliberare, la epoca nouă, revoluționară, socialistă a culturii, — în noua unire în cuget și simțiri a scri-

sului românesc. Iată, din nou, istoria literară ne dovedește cit de bogată și de valoroasă a fost mișcarea antifascistă din România (cu ecou în universalitate), de ce spirite înalte a fost sprijinită, la chemarea Partidului Comunist, care o dirija din taină.

Printre cei ce se aflau, din însărcinarea partidului, în fruntea răscolitei lupte de atunci, se afla militantul comunist Nicolae Ceaușescu, promotor al unirii și simțirii de azi. Cu acestea venim în actualitatea la zi a unirii noastre în cuget și simțiri, în spiritul justițiar istoric și cultural al Congresului al IX-lea.

Sînt argumente sublim fundamentate pentru a readuce sub condei ideea și fapta unirii în cuget și simțiri, de dis-de-demult pînă astăzi și de astăzi pînă dis-de-demine, într-o țară cu o istorie continuu epopeică dar, nu rareori, contestată, — într-o cultură unitară și de valoare și originală, dar nu rareori nereceptată în miez și într-o geografie aproape armonioasă, dar cu hotarele privite subiectiv și ochios.

Unirea în cuget și simțiri rămîne ca un cerc sau ca o sferă cărora razele culturii și civilizației le dau contur, imposibil de falsificat. Iar cugetarea și sufletul o apără de toate suflările false și necuviincioase...

Al. Andrișoiu

Adevărul implacabil al evoluției istorice

(Urmare din pagina 1)

profunde și periculoase tulburări mai cu seamă după ce Marile Puteri occidentale au trecut în perioada creșterii paroxistice a presiunilor germane, la o politică ezitantă care a dus la cedarea de la Munchen și la dispariția Cehoslovaciei, și, mai ales, după prăbușirea militară a Franței, în iunie 1940, cînd Mica Antică era destrămată iar înțelegerea Balcanică se dovedea lipsită de coeziune și de eficiență.

România s-a găsit izolată în fața amenințării brutale a Germaniei hitleriste. Această amenințare s-a folosit de pretențiile guvernărilor horthysti ai Ungariei, care au refuzat să accepte unirea Transilvaniei cu România, dreptul poporului român — alcătuit dintr-o majoritate a populației acestei provincii istorice — la autodeterminare, dreptul poporului român la unitate națională. Desigur, revendicările horthyste ar fi rămas doar dovadă a menținerii unor idei medievale în Europa secolului al XX-lea dacă ele nu ar fi fost considerate de Hitler ca instrumente prielnice pentru expansiunea nazistă în Europa centrală și sud-estică, ca mijloc de a servi a ambelor țări și contribuția la crearea bazei de pornire a războiului plănuț de el împotriva Uniunii

Sovietice. Tragedia care a urmat este binecunoscută. Dictatul de la Viena al lui Hitler și Mussolini, dovadă a cinismului care nesocotește examinarea realității etnice, economice, geografice, urmărind aservirea unor țări independente, crearea unor grave tensiuni între state care au interesul fundamental, de a trăi în pace, bună înțelegere și strînsă colaborare, de a arunca pradă unor grave suferințe și a unor mari pierderi de vieți umane, populația dornică de pace a unor întregi regiuni.

Consecințele profund dramatice ale ignorării unor realități făurite de forța concretă a unei evoluții istorice imbinînd profunde procese economice, sociale și ideologice (ignorare care nu s-a intrupat numai în sfîșierea unității organice a Transilvaniei, ci și a Slovaciei și a Valvodinei) s-au manifestat foarte curînd cu violență. Contradicțiile grave iscate de Hitler între România și Ungaria au facilitat aservirea tot mai deplină a celor două țări, crîncena lor exploatare economică, împingerea lor într-un război urît de popoarele lor, război care le-a impus sacrificii uriașe și le-a împins în pragul dezastrului național. Populația din Transilvania, fără deosebire de naționalitate, a trebuit să îndure grele su-

ferințe. Mai ales în teritoriul de nord-vest al României, regimul fascist al lui Horthy a adus pentru poporul acestor meleaguri (dar mai cu seamă pentru români și evrei) o asuprire neîndurătoare, mulți români au fost internați în lagăre de concentrare, maltratați bestial și trimiși în detașamente de muncă.

DIN clocotul suferințelor cărora le-a fost dată pradă Transilvania de Nord a izbucnit cu putere sporită dorința de salvare cu orice preț, hotărîrea de a lupta pentru sfîrșirea jugului horthyst, pentru eliberarea națională și socială. Arestările masive operate de poliția și jandarmeria horthystă, veștile de groază ce veneau din lagărele de internare de la Someșeni (de lîngă Cluj) și de la Acățari (de lîngă Tirgu Mureș), tratamentul sălbatic aplicat celor trimiși în detașamente de muncă silnică, nu au putut înăbuși nemulțumirile puternice și mișcările populare îndreptate împotriva ocupanților horthysti și hitleriști. Lupta surdă, subterană, dar puternică și nedomolită, a poporului din Transilvania de Nord pentru nimicirea urmărilor dictatului de la Viena, a încăl-cării hotărîrii de autodeterminare de la

MOMENT SOLEMN — pictură de Vasile Celmare

Alba Iulia, constituie cea mai convingătoare dovadă a faptului că roadele evoluției istorice obiective, ale adevărului și dreptății, nu pot fi puse în cumpănă.

Francisc Păcurariu

Rădăcini milenare

UNIREA de la 1 Decembrie 1918 n-a rezultat dintr-un hazard al istoriei și nici n-a fost un dar al unor mari puteri biruitoare, ci a fost legica împlinire a unui proces cu rădăcini milenare. Locul poporului român și al înaintașilor săi a fost totdeauna în aceeași vatră, un teritoriu pe care ilustrul geograf francez Emmanuel de Martonne îl asemuia unui trandafir — după ce România și-a împlinit hotarele naționale în nemuritoare zi de început a lui decembrie 1918 — remarcă sa întemeindu-se pe armonia și echilibrul formelor de relief ale țării. Neîntreruptă și continuă locuire a dacilor și românilor, timp de mii de ani, pe aceeași arie, a dat unității poporului nostru temeluri de nezdruccinat. Lipsa dialectelor în spațiul dacic, uimitoarea unitate a limbii a evidențiat dintotdeauna unitatea românilor, deși vicisitudinile istoriei au ridicat neîfăptite hotare între ei. Pe plan politic și militar, tendința alcătuirii, într-un fel sau altul, a unei unități a însoțit pașii poporului român în istorie și această tendință a cunoscut cu veacuri în urmă materializări. Glorioasă faptă unificatoare a viteazului voievod Mihai va rămâne în această privință unul din marile momente ale istoriei naționale, iar eroul însuși un simbol al unității românești.

Profundă a fost convingerea românilor în unitatea lor. „Numele cel mai adevărat, autentic, de la primul descălecat prin Traian — scria sentențios Miron Costin — este rumân sau romanus, care nume acest popor l-a păstrat întotdeauna între dinșii și... același nume este dat indeobște și muntenilor și moldovenilor și celor ce locuiesc în Țara Transilvaniei”. „Rumân — mai adăuga el ceva mai departe — înseamnă romanus și unul, cînd întreabă pe celălalt despre limbă, zice pînă în ziua de azi : «știi românești ?», ceea ce este aproape : «scis romanice?», nu zice «moldovenește»”. Și cronicarul mai arată că în timp ce românii de la sud și est de Carpați „și-au schimbat numele în muntean și moldovean” (în realitate au adăugat denumirii lor generalizatoare una particulară!), cei din Transilvania „au păstrat neschimbat numele cel vechi și se mîndresc și azi cu numele rumâni”. Mai înainte, cronicarul Grigore Ureche, după ce evidențiasă „izvodul” comun al moldovenilor și muntenilor, proclamase vestitele cuvinte : „Rumânii, cîți se află lăcuiitori în Țara Ungurească și la Ardeal și la Maramoros, de la un loc sînt cu moldovenii și toți de la Rîm se trag”. La rîndul său, eruditul stolnic Constantin Cantacuzino a subliniat unitatea românilor din vremea sa. „Însă românii — a scris el — înțeleg nu numai ceștia de aici, ce și den Ardeal, cari încă și mai neaoși sînt și moldovenii și toți cîți și într-altă parte să află și au această limbă... tot unii sînt. Ce dară pe aceștia, cum zic, tot romani îi ținem, că toți aceștia dintr-o ființă au izvorit și cură”. La Dimitrie Cantemir, convingerea unității a fost atît de puternică, încît chiar în titlul *Hronicului* său el scria despre o Țară Românească „care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenescă și Ardealul”, transpunînd în trecut firești tendințe unificatoare.

Cînd, în pragul vremurilor moderne, rînduielele feudale au început să se cla-

tine și s-au ridicat noi forțe socio-economice, de la neam s-a trecut la națiune. Mai mult ca oricînd pînă atunci hotarele dintre români au apărut anacronice, potrivnice unei reale dezvoltări a poporului, stavile în calea afirmării sale istorice. Unitatea de neam nu mai putea fi îndestulătoare ; s-a dezvoltat, în noile condiții istorice, conștiința națională și în virtutea ei s-a trecut la acțiune. Un întreg popor, trezit la o nouă viață, a pornit să-și îplinească misiunea istorică de a înlătura granițele dintre frați, de a constitui ceea ce, curînd, avea să se numească România, țara liberă a românilor de pretutindeni. Societatea românească a cunoscut timp de un secol și jumătate — de la răscoala lui Horea pînă la luminoasa zi de la Alba Iulia, răsplătitoare peste veac a cumplitului martiriu al „crăișorului” petrecut tot acolo — o stare de efervescență creatoare. Vechile zăgăzuri au fost rupte, modernizării i s-au deschis porțile, dar mai ales națiunea. conștientă de ea însăși, s-a luptat să-și înlătuiască firescul cadru statal, unitar și independent. Problema unității s-a afirmat dominant în acest proces multilateral și complex. Fără unificarea statală a națiunii, fără stringerea laolaltă în unice hotare a aceluiași popor, nu putea fi deschis drum înaintea românilor. Și ideea ardentă a devenit curînd, prin puterea colectivă a entuziasmului național, o adevărată forță materială.

CITIND Istoria lui Petru Maior, cerînd divanului muntenesc să intre în strînsă legătură cu cel al Moldovei, „ca unii ce sîntem de un neam și de o lege”. Tudor Vladimirescu a fost și el însuflețit de convingerea apartenenței românilor unei aceleiași entități, dar și de cea a necesității de a se trece la conlucrarea care trebuia să ducă la unitate statală. Atît de puternic a fost în epocă gîndul arzător al stringerii laolaltă a națiunii, încît în Regulamentul organic au trebuit introduse stipulații unificatoare în ceea ce privea Moldova și Țara Românească. Cultura națională, dezvoltată pe temelurile puse de corifeii Școlii Ardelene, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul celui de-al XIX-lea, a accentuat ca niciodată unitatea națională a românilor, pregătindu-i pentru marile momente ce aveau să vină. „Unire și unimea națională — scria însuflețit George Barițiu în decembrie 1844 — sînt bunuri mari, importante și însuflețitoare, care nu cer mai mult decît voința tare de a fi și a rămînea un singur popor”.

În 1848, ideea unității a căpătat dimensiuni deosebite. Pe primul plan a trecut o cit mai grabnică unificare a Principatelor. „Muntenii și moldovenii — proclama gazeta revoluționară „Pruncul român” la 13 iulie 1848 — nu fac decît o singură nație, amîndoi poartă același glorios nume de români, amîndoi vorbesc aceeași limbă, au aceeași religie, aceleași interese, au suferit aceleași nenorociri și simt aceeași trebuință de îmbunătățire a soartei lor ; alcătuiesc, cu un cuvînt, un singur corp”. Dar gîndurile mergeau mai departe, spre ceea ce avea să se îplinească mai tirziu. Dimitrie Golescu evoca lui Ion Ghica, la 7 august 1848, viitorul stat cuprinzător al între-

ROMANIA RUPIN-
DU-ȘI LANTURILE
PE CIMPIA LIBER-
TAȚII, de C. D.
Rosenthal

gii națiuni, deoarece, scria el răspicat, „fiecare națiune are drept la propria sa existență politică”. Stăruitor se menționau în diferite documente ale revoluției cele opt milioane de români din acea vreme, răspîndiți de soartă în țări și sub stăpîniri diferite, evidențiîndu-se unitatea lor, dar și imperioasa necesitate a conlucrării lor.

Revoluția a fost înfrîntă, dar programul ei avea să fie în cea mai mare parte realizat, afirmîndu-l prin aceasta, în cursul deceniilor următoare, reala biruință. Mai mult ca oricînd, unirea Moldovei și Țării Românești, țări avînd un statut internațional similar și o evoluție socio-politică în mare măsură identică, s-a impus a fi înlătuită cu acuitate, ca bază a evoluțiilor viitoare ale națiunii, și astfel Unirea Principatelor, „visul de aur” invocat de Kogălniceanu, la 1 octombrie 1855, în cel dintîi număr al foii sale „Steaua Dunării”, s-a impus, cum arăta tot el, ca „dorința vie și logică a marelui majorității a românilor”. Ce a urmat, în condițiile internaționale favorizante ale sfîrșitului războiului Crimeii, n-a fost decît dovada forței pe care a putut s-o capete o națiune în acțiune, dar și măsura patriotismului ei. Confrunțată cu mari puteri europene ostile realizării obiectivului lor fundamental, moldovenii și muntenii au știut să facă față complexității situației și în lupta pentru Unire să demonstreze o extraordinară unitate.

Adunările ad-hoc au surprins Europa prin unanimitatea ori cvasiunanimitatea voturilor lor în favoarea programului unionist, prin care se preconiza nu numai Unirea, ci constituirea unui stat modern, la nivelul statelor înaintate ale epocii. Mișcarea unionistă a cunoscut o amploare deosebită, cauza Unirii fiind îmbrățișată de masele în luptă, de întreaga națiune. „În chestia Unirii Principatelor — scria Alexandru Papadopol-Calimah, încă din vara anului 1856 — stă astăzi viitorul țărilor noastre. Ea este nodul gordian ce românii sînt chemați a rupe spre a repurta biruința cea mare în lupta libertății contra fatalității și a sta ca o nație între națiile Europei”.

Deși Conferința de la Paris a puterilor garante din 1858 n-a ținut seama decît în parte de dolcanța limpede exprimată în Adunările ad-hoc, de reprezentanții muntenilor și moldovenilor, românii au știut, cu inteligență politică și dragoste de țară, să-și ia soarta în propriile mîini și să rezolve ingenios și cu îndrăzneală problema capitală a existenței lor naționale din acel moment istoric. Ceea ce a avut loc la 5 și 24 ianuarie 1859 n-a fost decît concretizarea Unirii pe calea alegerii a unui aceluiași domnitor în amîndouă țările. Prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza statul național român a fost constituit, într-o atmosferă de extraordinar entuziasm al unui popor biruitor.

IDEEA unității s-a văzut pentru întia oară ireversibil concretizată în ceea ce îi privea pe români. Se îplinea un proces îndelungat, dar se deschidea totodată drum înainte spre deplina unificare statală a națiunii. Semnificativ a fost, de altfel, ecoul puternic pe care evenimentele l-au avut nu numai în cele două țări implicate, ci pe tot întinsul teritoriilor românești, și în primul rînd la nord și apus de Carpați. „Cînd s-a ales Cuza domn — scria Alexandru Papiu Ilarian în 1860 — entuziasmul la românii Transilvaniei era poate mai mare decît în Principate”. Unirea din 1859 a însemnat temelul constituirii României moderne, a fost premisa necesară cuceririi Independenței, dar în primul rînd a fost actul istoric care a pregătît desăvîrșirea unificării statale a națiunii. În 1867, Bogdan Petriceicu Hasdeu putea scrie : „Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe fața pămîntului ; există o singură Românie, cu un picior în Dunăre și cu altul pe ramificațiile cele mai depărtate ale Carpaților”. Unirea cea mică a pregătît Unirea cea mare și în perspectivă istorică între 24 Ianuarie 1859 și 1 Decembrie 1918 legătura este indisolubilă, logică și necesară.

Dan Berindei

Efigia cu sunet de lumină

La Alba Iulia-ntr-o zi senină

La Alba Iulia, ntr-o zi senină
cu țara-ntreagă-n gînd-sublim popor
noi am bătut, într-un același dor
efigia cu sunet de lumină
desăvîrșind atunci conturul zării
în care am cuprins înalți Carpați
stejari lingă stejari și frați cu frați
magnifica imagine a țării
purtată-n visul lui de fiecare
atunci, la Alba Iulia, n întîi
Decembrie, pentru țară, căpătîi
pentru pămîntul țării, pentru soare...

Zvîcnise Transilvania din noduri

Zvîcnise Transilvania din noduri
de veacuri strînse, cum din cer se rup
noi fulgere, să fie-un singur trup

cu Mureșul și Oltul, pe sub poduri
curgînd prin albiile-ngemănate
și logodite-ntr-un solemn tipar
cu-al singelui nedezmînjit hotar
din toată românească demnitate
cu-Oituz, Mărăști și Mărășești, de toate
cu amfore purtate de titani
cununi de glorii duse peste ani
destinul țării în triumf să-l poarte !

În van își caligrafia-n văzduh mînia

În van își caligrafia-n văzduh minia
un frig nomad, pînă atunci stăpin,
știam că primăverile rămîn
cum au rămas de-atunci în România
cu-arcada Transilvaniei mărețe
decît e piscul munților mai sus,
un cer de stele fără de apus,
căci România-nseamnă tinerețe
a noastră, -a tuturor, o sărbătoare
prin care, țara-ntreagă-a renăscut
purînd peste vremelnicii, pe scut
efigia rotundelor hotare !

Corolă,

Alba Iulia, de floare

Corolă, Alba Iulia, de floare
în cupa ei cu tainice licori
din care bea întîia zi cu soare
cînd, sub zăpadă, germinînd comori
brățări de griu solar sunînd din glie
așa precum surîd în leagăn prunci
e-o, înaltă, Alba Iulia, solie
a marilor, statornice porunci
care, de-acum nu mai sîdesc litanii
să crească brazi înlăcrimați din grai
ci bucuria mamei Transilvanii
cînd vede nunta gurilor de rai !

Cîți ani trecură ?

Anii nu au număr...

Cîți ani trecură ? Anii nu au număr
în ei, cînd toate vetrele de jar
pădurile, stejar lingă stejari
și munții cu veciile pe umăr
s-au adunat să țină sfat de seară

și eu, cînd scriu, cuvîntul le ascult
venînd, de unde vin, ca un tumult
topîndu-le pecețile de ceară
nălucilor ascunse-n grote sumbre
care, din cînd în cînd, se mai ivesc,
dar ochii Transilvaniei privesc
și nu rămîn din ele decît umbre...

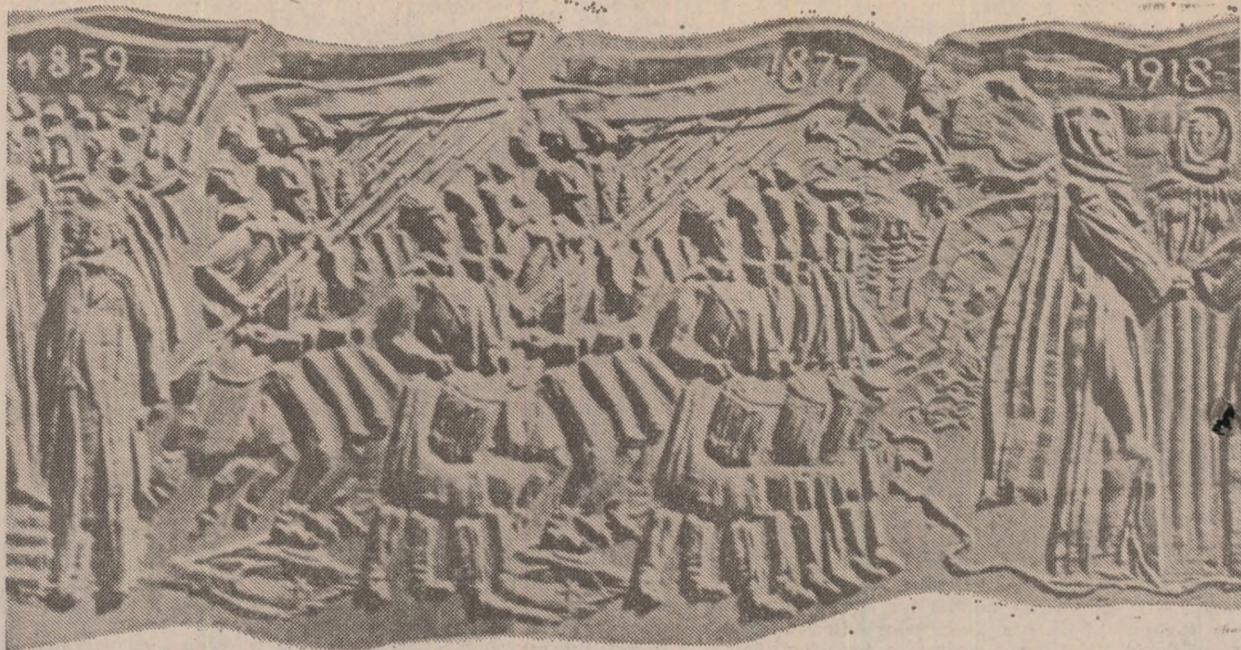
Solemnă,

Alba Iulia-și arată

Solemnă, Alba Iulia-și arată
statura ei cioplită din granit
lăsînd în roca neagră încrustată
imaginea de albatros rănit !
Azi, însă, Alba Iulia-și înscrie
alt chip, asemeni chipului solar
al patriei, purtînd, oracular
mesajul din întreaga Românie,
corola de minuni care-și desface
potirul pentru vinul romănesc.
Să închinăm în prag sărbătorec
pentru înaltul viitor de pace !

Ion Potopin

MAREA UNIRE

UNIREA — basorelief de Gabriela Adoc

Purtăm o Alba Iulie de vise

Stegari și soli ai țării carpatine,
feciorii noștri, verticali ca plopul,
s-au semănat, risipitori, pe sine,
din Istru pînă-n miezul Europei.

Și nu le-a fost de gerul iernii frică
în asprele zăpezilor abise,
căci toți duceau, fierbinte, sub tunică,
o sfîntă Alba Iulie de vise.

Neîncetat dac-am săpat morminte
și-am înălțat apoi cite-o statuie,
rămii-e-n veci spre ținare de minte
că România fără jertfe nu e !

În cer, deasupra, țintuită-n stele
c-o linie întreagă și perfectă,
au scris eroii harta țării mele
precum în ape luna se reflectă.

Mereu, pe-aceste nobile meleaguri,
am învățat — și n-avem a ne plinge —
să nu ne-atingem de străine praguri —
dar pragul nostru să-l plătim cu singe.

De mii de ani ne semănăm pe sine...
De-aceca poate-s mai sensibili plopul
și holdele-s mai coapte și mai pline,
din Istru pînă-n miezul Europei.

Iar dacă azi, sub largurile-albastre,
privirile ni se-ntîlnesc deschise,
e că păstrăm în granițele noastre
o sfîntă Albă Iulie de vise...

Andrei Ciurunga

Trec sănii spre Alba

Chemate de istorii
trec sănii spre Alba
minate de-o vrere
ce nu cunoaște opreliști
omătu-i un prieten
a netezit calea
marii-nfăptuiri
prin el ne-am dus opinca
purtînd vreascuri în spate
atîtea vecii.
Trec sănii spre Alba
gătite ca de nunți
mușcatele-n ferestre-s
ochi spre viitor
tot dealul tresare
că se împreună
o țară cu un dor
pentru totdeauna
muntele și marea
vor sta față-n față
în hora horelor
Trec sănii spre Alba
pline de-nfiorare
să se-mpărtășească
din marea sărbătoare.

Luiza Landt

Sărbătoare în decembrie

Lumină a înflorit pe umerii livezilor și
diminețile
cîntă cu ferestrele deschise, visele se înalță
odată cu zăpada și cu schelele pînă la umărul
înalt de bărbat
semn că drumul ne-același
sub cerul patriei inseninat.

E decembrie și sintem uniți
așa cum nu poți separa rădăcina de tulpină,
sintem drepți precum raza din ochiul
soarelui,

ne bucurăm de aerul înălțimilor
ca rădăcinile din nesomnul sevei.

Cintecel noastre de constructori se cioplesc
viori în arbori și inimile sint corăbii
navigînd cu toate pînzele înșurubate
în seninul din priviri unde se oglindește
drapelul victoriei, semnul sărbătorii noastre.

E decembrie, iată, cu albastrele ninsori
acoperim lăzile de zestre ale pămîntului
în care ne păstrăm dragostea de țară
și înălțăm imnuri Republicii în fața căreia
am rămas aceiași harnici gospodari.

Al. Florin Țene

Peste hotarul vremii

Sub cer iernatic se-ncunună
Adîncul crez din tată-n fiu păstrat
Și prigonit de veacuri Ardealul își adună
În Tricolor tot dorul strămutat

Din temelie urcă-ntru zidiri de grai
Vatră și neam și sacra moștenire
Cuvîntul singerează și trage brazdă-n plai
În hărțile istoriei scriind pe veci Unire

Iată împlinit statornicul, marele vis
Decembrie de Alba în noi lumina-și trece
Peste hotarul vremii rămîne-va înscris
O mie nouă sute optsprezece.

Viorel Varga

Țară a eroilor ai fost și rămîi

Și ni se face dor de ostașii
a căror lacrimă încă mai scrie.
La Oarba de Mureș uite-le pașii,
vestonul lor mai atîrnă din cite-o poezie.

Cu timpul venind după ei, aprins ;
cu cîntec de greieri îngropat în linia-ntîi.
Cu muncitori și țărani ai învins,
țară a eroilor care-ai fost și rămîi.

Ion Trif Pleșa

Ram de rîu

— „Ram de riu cu-ncringături
Rîurind prin munții suri ;
Ram de riu, ram de riu, —
Pe sub măguri, prin păduri,
Cu podei de-argint pe lunci
Și priseci de aur dulci...
Ram de riu, ram de riu,
Te știu bine de micuț
Cînd umblam vara desculț
Să-ți undesc păstrăvii iuți...
Ram de riu, picior de plai :
Riu cu nouă guri de rai,
De ce mii așa moliu
Mai la vale ram de riu ?“
— „Mîin șoptit, c-așa mi-e modru,
Zice riul, sună codru,
Mai încet, s-aud în jos
Cum corindă de duios —
Ram de riu, ram de riu —
Nouă fluier de os
Despre Horia cum a fost...
Nouă fluier de soc
Cum corindă de cu foc —
Ram de riu, ram de riu —
Despre vrerea Iancului,
Începutul veacului...
Nouă fluier de fag
Cum corindă de cu drag
Despre cite-n lume sint
Neamurile pe pămînt
Cu hotare nu de vînt
Ci de leagăn și mormînt !“
Zice riul, sună codru :
— „Nu-i fără corindă modru,
Cum stejar nu-i fără ghindă
Și nici casă fără grindă,
Nu-i nici prunc fără corindă !“
Ram de riu, ram de riu...

Mihai Gavril

Sensul Unirii

Răsfrîntă-n cercul noilor tipare
Cu muguri mari de neam nepieritor
Istoria-i a patriei lucrare,
Unirea e voința tuturor.

Cu viața sprijinită în lumină
Mulțimile-s puterea peste vreme
Punînd în fructe soarele să țină
Un adevăr în legea lui de steme.

Se-adună seve-n dreaptă rînduială
Pentru întregul patriei pămînt
Că n-am durat nimic la repezeală
Și stelele în rădăcini ne sint.

Unirea-i dorul împlinit acasă
Cuprîns în forma sfîntului meleag
Eroii trec și peste țară lasă
Lumina vie-n românescul steag.

Nimic nu a rămas în cumpănire
Eroii țării trec mereu prin ani
Unirea este-n cuget și-n simțire
Întruchipînd popor de suverani.

Unirea-i azi suprema unitate
Partid, Popor și Țară — un destin
Ce-n biruință veacul îl străbate
Spre comunism în anii care vin.

Pavel Pereș

Un veac de poezie aromână [II]

PENTRU satisfacerea cititorilor noștri, doritori de cit de succinte date biografice, le oferim mai jos, firește, după cele agonisite de Hristu Cândroveanu, autorul prezentării poeziilor antologate, în ordine cronologică: Constantin Belimace, 1848, Muloviște, „la poalele muntelui Peristera” — 1934, Bitolla; George Murnu, 1 ianuarie 1868, Brazil, „lingă orașul Veria” — 17 noiembrie 1957, București; Nuși Tulliu, 1872, Avdela, în munții Pindului — 1941; Nicolae Batzaria, 1874, Crusova — 1952, București; Zicu A. Arala, 1877, Samarina — 1948, Samarina; George Ceara, 1880, Xirulivad, lingă Veria — 1939; Marcu Beza, 1882, Clisura — 1949, București; Nicolae Velo, 1882, Moloviște — 1924; Tache Caciona, 1885, Avdela — 1971; Nida Boga, 12 ianuarie 1886, Veles — 1974, Vaslui; Ion Foti, 1887, Vlaho-Clisura — 1946; Nacu D. Scrima, 1900, Perivole — 1941, Hunedoara; Nicolae Babu, 1901, Disnița — 1967; Constantin Colimitra, 1910, Pleasa — 1982, Bridgeport, S.U.A.; Atanasie Nasta, 1912, Grămaticova; George Perdichi, 1913, Perivole — 1957, New York; Nicolae Caratană, 1914, Horopeni; Costa Guli, 1916, Grămosteni; Teohar Mihadaș, 1918, Turia; Ioan Cutova, 15 iulie 1911, Veria; Hristu Cândroveanu, 5 februarie 1928, Babuc, fostul județ Durostor; Kira Iorgoveanu, 22 septembrie 1948, Baschiol, azi N. Bălcescu, județul Tulcea; Vasile Tode, 11 mai 1950, Becicherecul Mic, județul Timiș.

Să-i trecem, din păcate prea sumar, în revistă.

Nuși Tulliu e considerat cel mai de seamă poet aromân, prin excelență jeliului destinului master al compatrioților săi. În poemul *Prietenilor*, nu e greu de „deconspirat” o variantă subiectivă a *Mioriței*, cam în același metru popular. Poemul *Marușea* constituie un original „pandant” la *Nunta Zamfirei*. Gama lui tematică e foarte bogată: nu lipsește și un fermecător cîntec de leagăn *Nane-nane*, nici un aprig *Blăstemul vrut* (blessing iubitei). Lipsindu-i cadrul original, s-a simțit printre străini și chiar în București ce l-au primit frățeste (vezi finalul poeziei *Cîntec de iarnă*, în care pune capitala țării noastre și a lui, prin adopțiune, pe același plan cu străinătatea: „Xinitia ș-București”). Simbolul singurătății, la acest rafinat rapsod ce se dorea popular, este, ca în lirica orală, cucul, pasăre solitară, în ornitologia curentă. În cîntecul ce i-l dedică, înțelegem a doua accepție, adjectivală, a cuvîntului *corb*. Sufletul poetului național e cernit, ca pana corbului, deși în primul vers l se adresează tovarășului său de suferință astfel:

„Cucule, museată peană” — adică „Cucule, frumoasă peană”. Nicolae Batzaria, care făcuse carieră mare în Turcia, ca ministru al învățămîntului în cabinetul revoluționar june-turc, n-a fost, ca majoritatea congenerilor săi, un poet liric, ci un anecdotist în versuri. *Părăvulii*-le lui au făcut hazul și delicile tuturor aromânilor, creîndu-i o veritabilă celebritate. În țară, a condus reviste pentru copii, la care și-a dat o substanțială contribuție.

Din Samarina, ca și Bolintineanu, pe care acesta o cîntase cel dintîi, dar în limba noastră, Zicu A. Arala, ni se spune, „este singurul întors acasă, după ce își făcuse studiile”, și rămas pînă la sfîrșitul vieții în Pînd, între ai săi, pe care s-a străduit să-i lumineze¹⁾ și să-i ajute. „Jelaniile” lui au reminiscențe din acelea ale lui Octavian Goga:

„Jilită-i lumea di la oi / Si-i jeale multă-n case!” (*Fudzi haraua*) di la noi...”. A tradus „admirabil” din Coșbuc, precum și din Tennyson. În *Malul* și *Pîndul* exaltă poezia lui Murnu, a lui Nuși Tulliu, a lui Belimace, Caciona, Ceară (sic), Scrimă (sic), Velo, Beza Batzaria. Rara avis, bunul confrate!

George Ceara ne e prezentat ca un poet sensibil și delicat, și totuși „un cîntăreț popular, foarte apropiat de folclor”. Semnul popularității? „Mai toate poeziile lui G. Ceara se cîntă, ultima dintre cele amintite²⁾ aici ajungînd atît de falmoasă, încît nimeni n-o mai asociază astăzi cu numele autorului ei”.

MARCU BEZA, figură cunoscută în diplomația noastră, prin eminentul său rol propagandistic al culturii naționale, „obține adevărate pinze cinematografice, larg cuprinzătoare, ale etnografiei și spiritualității aromânești deopotrivă”. Era un învățat. A făcut importante descoperiri ale urmelor noastre culturale în Răsăritul apropiat, de unde a reușit să aducă în țară portretul lui

Constantin Brincoveanu. În *Dimăndări*³⁾, vast poem de despărțire, la plecarea iubitului, în care cuvîntul îl are iubita, sînt evocate „Gramustea museată” și „Muscopulea, Muscopuli cu-alante-a l’ei surări / cari dusiră luna diparte, piste-amări”. Iubita e patriotă, ca toate aromâncele, simțind că și în diasporă, aromânii sînt tot laolaltă într-un același vis „ca-amarea țe’ și-adună ariurile cu spume”⁴⁾.

Moloviștean ca și Belimace, Nicolae Velo a avut norocul, în 1903, ca al doilea volum al său de versuri, *Cîntice junești* să fie prefăcut de George Coșbuc. Capodopera sa e balada *Șana și ardirea-a Gramostil’ei*, în care fata lui Hagî-Stere, frumoasa și virtuoasa Șana, rivnită de cruntul Ali-pasa din Ianina, se refuză, cheamă la luptă toată aromânimea, și mic și mare, bărbați și femei, țin cu arma în mînă pe loc timp de peste două luni bandele turco-arnăuțești, dar odată cu victoria acestora, covîrșiți în număr și armament, pierd și „Gramustea museată”, frumosul centru aromănesc, dubletul Moscopolei, menită celuiiași sfîrșit (și ea cîntată în *Moscopolea*, unde eroina, Bili-na, nevasta lui Nicola Sina, este nervul rezistenței armatei).

Înfățișat ca un poet coșbucian, Tache Caciona adoptă, într-adevăr, în poemul *La isusire*⁵⁾, metrica autorului *Baladelor și idilelor*. Tălmăcirea lui Hristu Cândroveanu aduce un *rinforzando* influenței, într-o versiune ca aceasta: „Mumă-mea, la rîndul ei, / Tot așa, fără temei, / Mă ceartă și ea: / «Tînce e fată săracă...» / Știu eu asta! Și ce dacă?... / Tot va fi a mea”.

Despre Nida Boga și vastul său poem, *Voshopolea*, ne-am ocupat în articolul precedent. Mai adăugăm că poetul a luptat la Mărășești, alături de alți voluntari aromâni.

Mort într-un accident de automobil, economistul Nicolae Babu nu-și adunase încă poeziile în volum. *Ciocirlanul*, căruia l se adresează în poemul *Țiș ca mine...*⁶⁾, traducătoarea îl redă, cu reminiscențe din Steo, cu titlul *Lie-Ciocirlie*, iar jalea lui e atribuită, poate, faptului că puilul l-ar fi răpit... cîndorul! Nu știam că Pîndul s-a mutat lingă Anzii Cordilieri.

CU Constantin Colimitra ne aflăm în fața unui emigrant în America, unde au plecat din motive economice, și atîția frați ardeleni, sub vulturul habsburgic bicefal. Ne e recomandat ca un „poet pînă în mîduva oaselor”. Volumul unic i-a apărut peste Ocean, în regia fiului său, sub titlul optimist *Primăveri cu soari* (1982). Ni se spune însă: „...poemele lui imi par un plîns neînterupt, un bocet fără de sfîrșit printre ruine”. Reținem poezia *Limba*, în care este slăvită Roma, dar și „gionea fără tracă” (tinărul neam trac), cuscria lor cea bună, nașterea limbii române⁷⁾.

Atanasie Nasta conduce cenaclul de poezie aromână din București, străduindu-se să-l facă cunoscut, arătând predilecțiile pentru forma fixă a sonetului, ca și Nida Boga. *Cărbunarul* l’ui deplîng doborîrea pădurilor de brad.

George Perdichi ar fi „aspirat să fie un alt Eminescu”, din care a tradus *Lucaefărul*. Deși nota ni-l arată uneori pricut în compunere, în transpunerea idolului său ar fi izbutit „admirabile echivalențe”. Dacă este așa, înseamnă că se mai întîmplă și cazuri, cum spun ardelenii, de „congenialitate”. Poetul exaltă vulturul, cu zborul său planat și pe fata firșerotă, cu *Ciceroana*⁸⁾ el, semn al nobilei origini latine.

Autodidact, învățînd singur româna, Nicolae Caratană e primul în serie dintre poeții aromâni, din care antologia ne dă exclusiv poezii inedite — ceea ce-i mărește însemnătatea. „Poet autentic, de mari resurse”, stabilit la Constanța, este și el din rîndul poezilor ce deplîng soarta Voshopolei (*Plîngute tri Voshopole*). În poezia *Boț (Glasuri)*, înaltă o odă Vlahiilor, Mare și Mică, și celei de Sus, ca să-i învie pîrînții.

Despre Costa Guli ni se spune că scrie „o poezie sacerdotală, oficiară cu gesturi largi și calme, vîdînd o limpede aspirație spre clasicitate”. Iubita e un buchet de flori albe: „chitei albă”, „icoană steauă”, pe care și-o dorește „candelă”. În poezia *Aclo (Acolo)*, cră-

¹⁾ Recomandări. Kira Iorgoveanu vrea să naturalizeze cuvîntul *Demindări*.

²⁾ Nu înțelegem de ce această splendidă comparație nu și-a găsit locul în tălmăcire! În locul ei, dezideratul traducătoare: „să nu se piară neamul și limba cea străbună”.

³⁾ La *logodnă*.

⁴⁾ (Cîntă ciocirlanul) exact ca mine.

⁵⁾ În original „limbă zveltă, trandafiră”. Mai e nevoie de tălmăcire?

⁶⁾ Năframă albă sau, în acest poem, coroană de aur ori de argint cu vîl.

Trapez

655. Despre Olt am putut să scriu în voie, închipuindu-mi că sînt primul om care îl vede de la începutul lumii. Dar despre New York n-am putut să-mi închipui la fel și m-am lăsat păgubaș, deși călătoria pînă acolo a costat probabil de zece mii de ori mai mult.

656. Nu a scrie cărți proaste este cel mai mare rău ce se poate face unei literaturi. Ci a scrie bine despre ele.

657. Trecînd cîndva prin sala de așteptare, destul de mizeră, a gării Adjud, am avut surpriza să descopăr, în mica piață dinspre oraș, patru somptuoase sălcii plîngătoare.

De cînd a murit Emil Botta, mă gîndesc că au pe cine plînge, cu plînsul unor împărătese.

658. E în mine o prăpastie în care orice pietricică trezește ecoul unui cataclism.

659. Cum poți spune că te mulțumești cu puțin, cînd în fiecare noapte privești cerul?

660. Sufletul meu nu simte încă anii la care am ajuns, de parcă nici n-aș fi ajuns, dar cînd îmi amintesc ce simțeam pe vremuri cînd auzeam: sexagenar, septuagenar, octogenar mă înspăimînt.

661. Eram intempestivi și brutali, avînd scuza că sîntem sinceri. Orice ni se părea îngăduit spre a răspunde celuiilalt fel de a fi, în care descopeream, cu un violent dezgust, fătărnicia.

662. Nu știu cum s-a aranjat Shakespeare cu celebritatea, dar eu dacă aș și spus „A fi scu a nu fi...”, și chiar „Du-te la minăstire Ofelia!...” nu mi-ar fi dat nimeni nici o importanță.

663. Cu toate că sînt pe cale de dispariție, numărul zimbrilor care ar vrea să bea apă din același izvor cu căprioarele este mai mare decît al căprioarelor care ar dori să se plimbe pe lună cu zimbrii.

664. Într-o noapte, pe cînd dormea cu părul revărsat pe pernă, nu m-am putut abține și am tăiat din el o șuviță. Pe urmă, m-a prins spaima: — Ce-ar fi ca toată puterea ei să fi stat în această șuviță, iar atunci cînd o să se trezească n-o să mai poată prăji cartofi?

Geo Bogza

TEODOR RĂDUCAN: Motiv de iarnă

ează vocabula *Nizborlu*, pe care tălmăcitorul ni-l redă cu mult tocitul „Necuvîntul”. Nu cumva este însă vorba, intrucît „tronează”, de cel Necuvîntat, al cărui nume nu se cuvine să fie rostit, Creatorul lumii acesteia?

Pe Teohar Mihadaș l-am cunoscut, dacă nu mă înșel, prin Vladimir Streinu, care i-a descoperit talentul cu 40 și mai bine de ani în urmă. Și poeziile lui în aromână, ca și acelea semnate Scrima, Caratană și Gubi, sînt inedite. A debutat însă, editorial, ca poet de limbă română, în 1941. *Măghistra* lui, o vrăjitoare, lucrează „cu daracul” (cu dracul); ca să scape de ea, poetul invocă pe mama sa, defunctă, să-i desfacă aceleia vrăjile, ca să poată el larăși încălecu „murgul fără di șea”¹²⁾. Traducător, și d-sa, al *Lucaefărului*, poetul Ioan Cutova a tălmăcit în românește poemul eroic al lui Stavrinou, închinat eroului de la Călugăreni, și a publicat cîteva cărți, atît în aromână, cit și în daco-română. E considerat „o voce lirică dintre cele mai moderne printre autorii români contemporani”. Calificativul nu-mi pare, în genere, confundabil cu judecata de valoare. O voce modernă poate duce tot atît de bine la opere proaste, ca și alta, nemodernă. Ce e drept, în *Opt microlegii tră Una Ver*, poetul folosește versul liber. Atmosfera figurativă este însă perfect localizată. Vocea iubitei este un foșnet de pînă dinspre Xirulivad. Odată cu amintirea ei, lunecă și turmele de oi. Satul său e pustiu (*Pastel di-acasă*), ca mai toate vechile așezări aromâne.

Poeziile celor doi coautori ai antologiei sînt dintre cele mai șlefuite. Și Hristu Cândroveanu se închină lui Eminescu și ar vrea „Să mă-cumva, eminescu!” (*Al Eminescu*) Ce idee! Alte

timpuri, alte „voci”, nu-l așa? Eminescu n-a cunoscut versul liber, panacul zimbilor noastre, pe care poetul nostru îl minulește cu înlesnire. Nu se sfîșie însă, în autoversiune, să scrie, ca pe vremea lui Alecsandri, „Mindra mea — cosițe de-aur”. S-au dus și cosițele. Slavă cui le reîntronează!

Editoare a primei cuprinzătoare *Antologii de poezie populară aromână*, în proprie transpunere, ca și de o întîie „ediție compactă *Eminescu*” (bilingvă) Kira Iorgoveanu e și o poetă a dragos-tei, o slăvitore a *Graiului aromănesc*, a înaintașilor, a *Moscopolei*, într-un cuvînt, stăpînă pe o bogată tematică.

Ambii însă, și d-sa, și Cândroveanu, uzează prea adesea de libertatea traducerii, parcă mai prestigioasă decît fidelitatea. Să nu mi se ceară să fac dovadă, avînd un material pentru o serie întreagă de articole, la nevoie și cu beneficiul spațiului tipografic. O tălmăcire mai fidelă ar uni plăcerea estetică cu aceea a inițierii cititorului în dialectul aromân. Așa cum au tălmăcit ambii, prea adesea griva e departe de ieșure.

Veniaminul antologiei, Vasile Tode, este feliicitat pentru că a trăit în imaginație ceea ce experiența sa istorică prea tinăra nu i-a putut pune la dispoziție. Și el cîntă neamul nefericit (*Fară șcretă, O, neam al meu*). „Un poplu fără ladă”¹³⁾ e una și „neamul meu [...] rămas neocrotit” este alta, ca vinul tăiat cu apă. Un exemplu dintr-o mie.

Poate însă că obiecția noastră filologică să nu fie valabilă pentru cititorii cu alte gusturi decît acela al frumosului, imbinat cu exactitatea. Le recomand însă tuturor noua antologie, prilej de meditație asupra fortunei labile.

Șerban Cioculescu

¹³⁾ Un popor fără mamă.

Luptătorul neînfricat

C ÎND în dimineața zilei de 30 decembrie 1933 a fost trezit pentru a i se aduce la cunoștință tragica veste că I. G. Duca, președintele Consiliului de Miniștri, instalat cu o lună și jumătate înaintea, „a fost omorât în gară de un membru al Gărzii de Fier, un mizerabil ignorant și stupid“, primul său gând a fost să meargă la Palatul Peleş din Sinaia unde se afla depus corpul neînsuflețit al aceluia care ilustrase prin acțiunile sale hotărâte momente de răscruce ale afirmării spiritului democratic în viața publică românească, care își legase numele de fapte ce au dus la făurirea unității naționale, a cuceririi și consfințirii drepturilor statului român independent și la modernizarea structurilor sale sociale. Două zile după ce devenise prim-ministru, I. G. Duca îi făcuse o vizită lui N. Iorga vorbindu-i „de reluarea de contact cu mine, ca odinioară“. Acum, la căpățul celui care la cincizeci și patru de ani plătea cu viața credința sa într-un sistem democratic pe care îl slujise cu talent și onestitate, opunându-se oricărui metode de agresiune și violență, N. Iorga scrie: „Duca pare că doarme: fața e cu totul liniștită; numai ochiul stîng e puțin învinețit. Cel dintîi din cele cinci gloanțe l-a lovit în această parte a capului“. Acolo chiar, cu franchetea care l-a caracterizat tot timpul, N. Iorga le amintește celor prezenți de „vechea mea înștiințare, acum vreo șase ani“ și vorbește despre necesitatea de a se opri „întinderea acestei stări de spirit“ pentru ca să nu se „provoace alte catastrofe“. Iar în *Istoria Românilor* (vol. X, p. 487) arată că măsurile luate, după asasinarea lui I. G. Duca, împotriva „Gărzii de fier“ nu au smuls „rădăcina însăși a răului“.

După șapte ani (mai puțin o lună și cîteva zile), printr-una din acele cumplite concordante ale istoriei, tot de la Sinaia, unde N. Iorga privise chipul senin al celui ucis cu o „extraordinară cruzime“, după cum spuse în ultimul volum al *Memoriilor*, el însuși avea să pornească pe un drum tragic, adevărata Golgotă a spiritului românesc, la capătul căruia avea să sfîrșească precum mai tînărul său prieten și adversar politic.

ÎN dimineața zilei de 28 noiembrie, în urmă cu patruzeci și cinci de ani, din beznă nopții și din zorii întunecați ai unei zile care parcă n-a cunoscut o clipă de lumină, se răspindea, fără a putea fi crezută, deși era tragic de adevărată, vestea asasinării lui N. Iorga, al cărui cadavru batjocorit și pingărit fusese aruncat mișelește pe o margine de drum. O echipă a „Gărzii de fier“ „pedepsise“ pe cel care stătuse înaintea violenței și crimei cu o neînfricare și cu o consecvență ce fac din cel ce a dedicat o viață fără pereche istoriei țării sale unul din eroii exemplari ai acestei istorii.

Cu o zi înainte, sau cu cîteva ore numai, în orice caz cu foarte puțin timp înainte, un alt exponent de seamă al științei și al democrației românești, acea personalitate de impunătoare tinută morală care a fost Virgil Madgearu, fusese luat din casa lui cu aceeași mișelie ca și N. Iorga și cunoscuse aceeași moarte tragică, precum avea să fie și a magistrului adolescenței și tineretii sale, spre care, la cumpăna primelor decenii ale secolului, își îndreptase gândurile pătrunse de aceeași adîncă preocupare pentru îmbunătățirea soartei țaranului român ¹⁾.

Toate acestea nu sînt numai coincidențe, nu reprezintă doar întâmplări, nu pot fi considerate doar episoade ale unor războaie personale, ale unor răfuiești întâmplătoare și accidentale, ci rezultatul unui plan îndelung pregătit și sistematic aplicat împotriva unor mari exponenți ai vieții politice, ofițeri, funcționari ai ordinii publice, care și ei fuseseră „pedepsiți“ cu aceleași mij-

¹⁾ În ziua de 25 august 1936, N. Iorga notează (*Memorii*, VII, p. 351): „La Sinaia, Madgearu e amenințat cu moartea [...] dacă se atinge cineva de Codreanu (ei și-au făcut și și-au primblat la București, liber, gările). S-a cetit de niște băieți decretul «mobilizării gărzilor» în fața soției lui Madgearu“.

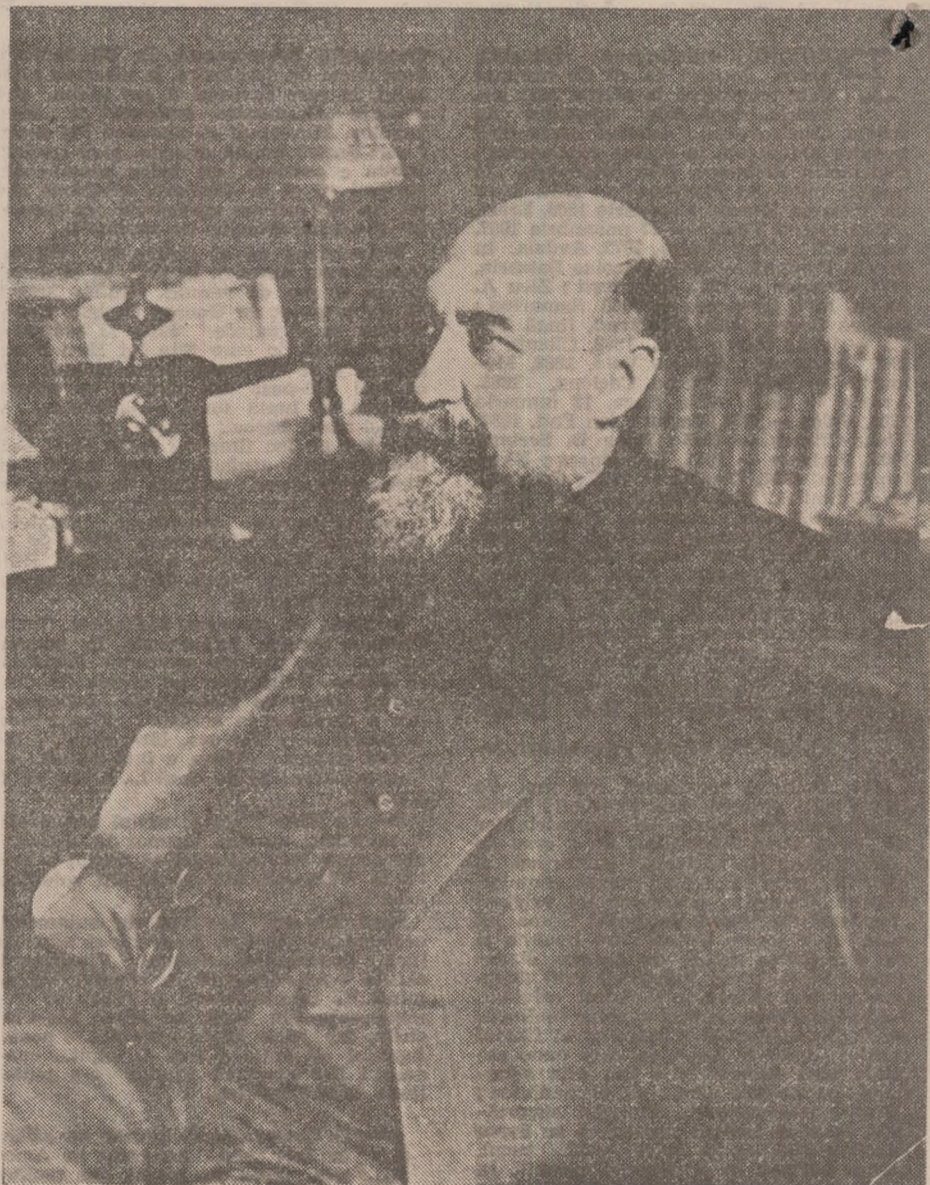
loace violente, viața lor fiind suprimată fără judecată. Din rîndul lor se cuvine a fi amintită, cu respectul cuvenit, figura lui Armand Călinescu, omul politic de o mare integritate morală, care n-a înțeles să facă nici un compromis în exercitarea datoriei sale față de țara amenințată în însăși integritatea ființei sale naționale, patriotul care a înfruntat cu demnitate amenințările, dovedind o exemplară tărie de caracter. Convorbirile sale cu N. Iorga, consemnate de acesta din urmă în *Memoriile* sale, în special cea din ziua de 14 februarie 1938, arată îngrijorarea lor comună în fața agitațiilor „Gărzii de fier“. După cum numele unor intelectuali de mare tinută, dintre care unii au dovedit o certă distincție morală și în calitate de oameni politici, precum Victor Iamandi, Petre Andrei, Traian Bratu, Florin Ștefănescu-Goangă, care au fost uciși sau răniți în urma unor atentate, arată nu numai cît de lungă este lista victimelor „Gărzii de fier“, ci și cît de puternic a fost acest front al democrației românești, al conștiinței noastre în acțiune împotriva fascismului.

Nu intenționăm aici să reconstituim împrejurările asasinării lui Nicolae Iorga. Ele ne sînt cunoscute datorită unei lucrări de mare merit ²⁾. Acum, cînd se împlinesc patruzeci și cinci de ani de la o moarte timpurie și tragică, vrem să încercăm o meditație asupra semnificațiilor ei, deslușind deopotrivă sensurile personalității lui N. Iorga și ale vieții politice românești din acea epocă.

Pentru că asasinarea lui N. Iorga nu a fost rezultatul unei ieșiri violente și necugetate a cîtorva indivizi, nu se datorează unor împrejurări conjuncturale și unor adversități personale de moment. Suprimarea lui nu a fost urmare nici a unor conflicte politice obișnuite, nici consecința unor ciocniri întâmplătoare survenite ca urmare a unor trecătoare deosebiri de vederi. Dimpotrivă, crima săvîrșită în urmă cu patruzeci și cinci de ani este rezultatul direct, nemijlocit al atitudinii exprimate cu neînfricare de N. Iorga pe toate tărîmurile vieții publice românești, începînd din 1922, împotriva extremei drepte, a fascismului, a hitlerismului, a „Gărzii de fier“, a ceea ce el a numit „naționalismul, crud și brut, al bitei și al revolverului“, naționalism care, după cum tot el spunea, cuprinde tot ce e „urît și întunecat“ și „unde razele luminii, din nenorocire, n-au putut pătrunde“. Atitudinea sa antifascistă nu vădește numai o opțiune politică, ci și una morală, izvorită dintr-o concepție ce se integra sistemului de valori ale gândirii și sensibilității românești. Gînditorul N. Iorga și omul de acțiune N. Iorga, nu pot fi înțeleși în adevărata lor complexitate dacă nu includem această componentă, dominantă în structura personalității marelui cărturar. Pentru că antifascismul său s-a manifestat deopotrivă pe plan doctrinar, ca și pe cel al acțiunii. Iar acțiunea sa a fost pe acest tărîm **consecventă și neînfricată**.

A Ș vrea să mă opresc asupra acestor două elemente definitorii pentru atitudinea sa antifascistă, îndreptată împotriva extremei drepte românești. În timpul vieții lui N. Iorga, la adresa activității și creației sale s-a dezvoltat o critică de amănunt, care urmărea să evidențieze contradicțiile și contrazicerile legate de apreciere nu o dată antipodică pe care, la distanță mai mică sau mai mare de ani, el a dat-o unor persoane, evenimente, fapte ale istoriei. Nu se observa ceea ce Mihai Berza a numit „consecvența fundamentală“ a operei, gîndirii și acțiunii lui N. Iorga, acea „consecvență fundamentală“ pe care cercetătorii operei sale din ultimii douăzeci de ani s-au străduit să o pună în evidență. Or, în ceea ce privește atitudinea sa împotriva extremei drepte, aceasta reflectă plenar ceea ce numim „consecvența fundamentală“ atît a gîndirii, cît și a acțiunii sale. N. Iorga, care a respins tot timpul sistemele filosofice abstracte, care nu s-a vrut nici exponentul și

²⁾ Mihai Stoian, *Moartea unui savant*, Editura Eminescu.

nici discipolul unei gîndiri speculative care să nu-și aibă izvorul în structurile mentale ale poporului nostru, a aplicat în practica multipelilor sale activități repulsia pe care i-a stîrnit-o orice teorie rasistă, orice teorie care pornea de la primatul violenței, al morții, al misticismului.

S-au adus, în tot ceea ce s-a scris despre N. Iorga, pînă acum, numeroase exemple care atestă adversitatea sa împotriva **tuturor** formelor de manifestare a extremei drepte românești, a „Gărzii de fier“, în diferitele ei variante și intruchipări. Dar această adversitate nu a fost numai a gînditorului, a omului aplecăt asupra mesei sale de lucru, ci s-a manifestat pe toate tărîmurile prezenței sale în viața României postbelice: profesorul a mers pînă la demisia din învățămîntul pe care îl ilustrase timp de trei decenii ca pe o adevărată magistratură, directorul și animatorul de teatru a înfruntat „la scenă deschisă“ pe cei ce voiau să intrerupă o reprezentație teatrală din motive rasiale, președintele Consiliului de Miniștri a semnat jurnalul de interdicere a „Gărzii de fier“, conferențiarul a folosit tot imensul său prestigiu pentru a vădi lipsa de sens moral a naționalismului agresiv. Faptele sînt numeroase și în bună parte cunoscute — toate converg în aceeași direcție: atitudinea antilegionară, antihitleristă a lui N. Iorga a fost expresia unei gîndiri unitare manifestate în acțiune, într-o acțiune **neînfricată**. Insist asupra acestui cuvînt, deoarece el semnifică și cuprinde toate faptele de care N. Iorga și-a legat numele pe acest tărîm. El nu s-a sfiit să înfrunte, uneori de unul singur, tineri violenți, dezlănțuiți, el nu s-a sfiit să arate în pagini de ziar, de carte, în conferințe publice adversitatea sa față de doctrina extremei drepte și de manifestările ei în viața publică, el nu s-a sfiit să ceară măsuri energice împotriva „Gărzii de fier“, a elementelor turbulente, violente ce semănau dezordine în diferite domenii ale societății românești. În 1933—1934, la cursurile de vară de la

Vălenii de Munte, el caracteriza pe Adolf Hitler „pictor fără talent“, „orator de fraze goale“, care „n-a făcut nimic ca operă durabilă“. Iar la 28 iunie 1939, în unul din ultimele sale discursuri politice, pe care îl putem socoti ca avînd o adevărată valoare testamentară, N. Iorga spunea: „Nu confundăți situația din Italia d-lui Mussolini și cu situația din Germania cancelarului Hitler“. Vorbea despre acei „cumpliți luptători, cari au lăsat jertfe în urmă, și, după ce și-au spălat mîinile de sînge, s-au apucat cu mîinile **acestea, îndirjite, tocmai prin sîngele vărsat, să guverneze țara**“ (subl. N.I.). Spunea, atunci, răspicat: „Atitudinea mussoliniană din Italia și atitudinea hitleristă din Germania nu se potrivește cu noi“ și reproșa faptul că „s-a îngăduit oricărui îndrăzneț să devină stăpînul străzii și să amenințe cu moartea pe oricine i-ar fi stat în cale“. Nu l-au înspăimîntat nici amenințările, nici sentințele, nici parastasele. A stat drept, **neînfricat** și a luptat cu toate forțele și cu toate puterile unice sale ființe.

A căzut la capătul unei lupte duse timp de aproape două decenii. Moartea, impresionantă prin circumstanțele ei tragice, capătă valori definitorii pentru personalitatea impunătoare și exemplară a lui Nicolae Iorga.

Și, în același timp, este simbolică pentru virtuțile democrației românești. Cred' că a sosit timpul să subliniem, în lumina unui total respect față de adevărul istoric, fără locuri comune și prejudecăți, ce a însemnat spiritul democratic în viața publică românească, atitudinea antifascistă a unora din cei mai reprezentativi oameni politici sau oameni de cultură ai țării noastre. Valorile democrației au fost apărute la noi cu prețul vieții. Acum, cînd se împlinesc patruzeci și cinci de ani de la tragica moarte a lui N. Iorga, să nu uităm acest adevăr, care reprezintă una din paginile de glorie nemuritoare ale istoriei noastre.

Valeriu Răpeanu

Cîte feluri de poezie există?

LA întrebarea din titlu — care (să mai spun?) nu e lipsită de un anumit umor — autorul **Introducerii în poezia contemporană** ar fi putut răspunde cu vorbele lui Thibaudet: „Am fi surprinși dacă n-ar fi trei la număr”. Față de studiile consacrate pînă acum poeziei românești, descriptive și istorice, acela al lui Eugen Negrici vine cu un criteriu de clasificare semiotic: „Nu simțim nici o plăcere recurgînd la operația de clasificare de mai jos, recunoaște autorul din capul locului. Orice demers taxinomic simplifică și descărneză, și nici vanitatea clasificării, nici sentimentul superiorității pe care (îl) dă cunoașterea metodică a unor creatori nu ar fi deajuns spre a-l îndreptăți”. Adaugă totuși ironie: „Ne gîndim că ar fi momentul să fim slujii de clasificări care să aibă măcar scuza rigorii”. Și în fine: „Deși simplu, criteriul propus aici vizază mecanismele poeticității, poate singurele structuri sistematizabile. Clasificarea la care ne-am oprit stipulează predicția unor poeți contemporani pentru anumite reguli generative specifice, care sînt, astfel, pe punctul să se instituționalizeze, dacă nu cumva au și făcut-o”.

Care sînt aceste reguli? Orice poezie constă într-o „prindere” a **existentului** într-o **formă** prin acțiunea **cui** poetic, care înfruntă, sesizează și exprimă lumea. Cercetarea nu acordă atenție „reliefului stilistic mărunț”, ci, orientată semiologic, „încercă să identifice și să ilustreze **modul** **făcînd** **semn**, adică tipologii ale **modurilor de producere a funcției-semnului macroscopice** (pe care o mai putem numi și **unitate textuală globală**)”. Definirea termenilor joacă un rol important. Criticul începe cu începutul, fără să se sfiască de didacticismul inerent unei asemenea proceduri. Existentul este de două feluri: obiectual, cuprinzînd lucrurile, ființele și fenomenele naturii (dependente mai mult sau mai puțin de un subiect) și evenimential, cuprinzînd „acțiuni” ale subiectului enunțării sau ale subiectului enunțului, fie individuale, fie colective (evenimente propriu-zise, sau suferințe, sau fapte însuși ai scrierii poemului). Iată un posibil „univers al poeziei”, paralel cu acela călinescian, privit adică din alt unghi. În funcție de eul producător, care-și face partea lui, Eugen Negrici distinge poeți care **prelucrează**, poeți care **transfigurează** și poeți care **substituie** existentul. Prelucrarea este o modificare a existentului prin trecerea lui printr-un filtru cognitiv. Voința creatoare se exprimă înțeleptiv. Eul poetic fiind unul fenomenologic și activ, nicidecum empiric, biografic, realul nu e nici cu totul liber, nici identic cu el. I se supune, lăsîndu-se „reglementat”. Prelucrarea are o direcție speculativ-metalitică și una mitic-simbolică. Ea acționează din perspectiva unei idei morale, filosofice, religioase etc. Există trei tipuri principale de prelucrare: cu atribuire de sens, cu mediere de sens și fără atribuire de sens. Blaga îl ilustrează pe cel dintîi, și în general autorul „poeziei de concepție”, cum se spunea pe vremuri. Ion Barbu intră în a doua categorie: poezia lui „explică” lumea, relevă un absolut ascuns, cu ajutorul unor simboluri mitice sau al unor aluzii culturale. Atribuirea zero o găsim la cîteva autori contemporani, cum ar fi Marin Sorescu din **La Lilieci** ori Mircea Ivănescu din toate cărțile sale: o poezie în care subiectul liric dispare, făcînd loc descrierii aparent impersonale, nudității realului, „realismului” și constatării. La rîndul ei, transfigurarea ține de „emotie”, de o „iritabilitate a facultății spiritului”, cum spunea Max Ernst, de o „stare”. Ea denaturează lumea (termenul poate induce în eroare: prin „transfigurare”, E. Negrici înțelege de fapt „destructurare”, „deformare”). Sensul este antimimetic. Mă întreb ce ne facem cu o poezie ca aceea a lui Ion Pillat care transfigurează fără a distruge verosimilitatea, obținînd o ciudată identitate mincinoasă: căci tablourile din pastelurile lui sînt și nu sînt „adevărate”. Și nu e totuși prelucrare. Ar fi de văzut dacă nu există o transfigurare zero, așa cum există o prelucrare zero? Am putea marca distanța de la „prozaismul” din **La Lilieci** și „poetizarea” din **Pe Argeș în sus**. Textul poetic devine un sindrom complex pentru stăruirea eului. Poezia se folosește de o materie aluzivă care trimite la o realitate fragmentară, fie obsesiv, fie incoerent. Bacovia e poetul prototip al acestei categorii. În sfîrșit, substituirea ține de imaginație: realul e o proiecție a eului, pe care-l absoarbe. Ochiul închis afară, înăuntru se deșteaptă. Poezia de substituie e o poezie vizionară. Textele sînt coerente (adeșca, narative sau descriptive) și se referă la o realitate care nu există decît în

Eugen Negrici, **Introducere în poezia contemporană, Încercare de sistematizare**, Partea I, Cartea Românească, 1995.

închipuirea poetului. Recapitulînd, observăm că în cazul prelucrării, existentul e structurat de un eu anterior și exterior, obiectul și subiectul rămînd distincte; în acela al transfigurării, existentul a fost deja transformat de o stare anume a eului, care-și află în consecințele acestui act echivalențe, analogii, simptome, obiectul fiind strict dependent de subiect; în ultimul caz, existentul e pur și simplu înlocuit de o realitate posibilă, imaginară, subiectul a devenit obiect.

Înainte de a trece la capitolele de analiză, cîteva precizări sînt absolut necesare. Mi se pare că fenomenologia creatoare pe care o descoperă Eugen Negrici în poezie este valabilă și, în linii mari, ea coincide cu aceea pe care am descris-o în **Area lui Noe** cu referire la roman. Deosebirea este că eu mi-am făcut iluzia că tipurile respective au și o oarecare îndreptărire istorică și sociologică, succedîndu-se (și coexistînd) în raport cu anumite forme instituționalizate de gîndire și de expresie literară. Acest aspect nu-l reține pe Eugen Negrici. Dar, și în poezie, și în roman, unor forme ale distanței „intelectuale” între subiect și obiect, narator și personaj, eu și lume, le urmează forme ale identificării psihologice sau afective, întregul ciclu sfîrșindu-se cu acele forme ale imaginației libere în care subiectul apare obiectivat, reificat, iar realitatea, oricît de minuțios realistă ar fi înfățișată, seamănă cu una din lumiile posibile ale fanteziei creatoare. Ar merita să încercăm să legăm tipurile de poezie de istoria poeziei. Am vedea, poate, în ce măsură poezia tradițională e mai curînd prelucrătoare (chiar și aceea romantică, atît de vizionară uneori), poezia modernă împărțindu-se, apoi, între modalitățile transfigurării și cele ale substituției. Putem adăuga și că dacă poezii vechi preferă prelucrarea cu atribuire de sens, dintre moderni, simbolistii se opresc la medierea de sens (Mallarmé) iar avangarda, năzuindu-se la substituie, iubește deopotrivă atribuirea zero. Fără să vreau nămaidecît să trag spuza pe turta mea, aș remarca în cartea lui Eugen Negrici intenția de a distinge o poezie dorică, una ionică și una corintică. A doua precizare are în vedere faptul că, spre deosebire de autorul **Introducerii**, eu aș pune accentul pe poezie, nu pe poezi. El vorbește de poezi prelucrători etc. Dar exemplele nu-l ajută totdeauna. Dacă Marin Sorescu ilustrează atribuirea zero, din cadrul prelucrării, o face doar printr-o parte a operii lui, aceea din ciclul **La Lilieci**. Primele volume conțin poezii în care, conform înseși demonstrației lui Eugen Negrici, atribuie sens realității, chiar dacă într-un regim așazicind de negativitate ironică. Bacovia (alt exemplu) e un transfigurator, prin obsesivul și incoerentul lirismului său, dar și autorul unor poezii în care nu există nici o atribuire de sens, un precursor al „prozaicilor” de astăzi. Nu e vorba pur și simplu de o diferență de limbaj. Rămîn la părerea că nici o fenomenologie de acest fel (nici aceea a lui Liviu Rusu referitoare la genurile literare) nu tre-

bule să-și lege soarta de poezi, ca personaliști creatoare, ci numai de poezia lor, ca text care exprimă o formă sau alta de exprimare a subiectivității.

ANALIZELE lui Eugen Negrici sînt remarcabile prin claritate și finețe. Ele nu sînt însă decît parțiale deocamdată. Intenția autorului fiind de a oferi tabloul complet al poeziei contemporane (după ce și-a ales prototipurile dintre valorile epocilor anterioare), el discută în acest prim volum doar zece poeți, grupîndu-i pe capitole: Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Mircea Dinescu, C. Abăluță și Mircea Ivănescu la prelucrare, Vasile Vlad și Virgil Mazilescu, la transfigurare, Emil Brumaru, Ileana Mălăncioiu și Mircea Ciobanu, la substituie. Locul altora rămîne să fie stabilit în volumul sau în volumele următoare. Criticul promite nu numai să urmărească numărul, dar și să sistematizeze mai atent materia: „Studiul va deveni mai cuprinzător cînd vom încerca să arătăm felul cum, în interiorul modurilor degajate, poezii se grupează și după clasele de obiecte sau de evenimente de care se folosește eul producător”. Astoptăm cu mare curiozitate încheierea întreprinderii. Premisele sînt mai mult decît promițătoare.

N-aș fi sincer cu Eugen Negrici dacă nu l-aș preveni că, pe de o parte, clasificarea lui va trebui să țină cont și de un criteriu, istoric subiacent, iar, pe de alta, că va trebui să se hotărască dacă ea are în vedere poezi sau poezie. Ca și în **Formele liricii portugheze** de Mihail Zamfir, ca și în **Istoria poeziei românești** de Mircea Scarlat, noutatea **Introducerii** constă în abandonarea, de către noii critici, nu atît a perspectivei istorice, cît a istorismului, care privilegia auctorialul în detrimentul textului literar. Chiar dacă desorierea se face din perspectiva eului producător, cum îl numește Eugen Negrici, rezultatul este o istorie a formelor, nu una a autorilor. Confuzia, care poate subzista în ochii unor cititori, dintre un studiu cum este **Scriitori români de azi** al lui Eugen Simion și unul cum este **Introducere în poezia contemporană** al lui Eugen Negrici, trebuie să fie înlăturată conștient: metoda și obiectul lor diferă radical.

De altfel, Eugen Negrici îl citește pe cei zece poeți la care s-a fixat în acest volum cu totul diferit decît au fost citiți înainte. Ar fi absurd să ne întrebăm dacă lectura lui e „mai bună”. E, pur și simplu, alta, din alt unghi. Desigur, opera în cauză lezează cîștigat, dar aceasta nu înseamnă că interpretările anterioare au fost greșite și că interpretarea actuală le anulează. Un mic spirit polemic animă paginile lui Eugen Negrici și se poate naște impresia că el vrea (și reușește) să îndrepte analizele dinainte. Dar acest din urmă lucru e (cînd e) secundar. Important e că **Introducere** propune o abordare nouă și unitară. Exemplul pe care-l voi da mai jos nu trebuie înțeles ca o justificare a unui punct de vedere

(care, întîmplător, îmi aparține) împotriva celui formulat de Eugen Negrici. N-am nici un motiv să fiu cu inșimă polemic. Dar el arată că analiza semiotică, a mecanismelor generative, și analiza hermeneutică, a unui sens ascuns, nu pot fi (și nu trebuie să fie) coincidente. Eu am descoperit în poezia lui Mircea Ciobanu un simbol central, al armurii, și am definit în funcție de el opera poetului ca pe una a corpului care se disimulează și totodată se manifestă. Poetica corporalității mi s-a părut mai caracteristică decît aceea a unei metafizici de ordin moral. Eugen Negrici îmi atrage atenția că „nu un obiect (simbol tutelar) poate da cheia interpretării unei astfel de poezii, ci alitudinea, starea” care sînt la-come „nu de un obiect, ci de o mulțime”. Nu văd incompatibilitatea. Hermeneutic privind poezia, eu nu i-am negat „lăcomia” de real, ci doar am ilustrat-o într-un anumit fel; după cum, e foarte firesc ca, privind-o semiotic, Eugen Negrici să găsească în ea procedeele substituției existentului. Armura e, de altfel, simbolul prin excelență al substituției. Chestiunea e, deci, oțioasă. Cred că pot fi în deplin acord cu Eugen Negrici, chiar dacă el crede a fi în dezacord cu mine.

Introducere este un studiu, în toate privințele, remarcabil. Voi încheia cu cîteva considerații de ordinul scriiturii. Nu e deloc întîmplător faptul că autorul își mărturisește de la început o oarecare lipsă de plăcere în schița lui taxinomică. Am băgat de seamă mai demult o „nehotărîre” psihologică a criticii lui Eugen Negrici, care e un teoretician (printre puțini originali la noi), atras de latura așazicind abstractă a literaturii, dar care nu-și poate reprima nostalgia după condiția ei empirică; ar voi s-o uite, dedicîndu-se mecanismelor funcționale, dar revine neconștient la ea, în analize, ca la o iubită părăsită. Stilul îl exprimă bine: precis, laconic, aproape sec, uneori, cînd frazele troznesc ca niște vreașuri; nămătat însă de autoironie, ca și cum criticul ar fi măsurat, col dintîi, primejdia pedantismului savant. Între paginile din **Încercarea de sistematizare** cu care debutează studiul lui de astăzi și paginile de analiză este această diferență: oricît s-ar colora emoțional primele, printr-un subtil joc al detașării (am citat cîteva propoziții caracteristice), ele rămîn ceea ce trebuiau să fie, operă de discriminare și de sinteză teoretică; și oricît ar căuta ultimele să respecte protocolul „științific” stabilit de natura demersului, ele se umplu, la tot pasul, de ecourile unei expresivități oesistice, libere și încîntătoare („Aici vom fi izbiți — scrie de pildă Eugen Negrici despre primele volume ale lui Mircea Dinescu — de gesticulația eseniniană a adolescențului teribil, beat de propria, agresivă, tinerețe, orgolios, genialoid, exploziv, impudic, feroce, zgometos, briant, roccoco, pretențios, uncior, vioi mai totdeauna, exhibînd totul, intolerant față de slăbiciune, de eșec, de Dumnezeu, de orice”).

Nicolae Manolescu

■ AM rezumat activitatea cărturarului ardelean George Togan, acum cinci ani, tot în „România literară”, într-un medallion aniversar. Ea merita a fi revocată, succint, nu numai pentru că omul de cultură din cetatea Mediasului împlineste acum un număr de ani echivalent cu trei sferturi de secol, dar și pentru aducerea la zi a unei bibliografii în continuă creștere.

Născut la 4 decembrie 1910, George Togan a dovedit vocație de cercetător încă în liceu, obținînd premiu la un concurs de istorie-geografie pentru lucrarea intitulată **Dunarea, din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre**. La maturitate avea să obțină, pentru **Medias. Istorie română** (București, 1944), Premiul Academiei. Această scriere inaugurează o succesiune de contribuții, pe bază de investigații istorice și arheologice, la o cit mai exactă cunoaștere a trecutului lumii transilvane,

O viață — pentru cultură

marcată de lucrări științifice precum cele privind întiile atestări documentare ale unor orașe ardeleni (Medias, Dumbrăveni, Cetatea de Bătă, Luduș, Tîrnăveni, Sighișoara, Agnita) și în baza cărora localitățile respective au fost decorate.

Înainte de a se dedica prioritar cercetărilor istorice, George Togan și-a făcut simțită prezența pe tărîm publicistic: nu numai colaborînd la o seamă de periodice, dar și întemeind cîteva: „Gazeta Mediasului” (1937—1939), primul ziar românesc din orașul de pe Tîrnava Mare, „Vocea Tîrnavelor”, „Mureșul”, și mai cu seamă, „Plastica românească”, revistă onorată de colaborarea lui Iorga, Tonitza, Pallady, Petrașcu, Ciucurencu, O. Han, Al. Busuioceanu, Petru Comarnescu. În aceeași perioadă (deceniul al patrulea) a activat și ca animator al vieții literare, numărîndu-se printre întemeietorii Asociației scriitorilor din Ardeal.

Pe tărîmul literar avea să se manifeste însă, mai ales începînd din al cincilea deceniu, prin întocmirea de antologii tematice. Prima, **Ne cheamă Ardealul** (1944), e o replică la dictatul de la Viena și implice o prevestire a răsturnărilor menite să readucă sfîșiată regiunea de nord a Transilvaniei în patrie. Ceea ce nu se uită (1977) cuprinde poezie antifascistă, recoltată din volume scrise atît în limba română cit și în maghiară și germană. O

a treia antologie, **Mult iscusita vremii slovă** (1978) se vrea și este omagiu liric transilvan pentru independență și Unire, înmagazinînd versuri închinăte evenimentelor din 1859, 1877 și 1918 de către poeți și versuritori transilvăni.

În duratăa lustrului seurs de la cea de a șaptezecă aniversare a zilei de naștere, George Togan s-a consacrat îndeosebi readucerii în actualitate a numelui și operii lui Christian Schesăus, poet și umanist sas, originar din Medias, comemorat, anul acesta, la propunerea sa, prin calendarul UNESCO. O ediție critică a epopeii **Ruina Pannonica**, în traducerea și sub îngrijirea lui George Togan, urmează să apară la „Dacia”. În cursul acestui an, traducătorul și editorul poeziei din secolul al XVI-lea i-a consacrat articole în „Tribuna”, „Steaua”, „Utunk”, „Convorbiri literare”, „Astra”, „Apulum”, „Igaz szó”, „Manuscriptum”. Participat, în luna mai, la o întrunire comemorativă, organizată de Universitatea din Iași, George Togan și-a prezentat comunicarea asupra lui Schesăus, liber, în limba latină.

La 75 de ani, elanurile sufletesti ale cărturarului mediasan și puterea sa de muncă se dovedesc a fi la fel de active ca la vîrsta cînd se revela ca virtual cercetător, prin amintita lucrare școlară.

D. Micu

FĂRĂ să fie anemică ori vestustă, poezia Carolinei Ilica *) preferă un bucolic suav, adeseori cantabil. Spațiul în care se mișcă somnolent are dimensiunile modeste ale colțului de grădină și trădează nostalgia după copilărie, împreună cu cea după o anume modă de pe la 1900. Părțile volumului (prima — de moarte, a doua — de dragoste) se circumscriu aceleiași tonalități numai aparent facile și conturează același univers imponderabil, focalizat în câteva entități percepute diferit: cele palpabile — apa, plantele, păsările — își dezvăluie surprinzătoare moduri de

*) Carolina Ilica, *Tirania visului*, II. Moartea m-a făcut să uit de dragoste. Dar dragostea să uit de moarte?, Editura Eminescu.

Profira Sadoveanu

Foc de artificii

(Editura Ion Creangă)

■ „Aveam de mult în plan să scriu un album de familie și nu-l găseam încă forma și tonul în care să-l prezint. Materialul era gata să deie la lumină aspecte și obiceiuri mai puțin știute ale tatălui meu, precum și lucruri ce i-au stat în preajmă și i-au atins ființa” — mărturisește Profira Sadoveanu, prezentându-și ultima carte.

Mihail Sadoveanu nu ne-a lăsat o carte de confesiuni, în accepția canonică a genului. Anii de ucenicie sînt o compunere oarecum ambiguă, care ascunde tot atât cît revelează. Mărturisirile publicate cu diverse prilejuri de Profira Sadoveanu au ambiția să răstoarne acest raport. *Foc de artificii* este, deci, un fel de „carte a Martorului” care scoate la lumină tot ce fusese abia sugerat, trecut cu vederea; deschide paranteze, limpezeste profiluri, restaurează interioare și, mînd pe Sadoveanu din universul confortabil al amintirii plauzibile (adică „literare”) într-o atmosferă domestică și în lumina (mai puțin avantajoasă, poate) a amintirilor adevărate, face din el un simplu Personaj-autor. Cartea martorului e și o carte a cititorului. Afirmatia e cit se poate de exactă. Conu Mihail obisnuia să citească celor apropiați din scrierile sale aflate „în șantier” și fiica cea mare, Profira, avea privilegiul inatacabile printre auditorii.

Foc de artificii, povestirea omonimă cărții, e o *detective story* amuzantă, în care protagonistul e un manuscris de roman: *Oameni din lună*. Cum se știe, amintirile lui Sadoveanu instituiau un fel de tabu al laboratorului. Istoria Profirei Sadoveanu ne vorbește tocmai despre umoarea schimbătoare a celui care scrie, despre mucenicia și despre ticurile sale, despre o încercare nereușită de a-și mistifica cititorii. Scris de Sadoveanu în mare secret, romanul — mai puțin obliterat cu „marca fabricii” ca altele — e publicat la „Viața Românească”, fără știrea familiei, sub un pseudonim ticluit în complicitate cu Garabet Ibrăileanu. Misterul este pînă la urmă dezlegat de un corp de detectivi al cărui „creier” este Topirceanu. Profira Sadoveanu folosește întimplarea drept pretext ca să ne dea amănunte surprinzătoare despre tehnica de lucru a „maestrului” și mai ales despre „publicul” său devotat. Virtuale personaje sadoveniene (Miti/Traian Bălțeanu sau Mihu/Ionuț Jder) se întîlnesc cu scriitorii ca Didina Gavrilăscu (alias Otilia Cazimir) sau cu George Topirceanu într-un joc bonom al amintirii care amestecă, orice s-ar spune, literatura cu viața. Poate nu întîmplător figura de prim-plan a povestirii — care ocupă mai mult de jumătate din carte — rămîne autorul Balade-

a fi în tradiția cuminte a descrierilor de natură. Cele impalpabile — moartea, iubirea, suferința —, prea ample, se lasă intuite fragmentar prin vizualizări neașteptate. Poeziile alcătuiesc o galerie de tablouri grațioase, însă finalul fiecăreia fisurează beatitudinea cu o meditație întristătoare. Acum se re-inventează întrebările fundamentale ale omului, extrase firesc din constatarea inocentă a universului. Sensorialul se pulverizează în idei, lucrurile văzute devin semne ale altei realități, interioare („Abia ai așteptat să sufle vîntul. / Abia ai așteptat să fie vînt, / Să culce iarba ca peste-un mormint. / S-o trolenească și s-o umilească, / Genunchii să îi rupă, că n-a stat / Cu ei pe jos, că n-a ingenuncheat. / ... / Și-ai spus apoi că seamănă cu mine / În fața ta la fel de dreaptă stînd. / Și-ai blestemat atunci să fie vînt.”). Spre deosebire de mulți alții, poeta nu se caută avid pe sine în hățișul aparentelor, ci doar e fericită să existe la unison cu ele, de vreme ce totul curge dintr-un sine într-altul, cu modificări abia sesizate. Lipsa de contur precis face ca orice lucru abia numit să devină în secunda următoare altceva (de pildă, suferința devine: pasăre de pradă, cîrțită, cer greu, galben, toamnă etc.). Translația exterior/interior ne plasează într-o zonă ambiguă, a comuniunii esențiale, unde interioritatea e conștientizată doar cînd o reflectă lucrurile. Cunoașterea însăși, intuitivă, se supune ritualului naturii: încremenirea („Și așteaptă-o vrabie să vină, / Stai nemîșcat, să nu-i faci teamă. / Și ține pleoapele lăsate, / De parcă ai

dormi de-aseară. / Doar cu urechea să poți prinde / Conturul păsării ce zboară”). Încremenirea e totuși imposibilă, căci lucrurile o dizlocă prin mișcări imperceptibile, ca și cum totul s-ar petrece sub o apă străbătută de curenți. Obsesia mișcării, a timpului deci, apare în trei ipostaze fundamentale: toamna, noaptea și somnul, toate semne ale epuizării. Toamna (desigur, interiorară) declanșează chinuitoarea memorie, care face pînă și morții să tinjească după „lumea uitătoare și fierbinte”. Somnul exercită o fascinație bolnavă. E un narcotic ce prilejuiește trăiri intense, imposibile în vîlguita veghe tomonică: „Tocmai visam o tăietură-n palmă. / Pe linia vieții-nalînind — / Cînd genele s-au dezlipit de gene, / Iar visul nopții se schimba în gînd. / Și-am început să simt, cu-ncețișeală, / Cum șantul rînilor se desdurera / Și ca un fum se ridica deasupra / Și tot ca fumul se împrăstia”. E aici o nehotărîre (etimologică?): cînd somnul e echivalent cu visul (somnia), cînd visul distruge somnul. Alternanțele somn / insomnie, noapte / zi, rușine / puritate, exterior / interior etc. elatină echilibrul lumii; ne pomenim înconjurăți de Ianus („Pe dedesubt / noroi, tulpini ca șerpii, / Deasupra: fața albă, reculeasă. / Dar care-i adevărul? Care-i masca?”).

Sentimentul morții (cu atât mai acut cu cît se naște din aparente calme, inofensive) nu vine dinlăuntru, ci e receptat ca un semnal de alarmă emis de lucruri.

Dar dacă în prima parte prezența

umană a poetei e solitară printre lucruri, în a doua parte a volumului e presimțit și iubitul. Însă și dragostea conține sămînța de moarte, tot așa cum moartea emana un fluid erotic capabil a potența frumusețile trecătoare. Incandescența senzualității e amn-să numai în somn ori mirosind o ruiană, sărutul e „în oglindă”. Iubirea e inefabilă tristețe, dorință sau regret (de ex., ea e o pădure înfrigurată prin care trece nepăsător iubitul, ca un cerb ce tulbură apa limpede, dar n-o bea. Doar „luna aburită” rămîne să halucinezze în ea, în locul iubitei). Dragostea e subțiată de aceeași vizualizare și sugesție prin intermediul lucrurilor, care o transportă din planul real în cel virtual. Absența purității e sugerată chiar prin excesul de puritate. Nu conține el o amenințare malativă? Tocmai în această prospețime contrazisă socot că se află originalitatea poeziei.

Faptul că aceleași puține lucruri sînt văzute mereu din alte unghiuri, încît fiecare nouă apariție relevă un sens insolit, este o dovadă a fluidității universului, dar și, în alt plan, a vocației imaginative a poetei. Cu atît mai demne de semnalat sînt simplitatea limbajului, neafectarea lexicală, construcția sobră.

Deși poartă masca ingenuității, care deslusește lumea cu uimire, foarte repede poezia Carolinei Ilica se vadește gravă chiar în spațiul limitat al prospejimei miniaturale.

Doina Rodina

lor vesele și triste. Nu îl chemase Sadoveanu tot pe el ca martor al unor întîmplări de demult, care urmau să reinvie în ficțiune? („Și dumneata vrei să spui că nu-ți mai aduci aminte de Moș Procor? Adă-ți aminte și chemă din piclă între noi atîtea chipuri pe care le-am întîlnit altădată în lume...” — i se adresează Sadoveanu în bucată care prefațează *Tara de dincolo de negură*). Pe omul Sadoveanu, susține fiica scriitorului, „puțini l-au cunoscut. Unii doar l-au bînuît [...]. G. Topirceanu cred că e singurul care i-a ghicit adevărata natură, și „cumplită” și „dulce”, o imbinare cu totul excepțională”.

În *Destin*, povestitoarea umple interstițiile din Anii de ucenicie și înlătură punctele de suspensie din *Nada Florilor*, dînd pe față jocul Providenței care l-a împins unul spre altul pe „Mihăluță” Sadoveanu și pe Ecaterina Bîlu. Mai peste tot, dealtfel, istorisirile fiicei scot din „picla amintirii” efigia mamei, într-un gest de dreaptă reparație. Aflăm că avea veleități literare, că a scris și publicat caiete întregi de poezii, înainte să se devoteze irevocabil căminului și... clanului. Clanul Sadoveanu e, de fapt, protagonistul amintirilor recuperatoare ale Profirei. Povestitoarea scoate din umbră chipurile numeroșilor copii — Miti cel talentat la desen, Lia melomana, voluntara Didică, Mihu, fiul preaiubit pierdut în război — personaje ale vieții scriitorului, uneori și personaje ale literaturii lui. Cel care în amintirile sale era doar scriitor în devenire e distribuit aici în roluri de tată, de soț, de prieten. Proiecție a ficțiunii (cînd nu simplu joc al povestirii) Anii de ucenicie sînt o biografie în care problemele de personalitate se reduc la cele ale imaginației de sine. În cartea Profirei Sadoveanu domină, în schimb, profilul unei personalități de excepție.

Monica Spiridon

Mircea Micu

Întîmplări cu scriitori

(Editura Sport-Turism)

■ DEȘI actualul volum al lui Mircea Micu poartă titlul *Întîmplări cu scriitori și alte năluciri*, în totalitate, el cumulează tot o anecdotică din care nu lipsește scriitorii. Deoarece aceste „alte năluciri” se referă în fond tot la un autor, respectiv la Mircea Micu. Și remarcă că este prima culegere de întîmplări, cînd împătimitul fals-grefier al breslei se dezvăluie pe sine mult mai cuprinzător, mai defnitoriu. Aceste năluciri sînt de două ori interesante. Micu scrie dezinvolt despre

păduri și vînătoare, despre București și metrou, despre zborul cu avionul sau călătoria la pas prin hățișuri arboricole sau umane. Pretutindeni — pe litoral sau în deltă, prin păduri sau șesurile împrejurul Aradului, în Capitală, — autorul nu-și dezmente crezul horatian, dimpotrivă, îl afișează cu o discreție atât de abilă încît niciodată nu poate fi dată uitării. Sub pana lui, păsările, peștii, ciinii, fiuturii, pisicile, pomii devin personaje cu care se poate dialoga și trăi, pe care le poți contempla și iubi. Elegiac și nostalgic, tonul are totuși acea prospețime care-i interzice — anecdotele în cauză — desuetudinea: „Într-o dimineață, pe la cinci, în cvartalul de beton și piatră în care locuiesc a izbucnit pentru prima oară cîntecul vesel al unei mierle ce se străduia să imite privighetoarea. Am ieșit în balcon și, spre surprinderea mea, am văzut zeci de vecini stînd la geamuri și căutînd din ochi fapta miraculoasă cîntărețe”. În spatele frazelor se ascund, asadar, un ochi proaspăt, o fire duloasă, o persoană ponderat urbană și tocmai portretul scriitorului acestor rînduri, dezvăluit, oferă cîștigul secund, de care aminteam la început, al „nălucirilor”.

Cît privește mai vechile sau mai nolle întîmplări cu scriitori, se poate distinge cu ochiul liber că, în cazul lor, Mircea Micu preferă să se retragă în penumbră și, chiar dacă uneori apare ca erou în vreo anecdotă sau alta, nu va profita de postură. Adesea, cel puțin în prezența fostului președinte al scriitorilor, Zaharia Stancu, nu știe pe unde să se mai ascundă...

Profitabile ca lectură delectantă, „întîmplările cu scriitori” au merite și sub raportul „informatiei”. Cel puțin despre Zaharia Stancu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Eugen Barbu, Fănuș Neagu, Gr. Hagiu, ca să amintesc numai despre ei, autorul a realizat crochiuri fine și duos desenate.

Mircea Constantinescu

Daniel Drăgan

Ursa mică

(Editura Dacia)

■ NOUL roman al lui Daniel Drăgan ne relevă un joc permanent între confesie și evocare. Asistăm, pe tot parcursul celor patru părți în care este structurată cartea, la formarea spirituală, dar mai ales morală a unui om.

Caracterul de confesie este dat de existența unui personaj cărui autorul i se destăinuie cu cea mai lucidă și emoționantă sinceritate. Vîntilă ascultă, dintr-un loc neștiut, mărturisirile naratorului. Coleg de școală primară și, mai, tirziu, în-

soțitor al adolescenței prozatorului, Vîntilă capătă treptat, de-a lungul povestirii, dimensiunile unui „alter ego” care privește din prezent trecutul, mergînd pînă la anii copilăriei. O copilărie grea, consumată într-o epocă ce determină o maturizare grabnică și brutală: anii de sfîrșit ai celui de-al doilea război mondial petrecuți într-un sat muntenesc.

Războiul este personajul principal în prima parte a cărții. El reprezintă tragicul, negurosul și teribilul fundal al acțiunii. Războiul dezvăluie ochilor mărcii de curiozitate și spaimă ai copilului urît în aspectul său cel mai violent, în care degradarea omenească se imbină cu oroarea grotescă și suferința. Factorul de opoziție, personajul pozitiv, am putea spune, îl reprezintă comunitatea de oameni — oameni de toate categoriile și vîrstele — strîns uniți, acționînd cu energie pentru a se putea apăra împotriva acestui teribil răsturnător al ordinii firești. Două sînt personajele al căror caracter de excepție modelează personalitatea copilului: primul — bunicul Ion Stăpînul, veteran de la Mărășești care luptase sub comanda generalului Eremia Grigorescu. Cap de familie (un alt Ilie Moromete) acesta reprezintă o personalitate socratică a satului, materializarea ideală a unei posibilități de existență a colectivității. Domnul învățător Nanu Pandele este cel de-al doilea personaj de excepție al romanului. Acest dascăl de tip ardelenesc, erudit, calm și chibzuit, dotat cu certe calități de conducător al obștii în situații extreme, are el însuși un destin excepțional. În celelalte părți ale romanului asistăm la maturizarea conștiinței eroului-narator. Copilul se transformă în adolescent, începe să iubească, dar și își urască, cu patima specifică vîrstei. Ajunșind la oraș, tînrul se izbește de o lume nouă, necunoscută pînă atunci. Posedînd voluptatea cunoașterii, el intră în contact cu medii variate și astfel începe nu numai să-și apropie și să descifreze chipuri de oameni, dar implicat să se și definească pe sine însuși. Eroul își începe ucenicia în presă, dar în urma unui scandal penibil pleacă să muncească pe șantier, alături de atîția și atîția tineri entuziaști, dornici de a participa la opera de reconstrucție a țării. Anii trec și tînrul devine tovarășul Petreanu, inginer în hidrocentrale. Starea conștiinței sale nu se limpezeste însă: reprezentări denaturate ale realității se împletesc într-un proces de percepții complicat, uneori aproape de adevăruri, alteori imperfect, cu imagini ale lumii din afară. Eroul își dorește o mereu mai adîncă limpezire interioară, un total echilibru al conștiinței, o asumare integrală a realului. Romanul lui Daniel Drăgan este o fină și convingătoare pledoarie pentru păstrarea lucidității. Ceea ce ar însemna căutarea și descoperirea sinei și punerea acestuia într-un acord, dacă nu perfect, cel puțin armonios cu realitatea.

Daniel Drăgan abordează astfel una din temele majore prin care romanul românesc își afirmă vitalitatea contemporană.

Corneliu Băran

Roman istoric? Roman de analiză?

SURPRINZĂTOR de bine scris este romanul clujeanului Alexandru Vlad*, autor până acum a două volume de povestiri. Străin de experiența textualistă, tinărul romancier face o proză obiectivă, analitică, eseistică pe alocuri, cu bune intuiții asupra psihologiei colective în situații limită și cu o tipologie în multe privințe inedită, deși punctul de plecare nu este deloc nou: satul ardelean în vreme de război.

Frigul verii este, întâi, un roman de observație socială în tradiția Rebreanu, cu o gândire epică modernă și un limbaj mai fluent, intelectualizant, digresiv, deschis spre concepte; este și un roman istoric intrucit descrie fapte pe care prozatorul nu le-a putut cunoaște decât prin mijlocul documentelor, este, în fine, și un roman de idei (dacă păstrăm terminologia veche a criticii) deoarece notează reflecțiile a doi intelectuali față de evenimentele prin care trec și vrea să fixeze personalitatea indivizilor prin ideile pe care ei le exprimă. Într-o notă finală, Alexandru Vlad explică în ce fel și-a gândit romanul: „Cartea de față este în întregime o operă de ficțiune, s-ar putea spune chiar un exercițiu de ficțiune. Autorul, din fericire, nu a cunoscut experiența războiului și nu descrie evenimentele retrospectiv, a încercat mai degrabă să sugereze criza în care diacronismul faptelor aruncase oamenii. L-au interesat în special degradarea umană și mutațiile care au loc într-o astfel de experiență, să-i spunem — existențială. Per-

*) Alexandru Vlad, *Frigul verii*, Editura Militară, 1985.

spectiva asupra evenimentelor poartă astfel marca scopului său și este tributară, firesc, surselor de informație și bibliografiei. Dacă acestea din urmă ar fi fost altele decât s-au întâmplat să fie, amănuntele ar fi fost altele dar esența aceeași, intrucit ea nu se datorează informației“.

Observația prozatorului este, în fond, justă: el s-a folosit de date scoase din cărți sau auzite de la indivizi care au cunoscut nemijlocit războiul pentru a scrie un roman despre o experiență umană colectivă (un sat de munte într-o Transilvanie mutilată în urma Dictatului de la Viena) și, în interiorul acestei drame, urmărește destinul a doi indivizi, studentul român Avram și medicul german Sedler, veniți din lumi diferite și cu o filosofie de viață diferită. Rezultă o carte vie, autentică, foarte personală prin ipotezele ei ideologice și curajoasă, artistic vorbind, prin modul în care dă la o parte clișeele prozei anterioare. Lipsește, mai ales, din *Frigul verii*, viziunea aceea îngust manicheistică și apăsător, mohorit sociologistă pe care le aflăm în multe cărți despre război. Poziția bună de prozator modern, interesat de implicațiile umanului în istorie, decis să diferențieze individul într-o psihologie și într-o ideologie de clasă. Romanul cu premise istorice devine, prin aceste calități, un roman actual despre puterea orărbă, cinismul individual și demența colectivă, despre inocență și culpabilitate în istorie. Impresia generală este că temele vechi ale prozei românești sînt tratate în stilul Malraux: ideologia fixează destinul uman, epul participă la un scenariu spiritual, individul există ca personalitate (și deci, ca erou de literatură) în măsura în care gîndește și transformă o experiență într-o formă de conștiință.

În locul unui roman de reconstituire a istoriei, cum ne-am așteptat, aflăm în *Frigul verii* un roman complex de analiză, bine structurat, cu observații pătrunzătoare. Deschidere simplă și încheiere previzibilă: un tinăr intelectual transilvănean se întoarce, rănit, în satul lui pentru un scurt concediu. Descoperă aici o lume care își păstrează instituțiile (preotul, dascălul, jandarmul, țărani rămași la obiceiurile lor) într-o istorie isterizată și indolată de un război tragic. Avram, student în istorie, a plecat voluntar în război ca să recucerească Transilvania fragmentată. Este grav rănit și, sosit acasă, află satul ocupat de nemți. Unul dintre ei, medicul Sedler, îi salvează viața și discuțiile dintre ei constituie substanța

cea mai fină a cărții. Sedler este un spirit liber, ușor cinic, nu-l simpatizează pe Hitler dar se supune puterii lui. Avram este un idealist pe care războiul îl dezmeticește și, în cele din urmă, îl silește să-și asume destinul. A trăit, în est, ca locotenentul Ragaiac (aventura cu disponibilă Lidia) și descoperă în satul copilăriei lui o comunitate tradițională care nu se poate izola de istoria tulbură.

Interesant este, întâi, modul în care tinărul prozator prezintă lumea țărănească. Minodora, mama lui Avram, este o văduvă harnică, resemnată în destin, îngrijorată de soarta copiilor săi, bucuroasă să-și revadă fiul pe care, de altfel, nu-l mai înțelege bine. Toia, sora arierată, manifestă pentru fratele ei o iubire violentă și copilăroasă. Părintele Alexe este un suflet autentic mistic și un caracter slab și frumos. Trăiește singur, îngrijit de babele satului, indiferent față de bunurile materiale. Participă la destinul colectiv și tremură, realmente, de frică atunci cînd un bătrîn țaran înfige furca în pieptul unui soldat neamț care îi agrează fiica. Imaginea aceea a preotului superficial și ridicol, popularizată de o bună parte din proza românească, este înlocuită cu alta, mai complexă și, cred, mai autentică a teologului care își caută temeliile credinței și tremură de teamă să nu și le piardă. În *Frigul verii* apare și o altă figură a satului (și a prozei) din Transilvania: aceea a dascălului. Mitrea este un alcoolic simpatic, spirit colporteur, un fel de agent al istoriei mari într-o localitate marginalizată. Grijă lui este să-și mărite fetele, bovaricele Veronica și Anca. Jandarmul Bocu e prudent, slujește conștiințios puterea dar nu abuzează de ea. Să, ca toată lumea, în așteptare și, cînd bătrînul Zaharia tulbură prin fața lui viața satului, jandarmul nu știe ce să facă.

SE OBSERVĂ repede că Alexandru Vlad regîndește și reabilitează o tipologie pe care proza noastră o prezintă mai ales sub forme caricaturale. Preotul Alexe nu este idealizat în cartea lui Alexandru Vlad, este doar înfățișat cu mai mare obiectivitate și înțelegere umană în condiția lui de existență, dominată de voința de iluminare și de sentimentul vinovăției. Iată în ce termeni explică prozatorul drama teologului înfricoșat de puterea lăicească și derutat, prin încredințarea sa, de puterea divină: „Părintele Alexe, după cum singur își dădea seama în ultima vreme, ajunsese să vadă în jurul său nu-

mai provocări. Stările și situațiile îl provocau printr-un fel de paradox elocvent. Pericolul nu părușe marea la început, curiozitatea lui fiind atrasă nu de străluciri luminoase ci de natura lucrurilor. Din aceasta însă părea să lipsească uneori prezența lui Dumnezeu, duhul său. Mai mult, în locul unei prejudecăți morale se insinua înțelegerea, ceea ce aparent nu era departe de învățătura sfinților părinți, dacă n-ar fi lipsit acea iluminare religioasă. Înțelegerea mergea simplu și pedestr, de la cauză la efect («Fericit cel care a ajuns la cunoașterea cauzelor» — Virgil) și presupunea toleranță omenească. Asta îl făcea neputincios (aproape în orice împrejurare în care i se cerea sfatul) și neconvîngător atunci cînd propunea penitențe — rugăciuni și posturi. Nu era cumva prea înțelegător și de aici să vină slăbiciunea, de aceea îl încolțeau aceste ezitări și-l dezarmau ca pe un Sfînt Antonie lipsit de scutul credinței? Credința poate muta munții, și prin ce altceva dacă nu prin intransigență. Dar credința însăși — se spune — ar fi un dar al lui Dumnezeu. Fărîce de cei deveniți cu totul incoruptibili, surzi și orbi la orice vine dinafară, macerați de spirit și credință. Totul se simplifică pe cît crește în intensitate, se clarifică, apar ardore și incandescența, cunoaște duhul. Doar că ei, acești părinți pe care-i văzuse în mănăstiri, cu umilință și admirație, nu aveau parohii. Nu aveau enoriași cu complexul păcatului, care să-ți ceară să mijlocești între ei și Dumnezeu, negustorește, pe cît posibil ca ei să se afle în ciștișă“.

Romanul nu studiază propriu zis mișcarea instinctului colectiv, deși sînt multe fapte și reflecții despre reacțiile obscure ale satului tradițional. Pe fundalul lor se desfășoară dialogul dintre Avram și Sedler, un alt mod, în fapt, de a nara și a judeca istoria ce se precipită. Discuțiile au substanță epică și acea tensiune și culoare care le particularizează în narațiune. Nu sînt, de aceea, străine de fluxul faptelor epice. Sedler, care vorbește mai mult și are teorii mai incitante decât Avram, pacientul și confidentul său, este un produs al culturii germane. Un spirit lucid, un profesionist de elită, adversar potențial al nazismului, un eretic (il definește Avram), o minte care provoacă disoluția și are gustul speculației, nu lipsit de o notă de comedigraf abil. Cînd istoria dă semne de isterie, omul devine un histrion. Ideea lui este că Hitler s-a bazat pe oameni mediocri și a impus o teroare a mediocrității. Politica a luat locul religiei și, în miinile oamenilor mediocri, politica ia forme barbare.

Astfel de speculații au coerență și dezvăluie un caracter uman. Sedler imi pare figura cea mai vie în romanul lui Alexandru Vlad. Un personaj complex, situat la frontiera dintre cinism și disperare, între rău și bine, un spirit speculativ care elimină latura morală a întâmplărilor, un solitar care se alcoolizează „fără modestie“ și judecă lumea prin fantasmalele lui. Iată una, finală: „Nu cred că există drum spre inocență. Dar din direcția aceea omul a venit și fiecare pornește de-acolo la rîndul lui.“

Avram primește aceste confesiuni și le judecă în funcție de un criteriu moral mai ferm. Pentru el binele și răul există ca niște categorii distincte și gîndirea nu se cade să le amestece. Judecătoria simplă și sănătoasă, necesară într-o vreme în care istoria este în delir și spiritele fine se pierd într-o lamentabilă ambiguitate: „Eu am aproape totdeauna două alternative. Mai degrabă două direcții. Una e binele, cealaltă e răul. Cel puțin în mintea mea, pentru că pot uneori să mă înșel în a le identifica ori chiar să le confund în necunoaștere. Dar nu să șterg granița dintre ele. Am observat că al totdeauna mai multe, la fel de îndreptățite, după libertatea cu care le propui. Cred că ați fost un teren fertil și vulnerabil pentru un lider ca Hitler, natural înzestrat pentru a depista opacitatea ce există totdeauna în condiția inteligenței. Și instrucției — adăugă el.“

Instrăinat afectiv de comunitatea măruntă în care s-a refugiat, Avram devine, în finalul romanului, eroul acestei comunități. Moare cuprins de o mare neliniște și uimit că nu se cunoaște încă: „Eu ce-am fost, ce sînt acum, ce se va zice mai apoi?“ „[...] Formidabil [...], cum ne scapă ceva în ultima clipă“...

Alexandru Vlad intră, prin *Frigul verii*, în rîndul celor mai buni prozatori tineri de azi. Romanul său are multe calități, are și câteva neîmpliniri (episodul Simu este neconcludent). Scena pregătirii execuției bătrînului Zaharie și, în genere, atitudinea oamenilor simpli în preajma nenorocirilor mari sînt descrise cu o mină sigură.

L. U.

Eugen Simion

Promoția '70

Moldovenii (VIII)

■ „IDEAL ar fi ca tot ce atingem / Cu sufletul vorbelor / Să se facă poem“, căci dacă „poemul (este) cochilie cîntătoare“ atunci, oricît ar părea de bizar, de ciudat, de coincident, „Poeții nu pot fi decît poeți“, și, prin urmare, regimul existenței lor se cuvine să fie aproape, dacă nu chiar totuna cu al vorbelor însuflețite cărora numai ei, pare-se, le cunosc adinca taină; această identificare echivalează cu o retragere biruitoare în geografia textului poetic și LUCIA OLARU NENATI (n. 1949) o proclamă ca soluție ontologică: „Să ne ascundem în cetăți / De nori, de frunze, de poeme / Cum am făcut de-alte dăți / Cînd, cucerind auguste hărți / Ne retrăgeam între catrene“. Deși debutul cu *Cea mai tinăra Ecaterina* (1976), ca și *Drumuri* (1977), pline de locuri comune, corect, prozic și fără fior versificate, nu justificau o altă de orgolioasă viziune asupra propriilor disponibilități lirice, poeta a găsit în cărțile următoare (*Nesfîrșitele vămi*, 1979, *Cochiliile cîntătoare*, 1982, *Umbra Casandrei*, 1983 și *Ucenicia de aur și purpură*, 1985) puterea, hrănită de o considerabilă tenacitate, de a da la iveală o seamă de probe doveditoare, care, dacă nu sînt chiar pe măsura orgoliului singularizării poetice,

conferă totuși profilului din linia tremurată o anume consistență a continuității și detaliilor. Primul rezultat al exercițiilor răbdurii de versificație a fost o treptată implicare, fie și romantoasă, a eului liric în frazeologie, apariția fiorului, fie acesta și fragil, a unei tensiuni la nivelul comunicării literare menită să estompeze intrucivă banalitatea încă dominantă la nivel literal: „Nu cred că va fi fost altfel vreo toamnă / Din cite-au vămuit galben în frunze / Aceași parcă veșnică-ntrupare / A cerului într-un imens apus e // Să fii tot eu — candidă legănapur / A visului din liniștea înaltă / Să fii tot eu de cite ori imi pare / Că toamna mă găsește mereu alta // Aceași toamnă căutînd în ierburi / Uitată urmă-a anului trecut / Se zbate parcă vremea — o arteră / La-ncheietura toamnei mai acut“.

Avea să urmeze adincirea implicării și, totodată, găsirea unui climat lexical mai personal; linia romantoasă, se pare temperamentală, tînde să traverseze „cîmpul“ reflexivității, de unde și voluptatea meditațiunii (cum zice un congener), cu solemnitate și staif calofil, într-o manieră fin de siècle: „De-un număr vagi de dimineți / O doamnă-n gri nu-

mită Spleen / Își plimbă fără-a vrea răspuns / O trenă grea de întrebări / De ce să pleci cînd tot te-ntorci / De ce să bați un drum rotund ? // O doamnă-n gri numită Spleen / Sosită dintr-un timp inert / În care dorul e-n statui / În care frica n-are ochi / Și strigătul și-l simte surd, // O doamnă-n gri numită Spleen / Stăpîna unei mori de vînt / Mai măcinînd din cînd în cînd / În dinții ei de secol alb / Eiusdem farinae, ori / Susur-al plînsului deznăd / În ochii ei ce blînd e Golul / Plin de-al plictisului dezmăț... // O doamnă-n bleu urmînd speranța / O doamnă-n mov purtînd mister / O doamnă-n gri numită Spleen / Tot alte voci — aceeași trenă / Fragmente sparte de-adevăr“.

În fine, în vremea mai din urmă, în-cercarea, abia aceasta cu adevărat semnificativă, de a depăși orizontul versificării comune pare să conducă la efecte notabile; poeta lasă imaginației mai mult teren de mișcare și caută, probabil influențată de lecturi din textele promoției 80, calea directă de acces de la sensibilitate la cuvîntul care o exprimă; „tușa romantoasă e mai discretă, confesiunea s-a îndepărtat de dorul idealității, e, ca să zic așa, mai realistă, prin asta chiar mai convingătoare, patosul introspectiv s-a liniștit într-o matură disciplină a vederii lirice; reveria de altădată e acum tulburată de întrebări și, paradoxal, siguranța dicțiunii, ca dealtfel și personalitatea ei, cresc odată cu nesiguranța emoțiilor și gîndurilor poetei: „Ce cuvînt să rostesc / Atunci cînd lumina sufletului scade / Încetul cu încetul, spre-amurguri de aramă ? / Prin ce filtre împletite să trec / Aitea grele nepăsări ce timpul mi-l destramă / Ca să-l rămînă miezul viu / Nears de acul atîtor corozive depărtări ? // Despre ce să vorbesc / De vreme ce nu știu dacă m-a auzit cineva / Vreodată cîntînd, / Dacă nu cumva trupul de marmură / Al sunetului a răsunat ca-ntr-un dom fără timp / Doar în ecoul meu... // Poate că rostînd, / Fiecare cuvînt ar stîrbi întregul vibrînd / Al cîntecului înalt, mistuitor / Fără prihană de singur“.

Cînd va afla răspuns la aceste întrebări-indolei, Lucia Olaru Nenati se va fi exprimat poeticeste pe deplin.

„Decada culturii clujene“

● În cadrul Festivalului național „Cîntarea României“, la Cluj-Napoca s-a desfășurat a 7-a ediție a „Decadei culturii clujene“, organizată de Consiliul de educație politică și culturală socialistă al municipiului, în colaborare cu Comitetul județean de cultură și educație socialistă.

Între alte manifestări, au avut loc sesiuni de comunicări, schimburi de experiență, dezbateri, întîlniri ale scriitorilor consacrate creației literare ca, de exemplu, „Probleme actuale în isto-

riografia românească“, expoziții de carte, mese rotunde etc.

La organizarea manifestărilor au contribuit muzee, arhive ale statului, alte instituții de cultură.

Au participat scriitorii: Ion Vlad, Horia Bădescu, Aurel Rău, Adrian Popescu, Valentin Tașcu, Cornel Udrea, Marcel Runcanu, Vasile Igna, Ștefan Damian, Ion Lungu, Teohar Mihaș, Negoiță Irimie, Doina Cetea, Petru Poantă, Petru Bucsa, Radu Tuculescu, Vasile Fănaache, Tudor Vlad, Grigore Zanc.

O zi ce aparține întregii noastre istorii

COORDONATĂ fundamentală și permanentă a istoriei României, rezultat legic al evoluției societății românești, lupta pentru unitate și independență națională a constituit idealul și năzuința multiseclară a poporului român. Ea a fost grefată pe temelia de granit a dezvoltării poporului român — popor plămădit unitar în vatra strămoșească a Daciei și care își avea statul său centralizat și independent încă în urmă cu peste 2.000 de ani.

Din cele mai vechi timpuri, poporul român s-a dezvoltat într-o continuă confruntare cu piedici și greutăți de tot felul, cu nenumerate adversități și vicisitudini ale istoriei. Valurile populațiilor migratoare, abătute secole întregi peste patria noastră, poziția de răscruce la interfezența intereselor rivale ale celor mai mari imperii din Europa — otoman, habsburgic și țarist —, războaiele pustiitoare duse pe teritoriul țărilor române, distrugerile sau înstrăinarea a nenumărate valori materiale și spirituale, toate acestea, la care s-au adăugat, uneori, divizarea sau împărțirea țărilor române între marile imperii ale timpului, au frinat considerabil progresul social-economic al poporului român. Dar, în pofida acestor grele furtuni ale istoriei, cu o mină pe plug și cu alta pe sabie, poporul român și-a păstrat ființa etnică și de stat, hotărârea de a fi unit, liber și pe deplin stăpîn în propria țară.

Năzuința refacerii statului unitar, eliberat deplin și definitiv de dominația opresivă străină, în care românii, strînși laolaltă, să-și afirme individualitatea în cadrul umanității, a dominat în întregul ev mediu gândirea politică și culturală, planurile militare și diplomatice ale înaintașilor noștri, devenind, în epoca modernă, idealul suprem al întregii națiuni române, telul ei politic fundamental. Pe bună dreptate, marea istoric și revoluționar democrat Nicolae Bălcescu scria în 1850: „Unitatea națională fu visarea iubită a vellevoizilor noștri cei viteji, a tuturor bărbatilor noștri cei mari care intru-pară în sine individualitatea și cugetarea poporului spre a o manifesta lumii. Pentru dinsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră.”

Unirea țărilor române la 1600 într-un singur stat, pecetluită testamentar de Mihai Viteazul prin jertfa singelui său, a exprimat voința românilor de a avea și a trăi într-un stat unitar, devenind pentru generațiile viitoare un simbol și un îndemn în lupta pentru unitate și neatințarea țării. Pe bună dreptate marea savant Nicolae Iorga scria: „După 1600 nici un român n-a mai putut gândi unirea fără uriașă lui personalitate, fără paloșul sau securea lui, ridicată spre cerul dreptății, fără chipul lui de o curată și desăvîșită poezie tragică”.

Idealul libertății naționale a înaripat de-a lungul veacurilor mintea, inima și pana celor mai înaintate personalități ale culturii românești, dînd substanță multor scrieri tipărite dincoace sau dincolo de Carpați, dincoace sau dincolo de Milcov, alimentînd focul aspirației seculare spre unitate a tuturor românilor, în pofida granițelor fictive, artificiale, trasate de marile imperii pe teritoriul unitar al străvechii vetre dacice. Îmbrățișat de masele largi populare, acest ideal a dobîndit o forță de nestăvilit, ideea unirii și neatințării poporului român regăsindu-se în toate marile acte istorice înfăptuite de poporul român în epoca modernă.

Idealul unității naționale a fost înscris pe frontispiciile marilor evenimente sociale-politice, revoluționare, începînd cu marea ridicare populară de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, cu re-

voluția condusă de Tudor Vladimirescu și culminînd cu revoluția română de la 1848. Înăbușită în singe prin intervenția brutală a celor trei imperii vecine — otoman, habsburgic și țarist —, ideile programatice ale unirii țărilor române, pătrunse în inimile celor mai de jos straturi ale societății românești, aveau să-și dea roadele peste numai un deceniu. Sintetizînd obiectivele pentru care militau cele mai înaintate forțe social-politice ale românilor, Costache Negri declara la o întrunire a revoluționarilor români de la Paris: „Trăiască Moldova! Trăiască Valahia! Dar învrednicească-ne dumnezeu să ou-tem striga într-o zi: Trăiască România unită!... Sintem milioane de români. Ce ne lipsește ca să ajungem un neam tare? Unirea! Numai unirea! Să trăiască unirea românilor!”

LA 24 ianuarie 1859 — zi de aur a veacului, cum au denumit-o contemporanii —, prin voința poporului român a fost înfăptuită unirea Moldovei cu Muntenia sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, punîndu-se astfel bazele statului național român modern — România. Referindu-se la semnificația acestui eveniment, ziarul „Tribuna” scria: „Unirea a fost cea mai îndrăzneată și cea mai înțeleaptă faptă a națiunii române. Îndrăzneată pentru că s-a săvîșit împotriva voinței și dorinței tuturor marilor puteri europene și înțeleaptă pentru că, după veacuri de zbuciumări, pînîntîi patriei prevăzură, în sfîrșit, că numai Unirea poate să fie pîrgă de înălțare a neamului românesc”.

Unirea din 1859 a constituit un pas decisiv pe drumul reunirii într-un singur stat al tuturor românilor. Conștiința unității naționale a căpătat, în aceste circumstanțe, noi impulsuri, stimulînd mișcarea generală de eliberare a pămînturilor străbune cotopte de imperii absolutiste.

Punerea bazelor statului român modern, consolidarea sa internă prin adoptarea unor reforme cu caracter burghezo-democratic, întărirea poziției sale internaționale, amplificarea legăturilor, pe multiple planuri, dintre românii de pe ambele versante ale Carpaților, au conferit chează sigură, temeiuri puternice împlinirii idealului Marii Uniri. Pentru masele populare din teritoriile aflate sub dominație străină, un vis de veacuri căpătase acum aspectul certitudinii, strîns legat de dezvoltarea și întărirea statului român. O stare de spirit exprimată deosebit de sugestiv de gazeta „Albina” în anul 1870, cînd scria: „Așteptăm ca România să devină un soare, ale cărui raze să încălzească și să lumineze pe toți românii din imperiile vecine”.

Societățile și asociațiile culturale cum au fost: „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român — Astra” (Sibiu, 1861), „Asociația pentru cultura poporului român din Maramureș” (1861), „Asociația națională arădană pentru cultura și conservarea poporului român” (1862), „Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina” (1862) s.a. au militat pentru cucerirea drepturilor naționale ale românilor, au acționat în scopul pregătirii unirii celei mari.

Sarcini deosebit de grele s-au ridicat în fața mișcării naționale după introducerea dualismului austro-ungar, care a sancționat — în 1867 — incorporarea forțată a Transilvaniei la Ungaria și, implicit, nimicirea ființei sale autonome. Poporul român s-a văzut lipsit de cele mai elementare drepturi, supus unei crunte și duble exploatare și asuprii naționale, care, în mina nobilimii ungare, a luat forma deznăționalizării brutale și forțate.

Încheierea pactului dualist austro-un-

gar a însemnat compromisul și cîrdășia latifundiarilor unguri cu dinastia habsburgică. Clasele dominante din Ungaria au acceptat supremația habsburgică în domeniul financiar, militar și extern, obținînd în schimb mină liberă în privința asuprii celorlalte popoare care formau marea majoritate a populației „regatului ungar”. Dualismul a extins sistemul de asuprire națională și socială, a constituit o frînă în afirmarea națională și democratică a popoarelor din imperiul austro-ungar. El a păstrat elementele esențiale ale centralismului anterior, asigurînd în partea cisleitană a monarhiei supremația austro-germanilor, iar în partea transleitană, a ungarilor. Această perioadă constituie una din paginile cele mai negre ale istoriei popoarelor subjugate de monarhia Austro-Ungară și singura cînd Ungaria și-a cîștigat, cu sprijinul habsburgilor, o dominație efectivă asupra Țării Românești a Transilvaniei. Prin această prismă merită reținut faptul că, numai 51 de ani, Transilvania va fi alipită la Ungaria și, conform adevărului istoric, numai în parte, întrucît domeniile vitale politico-economice au rămas mai departe în mina habsburgilor.

Imediat după instaurarea monstruosului dualism, populația românească a inițiat acțiuni de protest împotriva înglobării administrative a Transilvaniei în „regatul ungar”. Astfel, în luna mai 1868, la Blaj, se semnează un act de protest cunoscut sub numele de Pronunțamentul de la Blaj. Lupta aceasta va continua în deceniile următoare, îmbrăcînd diverse forme de manifestare. Masele au răspuns cu ardore la toate chemările la acțiune adresate de conducătorii politici. La marea manifestație de pe Cîmpia Libertății din 3/15 mai 1868, cu prilejul împlinirii a 20 de ani de la Adunarea de la 1848, au luat parte mase mari de țărani români din Munții Apusenii, din Cîmpia Ardealului, de pe Mureș și Tirnave, actul solemn adoptat cu acest prilej împotriva pactului dualist devenind un protest al întregii națiuni române. La Putna, în Bucovina răpîtă în 1775 de Imperiul habsburgic, la 15 august 1871, țărani, tineri studiosi, intelectuali, oameni politici, veniți din toate ținuturile românești, au întins o horă simbolică a „Daciei” întregi. În 1875, românii au boicotat serbările centenarului răpirii Bucovinei organizate de guvernul austriec. Rapoartele autorităților habsburgice și ungare notau cu neliniște că numeroși români „nutresc simpatii daco-romane”, că prin ziare și mai ales „prin viu grai” se răspîndește printre țărani „sămînța împerecherii”, că se întreprind „uneltiri antistatale daco-romane”. Cu alte cuvinte, ei erau gata să treacă la acțiune cu arma în mină, pentru a înfăptui — cum se arată într-o proclamație care a circulat printre românii din provinciile cotopte — „liberarea lor din robie” și „unirea lor cu România”.

PROCLAMAREA Independenței depline de stat a României la 9 mai 1877 și războiul drept al neatințării ce l-a urmat, au prilejuit exprimarea cu o deosebită tărie a dezideratului fundamental unic și nedespărțit al libertății și unității naționale nutrit de românii din întreaga vatră strămoșească. Înfruntînd fără sovăire stăpîniri opresoare, românii din teritoriile cotopte au susținut cu ardent patriotism bătălia independenței, cu înțelegerea profundă a faptului că luptă pentru țara lor, că prin aceasta se apropie însuși momentul unirii depline. Milioane de români „în Transilvania, în Banat, în Bucovina — remarcă cu reproș săptămînalul vienez „Der Osten” — urmăresc cu cel mai arzător simțămînt de frățescă solidaritate lupta glo-

rioasă a fraților lor”. Răspunzînd cu entuziasm fierbinte apelului „La arme”, mulți români din teritoriile cotopte „se furșau dincoace de Carpați ca să se împărțasească de fiorii luptei pentru neam”. Numărul lor trebuie să fi fost mare, de vreme ce ministrul de externe al Ungariei protesta și avertiza guvernul României, cerînd extrădarea patrioților români.

În conștiința maselor își făcuse loc convingerea că ostașii României după ce vor repurta victoria în războiul de independență vor contribui și la reconstituirea Daciei.

Concomitent, lupta națională a românilor transilvăneni era urmărită cu deosebită atenție și sprijinită direct, moral și material, de largi forțe social-politice, care își făceau un titlu de mîndrie în a susține cauza unirii. Un rol deosebit în această direcție l-a jucat Liga pentru unitate culturală a românilor întemeiată la București, în 1891, la o dată cu valoare de simbol, 24 ianuarie.

Memorandumul din 1892 — document care analiza situația românilor din Austro-Ungaria, dezvăluind abuzurile și silniciile guvernanților — a reprezentat o grăitoare manifestație a solidarității și a unității naționale a poporului român și, în același timp, a demonstrat că epoca protestelor și memoriilor a trecut, că unitatea națională se va înfăptui în lupta deschisă împotriva asupritorilor. Reliefînd starea de spirit care cuprinsese întregul popor român, gazeta socialistă „Munca” scria la 21 iunie 1892: „Proteste din toate unghiurile țării, acoperite de multime de semnături, curg ca ploaia, întruniri se țin mai în toate orașele țării și în toate păturile populației noastre nu se aud decît strigăte de indignare împotriva autorităților burghezo-mosieresti ungare”. Cu acest prilej, declarau socialistii, „protestarea noastră o unim cu a tuturor românilor”, cerînd intensificarea luptei pentru împlinirea „acelui ideal frumos, spre a cărui realizare trebuie să tindem și la care fatalmente vom ajunge”, idealul de a făuri „o Românie mare, care să grupeze pe toți fiii ei”.

LA începutul secolului al XX-lea, dezvoltarea social-economică pe ambele versante ale Carpaților, progresul societății românești în toate domeniile ridicau în fața națiunii române în ansamblu necesitatea desăvîșirii unității național-statale. „Problema care frămînta profund clasele sociale, masele populare din România — sublinia președintele Nicolae Ceaușescu — era făurirea statului național unitar — aspirație seculară a poporului român, necesitate legică a dezvoltării societății românești”.

Declanșarea primului război mondial a făcut ca idealul unirii să devină un imperativ al momentului istoric respectiv. Hotărîrea României din august 1914, prin care s-a adoptat neutralitate față de conflict și apoi în august 1916 intrarea în război alături de Antantă apar ca un act legitim izvorit din necesitatea desăvîșirii unității statale. De altfel, în convenția de alianță încheiată la 4/17 august 1916 de România cu Rusia, Anglia, Franța și Italia, Antanta recunștea dreptul României de a-și uni la sfîrșitul războiului toate teritoriile românești. Pentru aceasta a intrat România în război, pentru aceasta au luptat soldații români la Mărăști, Mărășești și Oituz în vara anului 1917, numai pentru aceasta s-au sacrificat cei 800.000 de români — morți, răniți și dispăruți — circa 10% din întreaga populație a țării.

Intensificarea luptelor revoluționare și de eliberare națională a popoarelor, prăbușirea țarismului și victoria revoluției din Rusia, înfrîngerile militare suferite de

LA ALBA IULIA — 1 DECEMBRIE 1918

Centrale au reprezentat un factor de accelerare a destrămării imperiului austro-ungar. Se adevăreau cuvintele pe care Fr. Engels le scria în 1888, când îi arăta că „după ce se va prăbuși, fie într-o luptă cu membrii ai Sfintei Alianțe, fie o revoluție internă, numai după încheierea monarhiei austro-ungare și ea, iar națiunile de acolo se vor organiza după cum vor voi”. De altfel, în 1916, V.I. Lenin califică monarhia austro-ungară „o uniune șubredă a citorva paraziți sociali”, subliniind că „arca Austro-Ungariei nu reprezintă decât o continuare a destrămării, fiindcă și aceasta o necesită procesul istoric de dezvoltare”. În previziune și-a dovedit valabilitatea cursul anului 1918, când pe ruinele imperiului de tristă amintire au apărut și-au desăvârșit unitatea națională suverane și independente ale popoarelor din centrul și sud-estul Europei: Cehoslovacia, statul iugoslav, Polonia, Republica Austria, Republica Ungară ș.a.

Acastă mișcare a popoarelor pentru înfrângerea națională, constituirea sau reconstituirea de state naționale și înlăturare a dominației străine se încadrează în lupta națională aflată sub asuprirea Imperiului austro-ungar. Ea a avut un caracter burghez-democratic, antrenând masele, țărănimea, intelectuali, toate forțele sociale și politice, în poporul român. Principiile de egalitate, autodeterminare a popoarelor, principiile de statul sovietic — principii redate și de președintele S.U.A., Wilson — au constituit un imbold în lupta pentru realizarea de state naționale. Salutul nobil al revoluționarilor din România, socialiștii români din Transilvania se exprimau astfel prin paginile „Adevărului”: „Voi cereți ca nici o țară să nu fie subjugată pe altă țară, nici o țară să nu fie răpădărită pe altă țară, nici o țară să nu ceară haraciu de la altă țară — de la altele, care sunt toate acestea toate ale noastre, care sunt toate acestea toate ale tuturor socialiștilor din lume, care sunt toate acestea toate ale tuturor de mare și de mic, de sfinte, incitându-se să ducă la izbândă”.

În noaptea anului 1918, evenimentele revoluționare au cuprins întreaga țară, de la Iași la Banat. Apropierea deznădăjduită victorioasă a luptei maselor din Transilvania pentru unitate și răscolul profund toate păturile naționale românești.

În octombrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central, ca unicul reprezentant al voinței poporului român, format din șase social-democrați și reprezentanți ai Partidului Național Român din Transilvania.

Tradiția istorică a poporului român, faptul că, înaintea luării unor decizii importante, marii conducători de război, fruntașii luptelor sociale, au chemat masele largi ale poporului și să le consulte asupra căilor

de urmat. Tradiția Cîmpenilor, Padeșului, Blajului, Islazului, Filaretului, ca și marile adunări populare de la 1859 sau 1877, stăruiau și în mintea generației de fruntași politici chemați să dea consacrare actului istoric al încheierii procesului de făurire a statului național român unitar. Acesta a fost suportul în baza căruia Consiliul Național Român Central, organ colectiv care înmănușea toate forțele politice ale națiunii române din Transilvania, exprimând voința de acțiune a întregului popor, a hotărât ca în vederea actului Unirii Transilvaniei cu patria mamă să consulte în mod expres masele largi ale poporului român. Această poziție adoptată de Consiliul Național Român Central a avut loc împotriva unor voci care cereau în această situație deosebită ca unirea să se facă printr-o decizie sau printr-un decret al Consiliului, așa cum procedaseră și celelalte popoare oprite din Monarhia Austro-Ungară: cehii și slovaci, polonezii, iugoslavii, ungurii, care declaraseră Unirea pe baza unor hotărâri ale Consiliilor și Comitetelor naționale. În fața unui asemenea act de covârșitoare importanță pentru prezentul și viitorul națiunii române, fruntașii politici ai Transilvaniei au ales calea democratică, plebiscitară, a consultării poporului până în straturile sale cele mai profunde, convocând Marea adunare reprezentativă, națională, aleasă prin sufragiu universal pe baza dreptului fundamental de autodeterminare, hotărârea urmînd să stea la baza reintegrării statului național. Organizarea consiliilor și gîrzilor naționale de la orașe, comune și sate, alegerea democratică a delegaților pentru adunarea națională și desfășurarea propriu-zisă a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia au constituit o manifestare care a impresionat opinia publică internațională. Astfel ziarul parizian „Le Matin” din 3 decembrie 1918, sub titlul „Noi tîneturi se eliberează de sub jugul austro-ungar” scria referindu-se la desfășurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia: „Steagul românesc flutură pe toate clădirile publice. Entuziasmul este de nedescris. Oamenii plîng și se sărută pe străzi. Vechile tîneturi sîsești (colonii) din Transilvania care de secole au împărțit suferințele cu românii, cu inima și sufletul iau parte la bucuria lor”.

ÎNFAPTUIREA Marii Uniri din 1918 nu a aparținut unei clase sociale, unui partid sau unei grupări politice, ci ea a constituit actul energic al întregii națiuni române, un ideal împlinit de întregul popor român: 1 Decembrie 1918 nu aparține unui an sau unei zile, ci întregii noastre istorii, marcată de o luptă permanentă pentru unitate și independență națională. Prezența zecilor și zecilor de mii de oameni la aceste adunări reprezentative a imprimat acestora și un caracter plebiscitar.

De aceea, coordonata fundamentală și permanentă a politicii externe românești după 1 Decembrie 1918 nu putea să fie alta decît aceea de a împune spre confirmarea internațională faptele hotărâri pe care poporul român le pro-

clamase solemn și definitiv în adunările democratice din anul 1918. Conferința de pace convocată pentru începutul anului 1919 la Paris întrecea ca importanță toate congresele și conferințele din trecut. Ea urma să consfințească sfîrșitul marilor imperii, a căror integritate era materia-licește imposibil de a mai fi conservată datorită luptei popoarelor din centrul și sud-estul Europei și ai căror moștenitori erau în general recunoscuți: Statul cehoslovac, polonez, român, iugoslav, austriac și ungar. Misiunea conferinței era astfel redusă la fixarea detaliilor frontierelor, care, practic, fuseseră trasate prin luptă și voința maselor populare. În fond, așa cum aprecia istoricul J.A.S. Grenville — aliații și Statele Unite au venit la Paris ca să confirme statele noi, succesorale ale Imperiului austro-ungar-care s-a prăbușit în urma înfrîngerii”. La rîndul său, făcînd o analiză a problemelor ce se aflau în fața Conferinței, istoricul Pierre Renouvin ajungea și el la concluzia că „distrugea dublei monarhii era un fapt împlinit înainte chiar ca guvernul imperial să fi semnat, la 3 noiembrie 1918, armistițiul de la Vila Giusti. Această distrugere a fost realizată prin voința popoarelor. Conferința de pace nu avea altceva de făcut decît să înregistreze rezultatele obținute”.

Oamenii politici, diplomații, ziariștii etc. participanți la Conferința de Pace, erau în mare parte conștienți de faptul că Imperiul austro-ungar încetase a exista mult înainte de deschiderea lucrărilor Conferinței și că popoarele oprite își hotărâseră singure destinul. Astfel, de pildă, Charles Seynour, expert pentru Austro-Ungaria, arăta că atunci cînd s-a deschis Conferința de Pace monarhia austro-ungară „nu mai era decît o instituție ce aparținea trecutului”, așa încît „cea mai mare parte a sarcinii pacificatorilor a constat, pur și simplu, în determinarea detaliilor frontierelor”. Chiar și premierul englez David Lloyd George aprecia că „înainte ca puterile să ajungă să examineze pacea austriacă, ele erau confruntate cu fapte săvîrșite și ireversibile”. Ceea ce se prevăzuse cu multă vreme înainte — prăbușirea „Imperiului jefuit” austro-ungar — se realizase în practică, dar „într-un ritm neașteptat de rapid și într-un mod complet ireparabil”. Aceeași constatare o făcea și colonelul David House din delegația americană: „Dubla monarhie era sortită să piară indiferent dacă stătea alături de Germania în înfrîngerea ei sau o părăsea”. Cum a spus Czernin (ministru de externe al Austro-Ungariei — n.n.), „ceasul Austro-Ungariei a trecut de mult”.

Secretarul de stat în guvernul britanic, Harmswoet, a recunoscut, la rîndul său, că „Regatul Ungariei s-a descompus într-o largă măsură în părțile sale componente înainte de începerea lucrărilor Conferinței de pace”, căci Austro-Ungaria „n-a fost decît un conglomerat artificial de neamuri diferite și în unele cazuri ostile”. Aceeași părere o împărtășea și istoricul englez Seton Watson, care, referindu-se la dezagregarea Monarhiei austro-ungare, arăta că „începînd din octombrie 1918 acest organism anacronic se prefăcuse în bucăți cu atîtă rapiditate și desăvîrșire încît din prima săptămînă a lui noiembrie 1918 le-a fost greu Aliaților să descopere autoritatea centrală competentă cu care să negocieze armistițiul”. În reflecțiile sale politice, ziaristul francez Hubert Beauve-Méry conchidea că „nu s-a repetat niciodată în suficientă măsură că nu învingătorii au dezmembrat Austro-Ungaria: această dezmembrare s-a produs sub presiunea factorilor interni pe care evenimentele externe au făcut-o irezistibilă”.

În Transilvania și Banat, sașii, șvabii, evreii, ca și reprezentanții ai populației maghiare, au avut posibilitatea, la sfîrșitul anului 1918 și în cursul anului 1919, ca prin congrese naționale, adunări reprezentative, scrisori, memorii către Confe-

rința de pace sau prin presă să-și exprime adevărul la actul unirii. Astfel, în manifestul din 3 noiembrie 1918, semnat de reprezentanți de seamă ai vieții culturale și obștești ungare, printre care. Ady Endre, Béla Bartók, se spunea: „Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată ca și acei frați care se ridică fericiți la o viață proaspătă pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpii asupririi. Să trăim unul lingă altul în pace, ca națiuni libere cu alte națiuni libere”. În Rezoluția Adunării Naționale a sașilor transilvăneni din 8 ianuarie 1919 se spunea: „Poporul săsesc, întemeiat pe dreptul de liberă dispunere, declară alipirea sa la regatul român și salută frățeste poporul român și-l felicită din inimă pentru îndeplinirea idealului național”. La rîndul lor, șvabii din Banat, întruniți la Congresul de la Timișoara, în documentele adoptate au declarat că: „Numai unirea cu România va putea să ofere garanții suficiente pentru existența și progresul nostru”. Totodată, în ianuarie 1919, populația evrească a aderat și ea la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România.

ROD al luptelor seculare purtate de poporul român pentru refacerea unității sale statale, al luptei și jertfelor maselor populare în războiul reintegrării naționale — Unirea din 1918 reprezintă cheia de boltă a dezvoltării viitoare a statului național român. Referindu-se la acest epocal eveniment din istoria românilor, președintele Reoublicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, relevă: „Unitatea noastră națională a fost rezultatul luptei maselor populare din toate colțurile țării, opera întregului popor român. Marea adunare populară de la Alba Iulia, care a proclamat unirea Transilvaniei la patria mamă, uriașele manifestări organizate de masele populare din toate provinciile românești au consfințit voința de unire a întregii noastre națiuni. Unirea a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român din Moldova, Muntenia și Transilvania, de cărturarii și marii gînditori ai neamului, a activității desfășurate de elementele revoluționare, de militanții socialiști, a aspirațiilor și voinței întregului popor român”.

Măsurile adoptate după făurirea statului național unitar — reforma agrară, votul universal, Constituția din 1923, legislația economică etc. — au creat condiții propice pentru dezvoltarea țării, de care au beneficiat toți cetățenii României, fără deosebire de naționalitate.

Idealurile de unitate națională și dreptate socială ale înaintașilor au găsit în clasa muncitoare, în partidul său politic, cel mai demn, consecvent și lucid apărător și promotor al progresului. Dezvoltînd pe o treaptă superioară cele mai bune tradiții revoluționare ale poporului român, Partidul Comunist Român a condus lupta maselor populare pentru înlăturarea exploatarea și asupririi, împotriva fascismului și războiului, a organizat succesul revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antlimperialistă din august 1944, act energic de voință al întregii națiuni române, care a deschis epoca cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României, a dreptului inalienabil al poporului român de a fi stăpîn în propria sa țară, de a construi cea mai dreaptă orînduire, orînduirea socialistă și comunistă.

Mircea Mușat

Marele act al Unirii în publicațiile vremii

La marele forum al inteligenței și al cunoașterii

C EI ce au exercițiul verbului — rostit sau scris — știu ce greu se supune cuvintului, cit de refractar și rebel este el până să capete plasticitate și vibrație de membrană, până cînd devine capabil să rețină nu numai duhul celui ce l-a lăsat să umble prin lume, dar și să cuprindă o lume sub vraja lui. Aceasta se întîmplă de regulă atunci cînd, dincolo de orice caligrafie politică, diplomatică sau literară, acest cuvînt exprimă un adevăr, un mare și vital adevăr pentru oameni. El capătă un plus sensibil de forță magnetică și modelatoare atunci cînd răspică o arzătoare somatie a unui istoric ceas, confundabilă cu o ineluctabilă lege a progresului social și uman.

Așa s-a întîmplat atunci cînd, în iulie al acestui an, la alegerea sa ca membru titular și ca președinte de onoare al Academiei R. S. România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, a rostit aceste cuvinte-fortă, aceste cuvinte-creație de destin național, aceste cuvinte apte, prin acoperirea lor în aurul adevărurilor supreme, să atragă în gravitația lor masele, milioanele :

„...este necesar să facem astfel încît știința românească să ocupe un loc de frunte și, în unele domenii, locul de pionierat în cunoașterea de noi și noi taine ale naturii și universului, în dezvoltarea cunoașterii umane în general.

Să pornim permanent de la faptul că nu există lucruri care nu pot fi cunoscute, ci numai lucruri necunoscute încă, dar că stă în puterea omului ca, prin cetezanța sa, să descopere noi taine și noi legi ale naturii, să acționeze pentru a le pune în serviciul omului, al bunăstării omenirii, al colaborării și păcii“.

Nu era pentru prima oară cînd ilustrul bărbat din fruntea partidului și a patriei a găsit răgazul, disponibilitatea, de fapt ceasul ales al pregnantel reafirmări a unei idei de mult urmărită în chip programatic, de mult fixată ca stilp de boltă la edificiul noii noastre civilizații. Sint niste ani, ani buni, de cînd într-o Românie abia dezrobită — grație lui — dezrobită ! — de serviciile unei construcții sociale artizanale, pe cit de leneșă pe atît de ineficace, a dat științei ce e al științei, proclamînd-o „fortă de producție“ și urcînd-o pe cea mai înaltă schelă a demersului creator național. Sint niste ani, ani buni, de cînd într-o Românie care abia repusese în drepturi — grație lui repusese ! — prestigiul cunoașterii, al învățaturii, mult timp abrogat în chip brutal și cu triste urmări, decreta școala drept „principal izvor de cultură și factor de civilizație“ al națiunii. Pentru ca acum un an, la Congresul al XIII-lea al partidului, în acel istoric Raport ce s-a constituit drept carte de căpătîi pentru tot omul acestei țări, cartea — adică știința, cunoașterea, devenirea spirituală a națiunii, pregătirea fiilor ei la nivelul extremelor exigente dictate de nevoile economico-sociale ale prezentului și viitorului, de revoluția tehnico-științifică a acestui dinamic veac, de locul și rostul nostru în timp și în lume — să facă obiectul unei pledoarii ale cărei vibrante ecouri sint încă vii în minți și în inimi și ale cărei linii de forță au căpătat forța faptel, a unor succese fără precedent pe acest tărîm. „Putem afirma, fără teama de a greși — spunea acum citva timp cirmaciul destinelor noastre, cu referire expresă la rolul școlii în România de azi —, că dacă nu am fi realizat aceste succese imortante în învățămînt, dacă nu am fi învățat — as putea spune — această revoluție în transformarea învățămîntului românesc, nu am fi putut obține nici celelalte realizări în dezvoltarea social-economică a patriei... Tocmai pe baza învățămîntului modern, a cercetării, a științei, am putut realiza marile transformări revoluționare din România. Si viitorul dezvoltării patriei noastre, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerea la edificarea comunismului nu se pot baza decît pe un învățămînt modern, pe o înaltă știință și cunoaștere în toate domeniile de activitate“.

Sub auspiciile unor astfel de mari idei vom asista, în aceste zile, la Congresul științei și învățămîntului, eveniment al vieții noastre spirituale, al societății românești în ansamblul ei, instituit și instituționalizat din inițiativa secretarului general al partidului, a președintelui României socialiste. Un congres al noii calități intelectuale a națiunii, ca realitate și totodată ca o perpetuă și înaltă cerință, un congres la care va fi convocată întreaga noas-

tră inteligență — științifică, pedagogică, culturală — prin reprezentanții ei cei mai de frunte. Un congres care va fi, deopotrivă, o sărbătoare a spiritului, dar mai cu seamă un congres de lucru, ca toate forurile democrației noastre, aplicat cu stringență asupra problemelor de esență ale prezentului și a sarcinilor fundamentale de viitor într-un domeniu-cheie al dezvoltării. Un congres care, axîndu-se dezbaterile pe ideile din magistralul Raport prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la al XIII-lea mare forum al comuniștilor, va dovedi prin urmările lui — ne va dovedi nouă înșine, în primul rînd — că noi, oamenii de la Dunăre și Carpați, depozitari de veche cultură și de veche civilizație, din păcate oprite pînă nu prea demult doar în etapa virtualității, sintem cu totul apti, cînd partidul ne-o cere, să fructificăm tot mai bine acel capital de surprize al geniului național, să fructificăm la modul major o avuție a noastră mai de preț decît aurul : inteligența, pusă în slujba malbinelui național.

...Elementele ei sint cunoscute : învățămînt-cercetare-producție, sincronizate, unificate, articulate strîns, topite unul în altul, într-un singur suvoi creator. Un suvoi de mereu proaspete și fertile seve, în stare să irige bogat acel centru secret care este ființa constructor a unui popor în timp. Problemele deplinei întreprinderi, ale întimei integrări a școlii cu cercetarea și cu producția — ideea novatoare a secretarului general al partidului, de un profund realism și de o iradiantă forță vizionară —, vor sta pe masa congresului ca un memento al tuturor lucrărilor și dezbaterilor.

Desigur, nu sintem singurii în lume care în acest ev exigent al revoluției în știință și tehnică vrem să ne pregătăm elevii, studenții, toți fiii nației, toți truditarii cu brațele și cu mintea, la acel nivel de profesionalism, la acea altitudine a iscusinței de a munci care să ne dea certitudinea avansării accelerate pe toate planurile. Dar sintem printre puținii în lume care asigurăm în mod practic accesul la știință, cultură, instrucție ; il asigurăm programatic și il diriguim efectiv, oferînd condiții reale și șanse egale pentru toți fiii acestel vetre, de la mic la mare, indiferent de naționalitate, pentru a-și dezvolta multilateral, în contact cu valorile mari ale spiritului, o personalitate care înseamnă, în fapt, un om nou, o inedită plămădă umană, ce-o vrem extinsă la scara unui întreg popor. Si sintem printre și mai puținii care, într-un ev con-

fruntat cu atîtea probleme dramatice, cea a analfabetismului sau cea a somajului nefiînd ultimele dintre ele, ne-am propus ca, într-un timp record (vezi Directivele Congresului al XIII-lea !), să școlarizăm și să ridicăm la înaltă calificare citeva milioane de români.

De ce aceste ambiții, aceste unice și temerare ambiții ?

Nu o intenție deliberată de a ne ilustra, dar nici hazardul, ci inșeși legile obiective ale dezvoltării noastre, legitățile ei, cum se spune, ne cer, ne impun, ne somează să luăm pe umeri și aceste povveri. Pînă în 1990, de pildă, conform amintitelor Directive, va trebui să dezvoltăm intensiv întreaga noastră industrie, întreaga noastră economie, fără să le slăbim, ci să le întem ritmurile expansiunii în timp și spațiu. Tot pînă atunci — și potrivit acelorasi Directive, asumate de oamenii noștri cu conștiința că ele înseamnă unicul drum către viitor, că alt drum nu există — va trebui ca productivitatea muncii, acest factor sine quā non al progresului, să se dubleze față de ziua de azi. Va mai trebui ca la același termen, care-i aici, lingă noi, ne bate la ușă, calitatea produselor „made in Romania“ s-o echivaleze pe cea a nivelului mondial (a nivelului anului '90 !). Circa 95 la sută din produsele ce le vom fabrica în '90 vor trebui să poarte ștampila eficienței maxime, a competitivității cu majuscule, urmind ca 2—5 la sută dintre ele să se ridice peste cotele mondiale, în plutonul frunțas al cuceririlor respectivelor branse. E nevoie de un astfel de gigantic efort ? Cei ce nu-l fac (deși toți il fac, ori măcar se străduiesc să-l facă !) nu stau, cum s-ar crede, pe loc, într-o confortabilă relaxare, ci dau înapoi, căci prezentul acestui ev se depărtează de ei cu viteze cosmice. Iar drumul spre înapoi nu mai există. Înapoi e doar neantul. Sau, în cel mai „bun“ caz, hinterlandul agrar, anacronicul teritoriu colonial jefuit de alții, tîrît prin timp la remorca altora.

CUM vom înfăptui marile noastre ambiții, marile noastre proiecte, comprimate în cifrele de mai sus ? Firește, vor intra în joc (au și început să intre, și nu de ieri !) mari forțe materiale, uzine și tehnici ultramoderne, ordinatorul și creierul electronic își vor înmulți și extinde cormenzile, cibernetizarea producției va atinge încă nebănuite culmi, interdisciplinaritatea profesională va fi la ordinea zilei, toate profesiile se vor restructura sub

semnul noului, vor apărea chiar și noi profesii. Dar toate acestea, în ultimă sau chiar în primă instanță, vor fi în miinile omului. Pregătirea lui pentru acest viitor este, firește, o chestiune de timp, dar de timp record, căci noi, spre deosebire de țările cu lentă și lungă evoluție prin acumulare cantitativă, a trebuit și va trebui să realizăm, în doar niste clipe istorice, acel salt care să ne pună la unison cu veacul și cu civilizația lui avansată. Ne trebuie deci puteri de rachetă, ne trebuie deci viteze extreme în asimilarea și promovarea noului, ca să putem înfrînge definitiv blestemată gravitație a întîrzierii, ca să putem pune cit mai sus niste cărămizi, ca să putem impune cit mai sus niste idei. De aici, datorită profund patriotică, profund revoluționară a savantului și profesorului, a factorului educativ din toate compartimentele vietii noastre, de a ne ridica la rivnițele altitudinii.

Avem, în această privință, destule luminoase exemple, și dintre ele se detașează cu un unic prestigiu, cu prestigiul de veritabil conducător, stimulator și generator al energiilor științifice naționale, figura tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, a cărei operă teoretică de planetar ecou și a cărei neobosită activitate practică în impunerea noului pe întreaga vastă paletă a cercetării, învățămîntului și producției în România acestor ani nu sint egale decît de ardenta idealurilor comuniste și patriotice din care emană aceste creatoare demersuri. Prezentă tovarășei Elena Ceaușescu s-a dovedit, în toți acești ani, de cea mai apăsătoare trebuință spiritualității românilor, femeia de lingă bărbatul din fruntea țării ilustrînd și ducînd la desăvîrsire însușirile care-l definesc pe adevăratul savant român, la fel de impunător și de dăruit cu succese și în înaltele sfere abstracte ale cunoașterii, și în truda de zi cu zi printre oameni și pentru oameni.

Nu pornim, în lupta pentru atingerea marilor noastre țeluri, de la nimic sau de la puțin. Avem, dimpotrivă, o experiență fecundă, din care pot lăstări și crește roade alese. Avem un redevabil corp de specialiști-creatori de știință și dascăli de știință, avem (fapt dintre cele mai prețioase !) un public de receptori ai noului dintre cei mai sensibili, numîrînd aproape 23 de milioane. Cu ei putem cucerii — am și cucerit ! — cote înalte de nouă economie, de nouă cultură, de nouă civilizație. Cote care ne umplu inimile de mindrie, de înviorătoare mindrie de a le fi contemporani.

Dar cit de repede se schimbă și se prefăce totul, cit de uimitor, cit de alarmant de repede devin vetuste științe și iscusințe cu care abia ieri ne făleam !

Am fost martori, cu ani în urmă, la începuturile activității Uzinei de fire sintetice de la Săvinești. Era spectaculoasă, în epocă, această uzină, reporterii nu osteneau s-o scalde în exclamații admiraative, dar cel mai mare spectacol il ofereau oamenii ei, majoritatea femei, tinere tărânci de pe valea Bistriței care trecuseră direct de la fuse arhaice de tors lină la complicate fuse metalice de extras „lactamă“ (cuvînt la fel de criptic precum „Miorița“) din gogoși de mătase chimică. Dacă folcloriștii, etnografii, sociologii, specialiștii în mitologie sau dialectologie ocupaseră toate potecile spre descifrarea sensurilor „Mioriței“, aceste femei, mai toate tinere și foarte tinere, ocupaseră toate băncile cursurilor serale si de calificare care duceau spre descifrarea „lactamei“. Drum greu, foarte greu pentru ele, căci cărările chimiei moderne, pierdute în zările fizicii quantice, nu se lăsau urcate decît cu aspre tatuări de inițiere (amestecate ades, pe obraji, cu culele spaimei că n-o să se poată ajunge la descifrarea cripticului cuvînt), cu zel și cu aprigă cheltuială de zile și nopți de învățatură. Niste lucrătoare din industria polimerilor de pe alte meridiane ar fi fost, poate, mai indolente la secret, ca unele care aveau, într-un fel, secretul în sine, transmis de generatiile de muncitori înaintasi. Dar aceste tinere tărânci, trimițînd spre mister ochi suavi de păsări înspăimîntate, trudeau din greu, cu o dirzenie tărănească și românească, scotînd la iveală un har nativ, tărănesc și românesc, de a pătrunde taine în aparență de nepătruns, de a intra astfel în cinul noului. Și au intrat.

Am vizitat recent uzina din Săvinești și n-am mai recunoscut-o. Se „recicla“. Isi „recicla“ spectaculos si privelistile, ca dimensiuni și modernitate tehnică. Isi reciclează (și nu doar o dată, ci de citeva

Voi

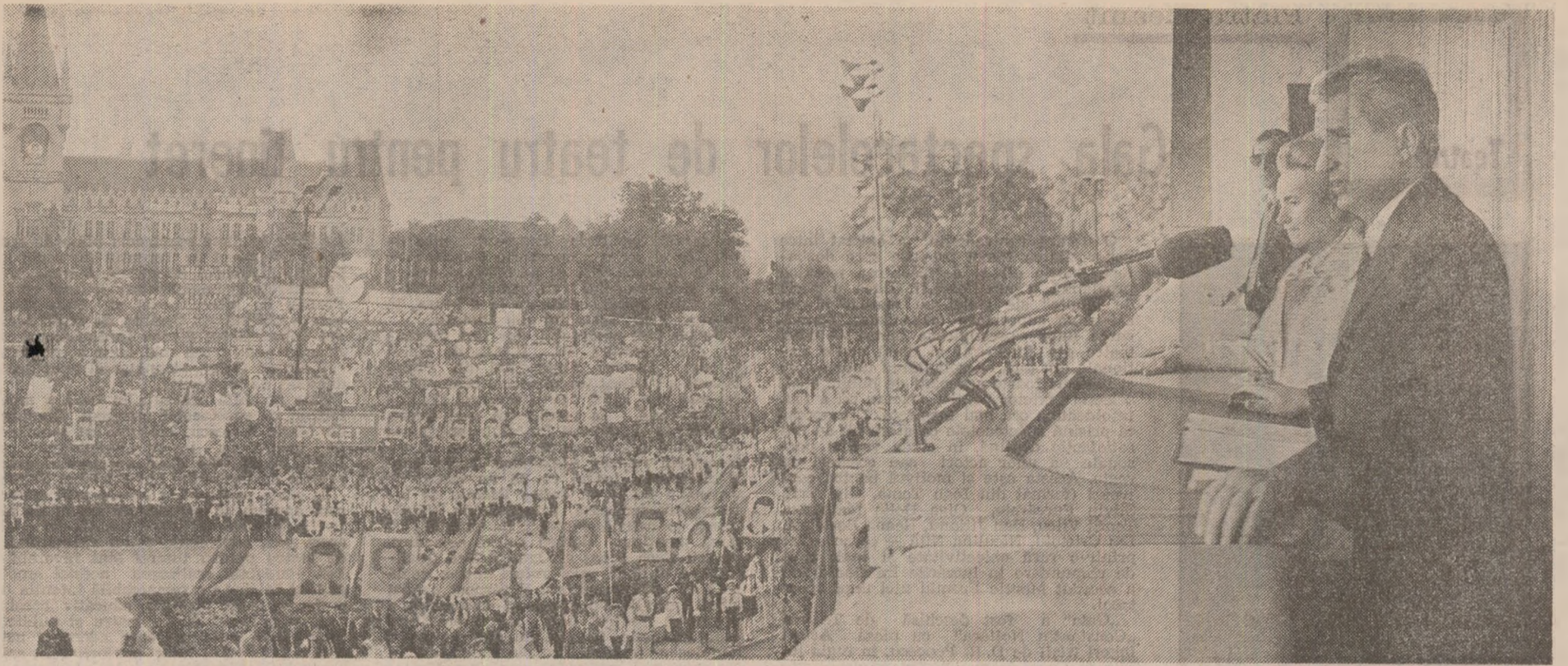
Eroilor războiului din 1877—78
(Plevna, 28 nov. 1877)

Voi care ați trecut Dunărea chiudînd ca nuntașii de tresărîră străbunii și vi se-nchină urmașii ați mărșăluit sub obuze, în opinci prin noroale ați prinzit uneori cu-un pesmet și-ați mas seara pe paie Armele voastre, între țările libere ne croiră cărarea voi ați uimit Europa și ne-ați dat Neatîrnarea.

Voi, care în pas de paradă ați mers la atac și-ați încheiat tineretea și viața cu ochii la steag voi, care escortînd prizonierii turci spre România rația voastră cu ei împărțirăți pilduind omenia jertfele voastre deschiseră largă și altora zarea cu singele vostru fu pecetluită Neatîrnarea.

Voi, care în fața Plevnei, în mintene și zeghi ageri ca șoimii, după trei luni de lupte și veghi primii-n cetate intrarăți primiți de copii și bătrîni care vă aclamau în genunchi, cu căciulile-n miini Prin darul vostru tuturoră ne-ați lăsat legămînt că decît libertatea nimic nu există mai scump pe pămînt

Petre Strihan

■ 14 septembrie 1985. La marea adunare populară din municipiul Iași, cu prilejul deschiderii noului an de învățământ 1985-1986.

ori!) și oamenii. Tatuajele de inițiere, ca și culele spaimii în fața misterele tehnicii, dispăruseră de pe fețe, înlocuite cu acel aer concentrat, dar calm și sigur de aine, propriu specialistului zilelor noastre. Propriu insului care, continuând să învețe, și încă lucruri infinite mai complicate ca în anii calificării, știe de-acum că „se poate”, că e în datele lui, ale noii lui personalități, să cucerească și să domine noul.

Am trecut, în aceste zile din preajma congresului, și printr-o stațiune-pilot al noului din agricultură. Stațiunea centrală (de fapt unica la noi de acest profil) de cercetări pentru ameliorarea nisipurilor, situată lângă Bechet, la grilele Jiului. Integrarea învățământului cu cercetarea și cu producția ni s-a înfățișat aici sub o expresie dintre cele mai izbitoare. Pusă de vreo două decenii sub autoritatea unui reputat om de știință, a unui emerit cadru didactic și a unui vechi și experimentat practician al agriculturii, prof. univ. dr. ing. Petre Baniță, membru corespondent al Academiei de științe agricole și silvice, stațiunea și-a cucerit o întinsă faimă, binemeritată sub toate aspectele integrării: al învățământului (discipolii și studenții profesorului găsind aici un vast teren de aplicare a cunostințelor, mulți dintre ei devenind cu timpul cercetători, unii chiar doctori, stațiunea formând nu mai puțin de 26 de doctori în științe!), al cercetării (soldată cu elaborarea unor tehnologii inedite pentru 26 de plante acclimatizabile pe nisipuri) și, în sfârșit, al producției, această summa summarum a unor eforturi, prospectii, explorări, încercări, iscodiri, meditații de ani și ani asupra nisipurilor, a tainelor lor, a potențialului lor vital, a latentelor lor ascunse. Astăzi, miile și miile de hectare de soluri moarte, rebarbative recoltei și vieții, miile și miile de hectare de „nisip zburător” intrate sub ocupația stațiunii, sint plantații de grâu și porumb, grădini de legume, livezi și podgorii. Cu recolte eare, de ani și ani, se mentin constante, la constanta unor autentice performante. „Triada de aur” și-a spus și aici cuvântul, confirmând în major valoarea inestimabilă — teoretică și practică — a gândirii vizionare a secretarului general al partidului.

APROPIATUL congres va pune într-o nouă lumină, sporindu-i nobletea, și întărindu-i autoritatea și drepturile, figura dascălului, de la universitarul-savant în fața căruia amfiteatrele gem de tineri, până la învățătorul de țară care, într-o școală cit o chilie cocotată pe vîrf de munte, predă unor puști de-o șchioapă litera „A”. Acel prea simplu dar atât de teribil „A”, cu care începe Adevărul. Adică viața. Adică totul.

Lor, acestor oameni, le datorăm enorm. Nu vom avea niciodată deajunsă inimă ca să le dăm pentru cită inimă au pus, pun și vor pune pentru ridicarea neamului românesc.

„Se poate spune — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la tribuna primului forum național al slujitorilor școlii, întrunit acum cinci ani — că nu există misiune mai nobilă, îndatorire socială de mai înaltă răspundere, decît aceea de a forma și modela omul nou al societății noastre, de a pregăti tînăra generație de constructori ai socialismului și comunismului în România, viitorul patriei noastre. Îndeplinirea acestei misiuni cere din partea tuturor slujitorilor școlii pasiune și entuziasm, spirit de dăruire revoluționară, o înaltă conștiință politică și patriotică”.

Îi investim, într-adevăr, cu îndatoriri și răspunderi mari pe acești slujitori ai școlii, le cerem multe (uneori chiar prea multe) acestor celebri sau anonimi luminători ai poporului. Ei trebuie să instruiască, dar și să educe; să le dăruiască

noilor generații știința lor, dar și umanitatea lor, ardenta lor întru idealul național și social al României de azi și de totdeauna; să formeze specialiști, dar și cetățeni. Ei trebuie ca, la catedră, să se ție pe sine (chiar dacă sinele lor are și el niște omenesti slăbiciuni, niște omenesti necazuri) și să trăiască intens și feafăr doar în alții și pentru alții. Prin ei copilul nostru e scos din geografia strîmtă a casei și dus în geografia amplă a țării și a lumii ce mine vor fi ale lui. Prin ei, același copil al nostru se leagă cu istoria mare a neamului, a lumii și a planetei. Prin ei, prin acești dascăli de facultăți sau de licee, de școli primare, de cursuri profesionale sau tehnice, gîndul viitorului e răsădit precoce, totodată temeinic, astfel încît să rodească și timpuriu, și robust. E deci firesc ca problemele lor să nu mai fie doar ale lor (însuși acest mare for al științei și învățămîntului o probează!), ci ale nației, ale obștii, ale societății noastre socialiste ce a preluat pe seama ei cele mai grele poveri, cele materiale, ale faptului de instruire, astfel încît autorul acestui fapt să se poată concentra doar asupra nobilei lui misiuni, dînd gîstului său, eficiența actului pur pe care trebuie să-l reprezinte învățătura.

Le cerem deci, cum inspirat ne amintea un confrate, să vegheze îndeaproape la circuitul sănătos al valorilor naționale: mai mult, să transforme aceste valori în valută forte, conform unei prescripții de loc economice, ci spirituale, asupra căreia medita cîndva un cărturar de talia lui Simion Ștefan: „banul cel bun trebuie să alunge banul prost, banul fals, ca și pe făuritorii de bani falși”. Astăzi mai mult ca oricînd, căci astăzi mai mult ca oricînd valuta cunoașterii ne e de aprișă trebuință, ca să cîștigăm cu ea cit mai grabnic viitorul spre care tindem, dascălul trebuie să fie un făuritor de bani buni, numai buni, iar școala noastră, ca mone-tărie a valorilor umane la plan național, trebuie să emită și să lanseze numai și numai monedă bună. Dar pentru asta trebuie ca el, făuritorul de bani buni, să-și lămineze mereu și mereu mestesugul. Și să introducă în propria lui ogradă o aspră și bărbătească disciplină financiară, așa cum am instaurat-o în economie. Trebuie deci ca dascălul însuși, indiferent de gradul său în ierarhia școlii, să-și perfecționeze zi de zi cunostintele, modul predării lor, rigorea cu care imprimă într-o plămîdă umană supusă lui chipul adevărat al omului nou, al cetățeanului României de mîine.

Avem, am mai spus-o, astfel de dascăli. Acum citiva ani, asistînd la sărbătorirea unui secol și jumătate de existență a Liceului „Nicolae Bălcescu” din Craiova, am trăit, mărturisesc, vreme de-o clipă, spaima că marii noștri dascăli s-au dus, s-au dus pentru totdeauna. (Parcă și un om de comedie, la moartea lui G. Călinescu, scria că gata, ni s-au dus iremediabil valorile, floarea inteligenței și a talentului nației, nelăsînd în urmă decît pustiu, nisipul!). Am citit cu emoție lista profesorilor de altădată ai Liceului Craiovesc, în care figurau Aaron Florian, pictorul Constantin Lecca, Ioan Maiorescu, tatăl criticului, G. M. Fontanin, membru al Academiei Române. Mi s-a părut deci, vreme de-o clipă, că altitudinea vechilor valorii ale școlii noastre a rămas intangibilă, că există o ireversibilitate a lor, fapt trist dacă acest fenomen — vital pentru viitorul nostru — s-ar prezenta așa, în cote descendente. Dar aruncîndu-ne ochii în jur, spre profesorii zilei de azi, și mai ales cercetîndu-le truda și victoriile ei (chiar în anul acela aniversar ei raportau că Liceul lor trimisese 25 de elevi la olimpiadele școlare pe țară, după ce, cu un an înainte, copiii de la „Bălcescu” cuceriseră 74 din cele 78 de premii și mențiuni acordate la faza pe județ a olimpiadei de matematică), ne-am dat seama că temerile ne sînt în van. Nu-i vom numi aici pe

dascălii de azi ai liceului, a căror cunoaștere ne-a dat o satisfacție cu nimic mai mică decît aceea de a-i fi răsădit, încă și încă o dată, pe bătrînii noștri cîtori de cultură, la statuile cărora ne închinăm la anumite date calendaristice. Nu-i vom numi, căci sînt prea mulți, prea vii și prea tineri pentru aceasta. Ei n-au vanități și nu vor să fie mortificați în marmoră. Legea trudei lor este una singură, ea se numește — cu cuvintele secretarului general al partidului — pastune, entuziasm, spirit de dăruire, înaltă conștiință patriotică și politică, iar astfel de însușiri nu-și găsesc satisfacția în recunoașteri elogioase, ci în propria lor împlinire.

Deci dascăli de înaltă conștiință și competență avem, așa cum avem și mîna pe măsura lor. „Avem un tineret minunat”, spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu anul acesta, de ziua tinerilor. Un tineret harnic și conștient de marile lui datorii și răspunderi, deschis cu întreaga lui ființă cunoașterii, noului, educației prin muncă și pentru muncă. Nu un inert obiect al instrucției, nu un simplu recipient în care dascălul varsă ce știe, umplîndu-l pînă la refuz, ci un receptor activ, un inteligent partener al dialogului catedră-bancă, știind nu doar să asimileze, ci și să fructifice la modul major cele asimilate, în meserii orientate către nevoile de primă mărime ale economiei și existenței noastre.

Mai dificil se pune problema cînd cei din bănci nu sînt o plămîdă crudă, ci una constituită, matură, adesea impenetrabilă, cînd, altfel spus, candidații la știință și la cunoaștere nu mai sînt, precum tinerii, o verigă vie între prezent și viitor, ci, cel puțin aparent, doar o verigă între trecut și prezent, deci un mod „vîu” de a perpetua numai trecutul. Dar și ei — mai e nevoie oare s-o spunem? — sînt inseparabilă parte din marea detașament al inteligenței naționale, supuși deopotrivă și efortului creației, și efortului studiului. Scriam nu de mult, chiar în această revistă, despre eroismul energeticilor de la termocentrala din Rovinari într-o bălăle în care sînt de înfrînt destule și grele obstacole. Dar lucrările tehnice din care se împletește viața la zi a marii termocentrale sînt de categoria a 5-a, în timp ce media categoriei profesionale a oamenilor este de 3. Oameni abia veniți de la plug, cînd și cum să abia de la înalta calificare tehnică? La fel în carierele de cărbuni ale Rovinariilor: lucrări de categoriile 4-5, oameni cu categorii profesionale oscilînd între 2,5 și 3. Există însă, și nu puțin, mineri-excavatoriști cu pregătire inginerescă, neîntrepuți comandanți ai acelor excavatoare-uzină, colosi de 5 mii de tone, înalți cit un bloc cu 4 etaje, a căror manevrare cere mușia și aceiași îns priceperi (și încă duse la pragul cel mai de sus!) în electrotehnică și electronică, în geologie și în hidrologie, ca să nu mai vorbim de mineritul propriu-zis; priceperi însușite de muncitorul de azi, fărânu de ieri, cu acel har nativ de care vorbeam mai sus, dublat de o străduință legată adesea din comun și de o formă instructivă inteligentă și eficientă. Modalitățile în care au fost instruiți astfel de oameni, cu succesele lor, ca și eșecurile înregistrate pe seama altora, cantonați în rutina unor deprinderi de-acum perimate, vor fi, desigur, tot atîtea invitații la o analiză de profunzime, însoțită de utile măsuri, pentru participanții la apropiatul congres.

AM învățat încă de mic copil o prea frumoasă și romantică legendă, căreia unui dintre noi încă-i plătim tributul încrederei. Am învățat că România e o „gură de rai” (și cîndva, desigur, va fi fost!) din care țînesc bogății cu nemîlita. Va trebui să revizuiam această le-

gendă, s-o punem de acord cu geografia noastră reală, cu geografia economică de sub ochii noștri. Nu sîntem printre săracii acestei lumi, am avut destule bogății, dar prea mulți s-au înfruptat din ele, mulți pînă în timpuri antropice. Și chiar noi, la începuturile noii noastre construcții, ne-am vădit, odată stăpîni pe ele, generoși pînă la nesăbuită în a le cheltui sau risipi. Da, nu sîntem chiar printre săracii acestei lumi, dar avuțiile noastre, ca pretutindeni pe lume, sînt limitate. Criza energetică planetară ale cărei severe rigori nu ne ocolesc nici pe noi, ca trăitori pe această planetă, ne somează odată mai mult (și aici, la noi, aceste somații sînt ascultate și respectate!) să măsurăm cu acumplitate tot ceea ce avem, să folosim cu chibzuință avară și cu înaltă eficiență tot ceea ce încă ne dăruiește pămîntul nostru.

Avem totuși o bogăție inestimabilă și neistavibilă, un filon de aur curat și greu, cu eare maxime, ale cărei izvoare țînesc bogat, nesecat și de pretutindeni. Ne avem pe noi, pe cei 23 de milioane. De la altitudinea frunții noastre pleacă spre toate zările țării inteligență, inteligență de înaltă calificare, un produs nescus de prețios, un produs de neprețuit, un produs cu țîsnire arteziană la noi, chiar din vremea în care folosul lui era ignorat. Un produs care astăzi, mai mult ca oricînd, se cuvine atent captat, valorificat, dirijat, sporit în potențialul său dinamic, pus să miște din loc munții oricărui împotriviri și obstacole și să irige din plin școlul nostru plin de promisiuni.

De aceea ne trebuie știință, de aceea le cerem savanților și cercetătorului nu speculații abstracte, ericite de frumusețe ar fi ele în nobila lor aramă și în intangibilă lor puritate, ci răspunsuri la toate marile noastre probleme, la toate marile noastre nevoi. Le cerem intensă participare și masiv aport la viața și forța țării, le cerem să modernizeze structuri și să creeze structuri apte să ne înrodnicască munca, le cerem să-și însereze creația la toate nivelele și în toate celulele societății noastre, antrenînd-o în întreprinderi care să depășească prin spectaculozitatea succesei lor tot ceea ce imaginația noastră a investit vreo dată cu sublim. Aceasta presupune o adîncă înțelegere a poruncilor ceasului, presupune articularea eforturilor, subsumarea orgoliilor personale demersului colectiv, spiritului fertil de echipă, unicitatea operei constituindu-se astfel ca rezultatul obstească de idei și de îndrăzneală. Aceasta presupune fierbîntă aderență la țară și fierbîntă aderență la revoluție.

La fel le cerem slujitorilor școlii, care, ca și cei ai institutelor noastre științifice, se bucură de condiții atîtădată de nevisate pentru a-și exercita înalta lor misiune. Într-o Romînie cu sute și sute de mii școli și cu noi facultăți, fiecare din ele, o arhitectură a noului, dotată la nivelul de exigență al celor mai proaspete noțiuni în materie, dar într-o Romînie cu peste 5.500.000 de preșcolari, elevi și studenți (cifra care raportată la numărul de locuitori, ne aşază printre civilizațiile avansate ale lumii contemporane) și cu milioane de oameni ai muncii cuprinși în varii forme de pregătire profesională, rolul dascălului, deși înlesnat material, devine un act de răspundere social-istorică de uriasă însemnătate, un act de înaltă moralitate civică, decisiv pentru viitorul neamului.

Notăm toate acestea cu prilejul marelui forum al științei și al învățămîntului, fiindcă ne simțim solidari cu nobila breaslă a creatorilor și a colportorilor de știință, solidari prin obligațiile comune, prin ceea ce datorăm acestui neam, prin răspunderea față de ascensiunea în civilizație a acestui popor.

De la știință, de la cunoaștere, de la carte începe totul.

Hie Purcoru

Gala spectacolelor de teatru pentru tineret

Pentru rolul Silvia din piesa *Acești ingeri triști* de Dumitru Radu Popescu, montată de Mircea Cornișteanu, actrița Dana Dogaru (în imagine, alături de Horațiu Mălăele) a obținut Premiul de interpretare al Galei spectacolelor de teatru pentru tineret

SUB semnul Anului Internațional al Tineretului s-a desfășurat, în perioada 11-18 noiembrie, la Piatra Neamț, **Gala spectacolelor de teatru pentru tineret**, manifestare organizată de C.C. al U.T.C. în colaborare cu Consiliul Cultural și Educației Socialiste. În ambianța entuziasmului Teatrului Tineretului din localitate există o tradiție puternică a manifestărilor teatrale dedicate tinerii generații, aici desfășurându-se, începând cu anul 1969, un Festival de teatru pentru copii și tineret, care s-a bucurat de un binemeritat renume. În urmă cu doi ani, această acțiune a intrat, cum era și firesc, în atenția Uniunii Tineretului Comunist, care a devenit principalul organizator, imprimând manifestării un mai pronunțat caracter educativ. În acest sens s-a orientat și Simpozionul final cu tema manifestărilor „Rolul teatrului în educarea și formarea tineretului pentru muncă și viață”, în cadrul căruii vorbitorii, printre care amintim pe Ioan Toma, secretar al C.C. al U.T.C., Gigi Trif, director în C.C.E.S., Paul Everac, prof. univ. Ileana Berlogea, Radu Bădilă, Ileana Lucaci, Cristian Livescu au abordat probleme privind condiția teatrului tineretului actual (s-a vorbit despre dramaturgia tineretului, despre actorul tineretului, relația complexă dintre teatru și publicul tineret, după cum s-a comentat condiția contemporană a teatrului românesc în general.

Publicul tiner

„Gala spectacolelor de teatru pentru tineret” — excelent organizată de Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist — a demonstrat că arta spectacolului are nevoie de dramaturgia contemporană pe cât are nevoie tineretul de teatru. Și are nevoie. Am fost martorul unei performanțe care a lăsat sute de spectatori fără bilete : de 14 ori în opt zile sala Teatrului Tineretului din Piatra Neamț a fost arhiplină ! Iar aplauzele sfârșitului de spectacol, întotdeauna generoase, au avut atâtea nuanțe răspicat „formulate” încât nu le poți ignora : aplauze de curtoazie — calde, dar moi ; entuziaste : sacadate și acute ; bucurioase : fierbinți și precipitate ; aplauze uimite : reperi și vălurite ; de circumstanță ; egale și suficiente ; aplauze de încurajare : crescând blind, ca niște dune, la ieșirea fiecărui actor ; aplauze nemulțumite : cu ropot scăzut și întinse atît cît să zgirie tăcerea ; aplauze definitive, exaltate : țîșnind ca un geizer și smulgînd cortina ; aplauze sătule : care se nasc și se întind exact cît merită oferta ; aplauze îndurate : potolite dar insistente, hărăzite nu numai celor văzute ci și pentru mai tirziu, după spectacol, cînd... ; nu mai descriu aplauzele pentru replică, pentru actor, pentru, pentru...

Aceste aplauze sînt termometrul, barometrul, apometrul, psihometrul (spuneți-i cum vreți !) care, într-un fel sau altul îl ghidonează pe cel ce scrie teatru. Spre ce anume ? Dacă înțelegi ce spun aplauzele, afli.

Un public atît de numeros și greu c-

O ușoară contradicție a existat între generozitatea temei propuse spre dezbatere (teoria ei) și desfășurarea practică prealabilă a manifestării. Dacă o serie de „fapte” ale Galei au marcat nivele calitative superioare (organizare, convocarea unor prestigioase teatre — cinci teatre din București și două scene naționale din țară —, solicitarea unor actori și regizori foarte apreciați de public etc.), selecția textelor pentru concurs nu a fost întotdeauna cea mai inspirată. Din această pricină spectacolele ca atare nu au dat satisfacție deplină, în ciuda valorii personale a unor actori sau creatori de regie. Acesta este și motivul pentru care juriul (format din Ioan Toma, Gigi Trif, Silviu Purcărete, Olga Delia Mateescu, Teofil Vilcu, Dan Jitianu, Ileana Berlogea, Ion Cristoiu, Niculina Niță — caracterizat printr-o rară obiectivitate și înalt simț de răspundere în lucrările lui finale) nu a acordat Marele Premiu nici unui spectacol.

„Gala” a fost deschisă de Teatrul „Constantin Nottara” cu piesa *Acești ingeri triști* de D. R. Popescu, în regia lui Mircea Cornișteanu. Textul se dovedește în continuare rezistent la timp și cu o mare „priză” la public. Apreciem și lectura regizorală. Dar spectacolul în sine a fost prezentat publicului într-o formă uzată, în care Horațiu Mălăele (acest actor excelent) a depășit nepermis sensurile piesei cu un joc prea șarjat. Spectacolul Teatrului din Galați cu *Tarul Ivan își schimbă meseria* de Mihail Bulgakov nu a convins nici el. Regizorii Magdalena Klein și Adrian Lupu au scăpat spectacolul din mină (el fusese premiat la un alt concurs). Cu textul dramatic *Iubirile de-o viață* al lui Platon Pardău — în regia abilă a Sandei Manu — a venit Teatrul Național „I. L. Caragiale”.

Interesant ca montare scenică a fost spectacolul cu *Execuția se repetă* — Horea (autor Mircea Valda) al Teatrului Național din Cluj-Napoca. Regizorul Aureliu Manea a creat o lume interioară a spiritului de revoltă de o mare putere iradiantă, reușind performanța de a produce tensiune scenică fără a mișca actorii în spațiul de joc. Emilian Belcin, interpretul lui Horea, a primit Premiul de interpretare pentru tinuta sa scenică impresionantă și pentru forța interioară ce a degajat-o cu profunzime (în absența oricărui ton ridicat). Din nou textul, mai mult escatic, poetic decât dramatic, deși valoros ca literatură, a dezechilibrat balanța spectacolului.

Răceala de Marin Sorescu (un text consacrat așadar, în regia plină de bune intenții a Nicolette Toia, nu s-a impus de această dată din pricina unei interpretări colective (secția din Suceava a Teatrului Național din Iași) foarte puțin peste linia mediei. Spiritul de „echipă” justifică însă Premiul tineretii ce i s-a acordat.

Iarși o trupă bună (Dorina Lazăr, Florin Zamfirescu, Mircea Constantinescu, Răzvan Vasilescu și alții), a Teatrului „Găruștii” nu a putut depăși inconsistența unui text (*Jocuri crude de dragoste* de A. Arbuzov) și ritmul static, fragmentat al regiei (Dinu Cernescu). De asemenea, n-au putut face nimic talentații actori ai Teatrului de Comedie (Virginia Mircea, Iurie Darie, Șerban Celea și ceilalți) cu un text precum *O dragoste nebună, nebună*, (de mirare la un autor plin

de calități ca Tudor Popescu), plin de poncife și cu o scenografie kitsch, care nu se justifică nici ca parodie. Modest a fost și spectacolul cu piesa lui Adrian Doholaru, *Îndrăgostiții de la 9 seara*, în interpretarea Teatrului din Ploiești.

Pe un text acceptabil, dar fără pretenții, din literatura SF, R.U.R. de Karel Capek, Teatrul Tineretului din Piatra Neamț a realizat un spectacol remarcabil, cel mai bun, după opinia noastră, din întreaga Gală. În modul cel mai firesc, spectacolul a obținut Premiul pentru cea mai bună regie, acordat tinerului și talentatului regizor Alexandru Darie (care a interpretat textul ca pe un mesaj de umanism înalt), al doilea Premiu de interpretare feminină, prin Simona Măicănescu (o actriță deosebit de dotată) și două mențiuni pentru roluri episodice, pentru Coca Bloos și Oana Pellea (realizatoare a două mici roluri într-o reală cotă de profesionalitate și respect pentru actul teatral). Un spectacol acceptabil a prezentat Teatrul Mic, cu interesantul eseu dramatic, *Soarece de apă* de Mihail Rădulescu (regia : Dragoș Galgoțiu), în interpretarea profundă a actorilor Mariana Cerel și Florin Călinescu (acesta din urmă laureat cu un Premiu de interpretare).

Succesul Galei a fost asigurat însă de prezența în concurs a studenților de la

I.A.T.C., în două spectacole pline de speranțe : *Eunucul* de Terențiu (în regia lui Mihail Mălăimare), adevărată demonstrație de tinerete și ingeniozitate (onorat cu un Premiu de interpretare) și *Peer Gynt*, care a obținut un Premiu de regie acordat debutantului Ștefan Iordănescu și un Premiu pentru cea mai bună scenografie — Laurian Oniga, semnatar al unui decor deosebit de interesant.

Este notabilă prezența în Gală a amatorilor, cu spectacolul cunoscut *Rinduieli* de Marin Sorescu, susținut cu vioiciune de grupul de teatru „Eveniment” al U.T.C. și cu alte două spectacole interpretate de formațiile din Buzău și Tulcea.

În ciuda multor considerații critice, care sperăm că vor deveni obiect de reflecție pentru viitoare manifestări de acest gen, concluziile Galei spectacolelor de teatru pentru tineret sînt favorabile. Este lăudabilă realizarea acestei ample acțiuni în sine ; o remarcabilă intenția de a da un sens profund educativ acestui contact profund dintre teatru și publicul tiner ; este îmbucurătoare aderența masivă a publicului tiner (majoritar în sala Teatrului Tineretului) la fenomenul teatral actual. Există așadar condiții suficiente ca această manifestare artistică să atingă o însemnătate pe care o merită.

Valentin Tașcu

Premiul tineretii pentru spectacolul *Răceala* de Marin Sorescu, regizat de Nicolette Toia, la secția din Suceava a Naționalului ieșan

Cronică subiectivă

ESTIUT că festivalul teatral devine, dincolo de multiplele sale aspecte publice, o matcă generatoare de întrebări, de constatări, de probleme specifice. Recenta „Gală a spectacolelor de teatru pentru tineret” de la Piatra Neamț a concentrat atenția asupra acelor piese din repertoriul general al teatrelor din țară care au o tematică efectivă sau tangentială cu viața și problemele tineretului și, implicit, asupra tinerii generații de creatori din domeniul teatrului. Au fost prezenți creatori de diferite vîrste și a bucurat mult evoluția unor mari artiști ai scenei, dar participarea mai numeroasă a tinerilor și a foarte tinerilor, precum și calitatea artistică a majorității prestațiilor lor, a dominat și a motivat genericul Galei.

Rămîne nemotivată absența dramaturgilor tineri, dar cum el lipsesc în general, în ultima vreme, de pe afișele teatrelor, deci din cîmpul larg al dramaturgiei originale, să admitem că absența se datorește unor motive obiective, deși explicația ar putea să pară simplă și bine cunoscută : ori ei nu scriu ce ne place nouă, ori nouă nu ne place ce scriu ei...

TINERII actori lasă impresia unei prezențe parcă mai active, mai personale în raport cu celelalte vîrste ce alcătuiesc corpul mare al teatrului românesc de azi. Individualități actoricești pregnante în jurul cărora — cînd se află pe scenă — apar „cercuri de foc”, deci posibile personalități, naturi active și creatoare, de o inepuizabilă vivacitate și nerv, cu o exemplară setă de muncă și de afirmare, aflîndu-se în ciuda tineretii la înalte cote ale măiestriei se află în condiția de a da naștere unor noi nuclee de teatru. Mă gîndesc la momentele care au precedat victoriile unor generații ca acelea de la Cluj-Napoca, Craiova, Oradea, Petroșani și, în atîtea rînduri, Piatra Neamț.

Procesul de întinerire se desfășoară continuu, an după an, noi promoții de absolvenți intră în teatre, dar fiind puțin și dispersați prin legea repartițiilor, efectul o minor, calitatea lor se face simțită doar sporadic și întimplător. Fenomenul adevăratei primeniri și percepția că el se produce nu le realizăm decât atunci cînd tinerii reușesc să se constituie în grupuri omogene cu vederi și metode comune, cînd spiritul și gustul lor reușește să se impună ca urmare a unor reușite colective născute din angajarea curajoasă în fecunde contradicții dialectice cu modelele, automatismele și cu certitudinile comode. Deși în continuă acumulare, teatrul își pregătește, așa cum au făcut-o

de-a lungul întregii sale istorii, următorul salt calitativ al primenirii generațiilor, iar semnalul acestei apropiate mutații a putut fi receptat în majoritatea aspectelor Galei de la Piatra Neamț.

O îngrijorare trebuie totuși mărturisită : numărul mic de regizori tineri.

ÎNTRE talent și realismul actului scenic al actorului se naște invariabil un raport direct al cărui efect se măsoară în gradul de adevăr, în puterea care face ca totul, de la structură pînă la micul detaliu imprevizibil, ce apare involuntar în cursul „jocului”, să fie convingător. Urmărind cu atenție evoluțiile numărului mare al actorilor Galei e interesant de constatat că realismul predomină. Chiar și în spectacolele care propuneau prin text și regie abordarea rolurilor prin alte metode, cum ar fi grotescul în *Tarul Ivan își schimbă meseria* (Teatrul din Galați) sau încercarea expresionistă R.U.R. (Teatrul Tineretului din Piatra Neamț), efortul actorilor cu o bună pregătire și clară concepție despre profesia lor se îndreaptă spre o armonioasă nevoie de totalitate a implicării și a expresiei, spre o totală angajare în apărarea condiției și a funcțiilor rolului lor în spectacol. Mihail Mihail în primul caz, Simona Măicănescu, Oana Pellea și Claudiu Istodor în cel de al doilea au acceptat respectivele modalități stilistice, nu le-au mîmat doar, ci și le-au asumat ca pe unicele lor posibilități de a exista în condițiile date. Talentul conduce la implicare, caracteristică acțiunilor umane esențiale, semnificative, nu doar simbolice, ci efective, asigurînd manifestarea totalității naturii umane a actorului, singura posibilitate de a transfigura schemele și de a naște stil. Prin implicare talentul conduce la realism, fie că îl exprimă direct și brutal sau subtil distilat în modalități și stiluri, în forme variate, nuanțate de inteligență și fantezie creatoare. Lecția pe care ne-o dă întotdeauna extraordinara prezență a lui Gheorghe Dinică, ca și personalitatea lui Costel Constantin, alături de strălucirea lui Horațiu Mălăele, exploziile de adevăr stîrnite de prezența Danel Dogaru, a lui Florin Zamfirescu, a lui Mircea Constantinescu, a Virginiei Mirea, a lui Șerban Celea, a lui Răzvan Vasilescu, Constantin Cojocaru și a foarte tinerilor Marin Rile, Bogdan Stanocvici, Sandu Mihail Gruița și încă a multor alora au demonstrat și în această reuniune teatrală că în arta actorului între talent și realism există un raport indisolubil.

Ion Cojar

Paul Cornel Chitic

Recuzită comică

Flash-back

Reabilitarea teatrului

■ EXISTĂ scrieri vechi pe care un film (și nu neapărat unul de prima mână) le poate face mai celebre decât fuseseră secole întregi prin propriile puteri. Ca și cum, în clipa acestei re-nașteri, urși-toarele de demult s-ar demite, cedindu-și prerogativele noului destin, de peliculă.

Ce factori — de bună seamă subiectivi — concură, oare, la asemenea resurecții? De cele mai multe ori hazardul — sau, mai degrabă, întrunirea prin hazard a mai multor condiții obiective. Apariția, în anii războiului și a ocupației, a unei comedii franceze inspirate din textul unui dramaturg englez (ne gândim la filmul *Volpone*, tras în 1941 după piesa lui Ben Jonson) era doar un punct de pornire. Genericul, însă, mai întrunea un regizor reputat în anii filmului mut american (Maurice Tourneur), un scenarist și un dialoghist de mare faimă literară (Jules Romains, respectiv Stephan Zweig) și, mai ales, trei monștri sacri ai scenei și ecranului (Harry Baur, Louis Jouvet și Charles Dullin). Dacă mai adăugăm că Baur urma să moară peste un an și jumătate torturat de ocupații, vom înțelege că răsunetul neobișnuit al filmului își avea pe moment toate motivele.

După douăzeci și doi de ani, în 1963, un comentator găsea că ecranizarea aceasta „n-are nici un rid și capătă valoare clasică”. După patruzeci și patru — lucru rar la un spectacol filmat —, ea nu ni se pare, nici măcar acum, îmbătrinită. Explicația constă în faptul că de la început ea nu strălucea prin spirit, ci prin soliditate. Realizatorii si-au propus să ne convingă prin forța personajelor, nu să scoată praful din dantelele lor. Figura aventurierului care-și rogizează o falsă moarte pentru a profita de pe urma prezumtivilor mostenitori este preluată de Baur cu aplombul unei vedete conștiente de sine. Masivul actor se mișcă teatral, gesticulează abundent, rostește aparturi, impozitează cuvintele ca pe scenă, de câteva ori trage cu ochiul spectatorului, și totuși este covârșitor, filmic chiar, prin această nestingherire și nepăsare în fata aparatului. Figura sa rămâne de neuitat și ordonează întregul film, așa cum o statuie schimbă înfățișarea unei piețe.

Am mai spus-o cîndva: dincolo de ușa deschisă a scenei se văd doar niște culise, în timp ce dincolo de ușa deschisă din film se poate bănuî întregul univers. *Volpone* este, totuși, mai mult teatru decât film. Dar, cînd Baur deschide ușa, nu ne mai interesează ce-i dincolo de ele, pentru că suflul formidabilului magistru antrenează o convenție atât de triumfătoare încît, prin ea însăși, redimensionează și filmul, și piesa, și pe îndepărtatul ei autor.

Romulus Rusan

ÎNCA de pe afiș, recenta **Căsătorie cu repetiție** se anunță a fi continuarea comediei de succes **Buletin de București** (1983); mai mult, în pregeneric, se recapitulează precedenta peliculă, prin cîteva din episoadele sale, transpuse inspirat în ritmuri accelerate și însoțite de inserturi, ca pe vremea filmului mut. „Fiindcă așa au vrut autorii”, scenaristul Francisc Munteanu și regizorul Virgil Calotescu, eroii principali se reintilnesc, se ceartă și se împacă, ajungînd pînă la urmă să-și întemeieze o adevărată familie — nu una din interes, ca în prima serie. Rețeta anterior verificată este reluată, jocul de-a fericirea conjugală ocupînd din nou locul central al povestirii. Transplantate în ambianțe rurale (lumea satului avînd însă numai funcție de fundal decorativ), umoristicele situații revin tot pentru a prileji o paradă a vedetelor genului. Reunirea starurilor comediei noastre e în sine de bun augur, totuși dincolo de vizibilele — uneori chiar prea vizibilele — eforturi actoricești, din însăilarea de mărunte coincidențe sau de încă și mai neînsemnate neînțelegeri, se ivesc un fel de variațiuni pe teme cunoscute din scheciurile de revistă, din divertismentele de televiziune (scena prezentării zestrei, de pildă), ba chiar din anecdotele cu circulație orală (dintr-un vechi banc coboară, parcă, paznicul de la C.A.P., mindru că știe să salute în englezeste). Iar asemenea voioase pretexte își regăsesc apoi perechiile în interiorul filmului; virtuțile de gospodină ale autoritărei soacre, interpretată cu savuroasă energie de Draga Ol-

teanu-Matei, sînt ilustrate în secvența curățirii crapului (de efect fiind aici racordul dintre replică și gest), ca și în cea a pregătirii aluatului de cozonaci (purtînd rapeluri burlești). De două ori șeful de gară dă informații despre drumul către Bolintin, iar respectivul itinerar e străbătut per pedes, cu bicicleta și, în fine, cu o spectaculos încărcată căruță. Anemica dinamică narativă (rareori fiind implicate în dialog mai mult de două personaje) are ca unic liant pe omniprezența Serafica, laboranta dornică de a afla și comunica „evenimentele” trăite de consătenii săi. Cu naivă curiozitate și cu sentimentală participare (contradictoriile trăsături ale eroinei sînt bine conturate, la granița dintre induioșător și ridicol, de Rodica Mandache), ea apare pretutindeni, poartă vești, relatează întâmplări ori inventează soluții, făcînd de fapt legătura dintre autonomele numere construite în cele mai variate stiluri. Mircea Diaconu (în rolul conștiințosului medic veterinar) își joacă uimirele și elanurile cu supradimensionată seriozitate, se pregătește și își pregătește publicul pentru a-i gusta fiecare privire și fiecare atitudine (întră cu pași marșiali în staulul de vite și se antrenează, ca pe vremea cînd era „stînga de aur” a echipei naționale de handbal, tot în spațiul fermei zootehnice); Radu Gheorghe (profesorul de muzică, fascinat de profesia sa) își execută pantomimele dirijorale, izolat între pereții camerei sale, după cum Mitică Popescu adoptă o grotescă mască a se-nectuții (în ipostază de unchi sfătos, dispus să accepte, chiar dacă nu le pri-

cepe, fanteziile tinerilor). Iar regretatul maestru al comediei, Octavian Cotescu, își definește cu inimitabilă-i blîndă ironie miniaturala compoziție (bărbatul obișnuit să croșeteze broderii pentru căminul fiicei, în timp ce nevasta sa repară aspiratorul).

Mai bogată decît în **Buletin de București** este de altfel recuzita comică. Prin compensație față de lipsa de evoluție a siluetei de celoid, obiectele prind viață, schimbîndu-și nostim destinațiile: dintr-o impozantă cutie de violoncel se scoate nu respectivul instrument, ci o baghetă și cîteva haine, din portbagajul unei mașini de lux, plin cu fin, se hrănește un cal, o pusculiță de ceramică devine păstrătoare de nuci. De apreciat ar mai fi de asemenea voința de înălțare către un nivel (auto)parodic, cîteodată printr-o replică într-adevăr spirituală, dar mai ales prin contrapuncticul comentariu muzical, atît de evident marcat de-a lungul partiturii scrise de Temistocle Popa, încît pînă și cadentele vetuste ale șlagărului cîntat de Luigi Ionescu tind a-și revendica integrarea în același registru.

Totuși, **Căsătorie cu repetiție** nu-și găsește necesarul ax coordonator; dar pitorescul amalgam (avînd la un pol instantanee de documentar festiv și la celălalt momente cu relief caricatural) atrage publicul. Spectatorii umplu pînă la refuz sălile de proiecție și reușesc să se distreze, acoperînd, cu hohote de ris, premisele minore și sincopale desfășurării peliculei.

Ioana Creangă

Octavian Cotescu, Catrinel Dumitrescu, Mircea Diaconu, Draga Olteanu-Matei și Mitică Popescu, în filmul **Căsătorie cu repetiție**, scris de Francisc Munteanu și regizat de Virgil Calotescu

Radio-tv.

● O imbucurătoare coincidență de programare a făcut ca sfîrșitul de săptămînă să fie marcat, la radio și la televiziune, de prezența „teatrului scurt”, formulă intrată în uz dar și în tradiția cercetării critice și întemeiată pe un principiu pe care teoreticienii îl invocă atunci cînd analizează „alcătuirea externă” a structurii dramatice. Asemenea schiței privită în raport cu nvela sau romanul, „teatrul scurt” își propune, în raport cu piesa în 2 părți, în 3, 4 sau 5 acte, să facă să vibreze o coardă conflictuală de mică amplitudine (nu totdeauna și de mică intensitate), urmărind destinul a puține personaje, al căror portret este conturat din cîteva trăsături esențiale, și nu o dată previzibile, în virtutea unui scenariu pe care convenția literară l-a impus orizontului de așteptare al publicului. Cariera „teatrului scurt” se dovedește, de altfel, viabilă nu numai la radio și la televiziune ci, în ultima vreme, și pe scenele de scindură, cum bine știm urmărind afișele Capitalei și ale altor orașe. Simbătă, la radio, **Tinerete fără bătrînețe** de Eduard Covali, în interpretarea unui colectiv artistic al Teatrului studențesc „Universitas” din Brașov, spectacol distins

Teatru scurt

cu premiul I la prima ediție a Festivalului național „Cîntarea României”, a atras cu îndreptățire atenția asupra nivelului valoric înalt al teatrului studențesc și aducerea în fața microfonului, deci în fața întregii țări, a unui grup tînr din provincie

este lăudabilă. Inițiativa trebuie continuată (eventual printr-o serie radiofonică cu zi fixă de difuzare) prin invitarea și a altor trupe în Studio. Să nu uităm, în această ordine de idei, că anii de actorie de la I.A.T.C. pre-

zintă extrem de interesante montări în sălile de curs ale Institutului, la „Casandra” și, mai recent, pe scena altor teatre. Înregistrarea acestor spectacole studențești în fonoteca radioului ar reprezenta un act pe care prezentul și viitorul mișcării teatrale l-ar asimila în întreaga lui semnificație.

● Și „teatrul vesel de după-amiază” ce ne-a prilejuit în **Albumul duminical** vizionarea unei agreabile glume (O vinzătoare neobișnuită de San Hartwood) și mai ales reintîlnirea cu actorii Mitică Popescu și Ileana Stana Ionescu ar putea deveni, la rîndul ei, o rubrică stabilă, și nu numai delectabilă, ci și utilă.

● În sfîrșit, duminică seara, la radio, am reascultat **Romeo și Julieta**...bis (adaptare după comedia **Romeo și Julieta** la Mizil de George Ranetti, regia artistică Constantin Dinischiotu, prezentare de Ion Toboșaru), o mică piesă intr-o mare interpretare: Radu Beligan și Dem Rădulescu (păruții), Mihai Mălaimare și Rodica Mandache (copiii), Ileana Stana Ionescu (gubernanta care ajută pe cei tineri să depășească rivalitățile celor maturși), Rodica Popescu și Dorina Lazăr (indispensabilele subrețe).

Ioana Mălin

Telecinema

O prietenă din copilărie

● LA 10 ani, după cel mai obsedant deceniu din viața lui, fata cu care ar fi vrut nu chiar să bată step, ci măcar să danseze un tango, un slow, hai, un fox, ceva decent și demn (operație oricum tulburătoare pentru pudorile lui), se numea Judy Garland. Știa că ea e mai mare decît el cu opt ani, dar asta nu conta. Nu era vorba de iubire — aceea era dată pentru totdeauna unei femei cu bască neagră, fulgarin lucios pe care o văzuse, la cinema „Nero”, dispărînd în ceață, — ci de prietenie. La 10 ani, după aproape patru clase primare, poseda o oarecare siguranță a punctului de vedere care putea să diferențieze între aceste două noțiuni — prietenie și dragoste. Judy Garland era ca o fată mai mare de pe străzile lui care-l chema la o stricție și binecuvîntată amicitie. Dansul fiind o enigmă între joacă și sărutare, între năzbitie și angajament sufleteș, rămînea o problemă în ce consta enigma lui Judy Garland.

Cu toată capacitatea lui de analiză, își dădu seama că Judy Garland nu era în primul rînd frumoasă, dragută, a-pe-tisan-tă, cum silabisea un unchi de pe Mitropolitul Nifon despre Viviane Romance, ci urîcică, băietoasă, strengăroaică, adică normală ca Lia de pe

Cuza Vodă, ca Ica de pe Elena Doamna, ca Pusi de pe Poterași, avînd încă ceva care nu se potrivea cu dragălaşeniile acelea întru totul nesuferite care se întindeau pe tot ecranul de la Shirley Temple la Jeannette Mc. Donald: pe chipul ei „cu un nas ingrat” (cum era criticată de cosmeticiana familiei...) se citea mereu că ceva nu-i merge bine, că nu-i ca toți ceilalți din film, că se teme de un ghinion, de un zbirci, că are în ea o apăsare, ceva trist care n-o lasă să fie zglobie și înconștientă. „Nu era superficială” — cum ar fi zis profesora lui de pian care socotea superficialitatea drept blestemul copiilor. El o văzuse prima oară într-un film care se intitula: **Copiii în luptă cu viața**. Fusesse cel mai ciudat titlu din cîte întîlnise: cum să se lupte copiii cu viața? Cu viața trebuia să se lupte ori George Coșbuc ori tata. Judy Garland juca mereu lîngă Mickey Rooney, în filmele cu o familie a unui jucător Hardy. Mickey Rooney părea mereu simpatizat dar superficial, vesel, optimist dar prostănac în fața ei care părea tot timpul mai coaptă, mai întrebătoare, mai nesigură, mai temătoare. În fond, dansa ca să-i meargă bine, nu fiindcă era fericită. Era foarte important că ea nu dădea nici-

odată ochii peste cap de fericire. Abia cînd dansa se putea înțelege titlul acela — dansul ei avea ceva de luptă cu cineva și de împrietenire cu toată lumea. **Vrăjitorul din Oz** îi confirmă primele întuiții de cronicar dramatic. Acolo, Judy Garland era la început amărîtă de tot și pe urmă devenea prietena leului fricos, a omului de tînchea și a celui de paie, adică a treisferturi din omenire, dacă nu socotești idiotii și răii. **Vrăjitorul din Oz** fu primul film pe care-l recenza, în calitate de cronicar cinematografic, într-un caiet de dictando care constituia prima lui operă înainte de declanșarea războiului. După două decenii obsedante — în care nu învățase să danseze decît cele necesare unor reuniuni tovarășești — o revăzu pe Judy Garland în **Procesul de la Nürnberg**. Nu dansa. Era extraordinară — lîngă Montgomery Clift — în felul cum trăia angroasa, persecutată, hăituiată. Mai tot din jur se mirau „cum de ajunsese fata asta să joace, și atît de bine, într-un film cu politică”? El nu se miră, căci începea să bănuiască ideea dură și abuzivă că toți cei care dansează minunat trebuie cîndva, cumva să dea socoteală și să facă un total.

Radu Cosașu

Jurnalul galeriilor

T. RĂDUCAN : Cumpătul iarna

„Căminul Artei”

■ CONSECVENT cu sine și cu programul pe care fără îndoială, și l-a redactat pe un termen mai lung decât cel cuprins între două expoziții, preocupat de atingerea unui anumit nivel fixat ca posibil ideal dar nu și obsesie, **IOAN ALEXANDRU BOANCHIȘ** aduce în actuala „personală” datele funciare în jurul cărora s-a glosat cu multă plăcere, dar și un adiacent plus de problematizare interioară, asupra cărora prea puțin s-au oprit. S-au descris periurii romantice de la poale de Zarand către bătrina Dunăre și mai departe, spre Marea cea neagră, s-a bătut monedă pe dimensiunea etnică și pe „geniul locului”, s-a vorbit și despre colorismul desprins din matricea autohtonă, dar în spațiile tuturor acestor lucruri, ținând de literaturizarea picturii și de efectele ei imediate și vizuale, se află intenția unei ambițioase depășiri a ceea ce este aparență exterioară și agreabil. Căci Boanchiș, venit la pictură pe căi mediate, a început prin a dialoga cu arta prin intermediul operelor consacrate, ceea ce presupune și o evoluție a exigenței virtuale cu reflexe ulterioare asupra propriei acțiuni formative. De aici și existența unui model mental, constituit pe structura pasiunii pentru culoare, la care se adaugă,

factor subiectiv dar și consecință a preponderenței genului în arta noastră de peste un veac, pasiunea pentru peisajul tratat ca o certitudine imună la mode și ca un permanent stimul și motiv plastic. Expoziția sa de astăzi aduce un amestec de notație spontană, nu ferită însă de „punceri în pagină” proprii repertoriului curent, și de piese elaborate cu vădită grijă pentru efectul materiei și profunzimea ecurilor afective, citeva cu adevărat remarcabile dar mai ales capabile să acrediteze devenirea picturală, în scara specifică și în raport cu ceea ce constituie datele propriului program. Ca o noutate, la care trebuia să ajungă prin chiar logica preocupărilor pentru culoarea formă și miza emoțională, Boanchiș ne propune și naturi statice, în care aceeași obsesie a redării materiei, dar și probleme de genul lucrului în gamă sau „ton în ton”, cu rezultate remarcabile prin forța expresiei și o certă calitate a sintezei. Dealtfel tocmai piesele care renunță la detalii în favoarea întregului tratat ca o problemă de pictură în sine, cele în care un teluric bine dozat impune claritatea viziunii globale și decizia tușelor dense, îl conțin cel mai elocvent pe artist, propunându-i-l în devenirea sa, încontestabil pe un traseu ascendent și mai ales foarte atent la rostire. Ceea ce, până la urmă, reprezintă însăși condiția picturii pasionate.

„Galatea”

■ SOLIDĂ, în inefabilul acordurilor subtile de griuri colorate, cu explozii cromatice surdinizate prin intervenția dialogului de alb și negru, arta lui **VESPASIAN LUNGU** se plasează pe o fertă linie de mijloc între eposul spațiului matrice și autonomia picturalului. Construcția ocupă un loc preponderent, deși inefabilul inscrierii formei în spațiul alveolar dismulează această dimensiune intrinsecă, iar faptul că întregul este gândit în primul rând ca o problemă de compunere cromatică deplasează posibila rigoare științistă către sfera afectivității discrete. Abordind o varietate de teme solicitate prin fluxul empatetic funciar, artistul alătură, cu acel firesc al coabitărilor naturale, peisajele irepetabile ale obicinsei bucovinene și mirifica lume a Dunării, într-un fel de retortă a marilor trăiri panteiste, reliefând cu voluptate și nostalgie specificul fiecărui spațiu, fără a-l instrăina de contextul expunerii. Orice lucru, orice obiect, orice fenomen este subiect bun pentru pictură, o creangă de măceș sau un ram cu flori, o casă între arbori sau o modestă fîntînă, o traistă ascetică sau, mai ales, cai, acei inegalabili și mureu minuni vii caî hufului, sau de băraganuri întinse, gata să pri-

mească în spate eroii povestirilor lui Istrati sau Fănuș Neagu. Iar alături, picturi și omagii, portrete dar și embleme ale unui spațiu, oameni de cultură: Panait Istrati, Perpessicius, Schilleru, Noica. Posibil panteon, cu rezonanțe afective dincolo de preferințele artistului pentru că depășesc cadrul singular al gustului, intrind în sfera valorii, acest capitol trăiește prin ceea ce ni se restituie din personalitate, dincolo de asemănarea fizionomică, în definitiv destul de accesibilă prin profesionalism și efort. Vespasian Lungu reușește să fie și aici poet, în sensul re-creării unei imagini complete și complexe, propunându-ne un model descriptiv care se poate numi Filosoful, Poetul, Criticul, Povestitorul — sau poate Drumetului — asemeni unor concepte pure. Dealtfel o tensiune a generalizării, a reducerii la esențe și simboluri se cîțește în lucrările mai recente, spațiul ușor ireal și prezența tutelară a unui obiect, devenit brusc misterios și interogativ în cimpul obișnuitului de pină atunci, pare să concentreze aluzii și metafore ce depășesc imediatul realității. De aici începe, de fapt, și o nouă modalitate expresivă, fluiditatea proteică este înlocuită cu certitudinea stabilitului, iar Vespasian Lungu se apropie, cu firescul căutătorului sagace, de punctul sintezelor picturale și de afirmarea unei identități prin valoare.

„Galeriile municipiului”

■ GÎNDITĂ de artist ca un posibil jurnal imagistic redactat de ceea ce el numește „Un pictor călător”, formulare romantică în stare să ne decripteze esența demersului în sine, expoziția lui **TEODOR RĂDUCAN** ne propune mult mai multe și mai interesante date decât cele sugerate de generic. Desigur, iconografic ne aflăm în fața notațiilor și prelucrărilor provocate de un peripiu ce include cu egal interes spațiul autohton și pe cel meridional al Italiei și Greciei. Ne face plăcere să ne regăsim în — sau să regăsim — dimensiunea proprie unui loc anume, cu identitatea sa devenită amprentă și matrice, purtind în egală măsură nostalgiile romantice, proiectilii livești dar și concreteții evocatoare. Dar astăzi, din unghiul evoluției artistului și al datelor de structură și limbaj, ne aflăm și în fața unui evident, solid și apt de împlini re capitol dintr-un demers desfășurat cu inerente căutări, ajuns la certitudinea construcției prin culoare și la poetica spațiilor solare, calme și monumentale. Decizia punerii în formă și cea a tușelor se constituie într-o conexiune cu valoarea expresivă, detașarea de orice detaliu

VESPASIAN LUNGU : Perpessicius

ne semnificativ și propensiunea către „geniul locului”, înțeles ca o problemă de esență spirituală și nu de conjunctură pitorească, vin să propună unghiul unei noi picturalități, mai amplă ca respirație și mai densă în implicații emoționale. Ca în cea mai bună parte a picturii noastre, lecția constructivismului căzannian se citește în motivație și compunere, dar într-o viziune particulară ce se detașează prin regimul cromatic gândit pe asociații discrete, în tonuri luminoase, adeseori acordate doar pe subtile raporturi de griuri colorate, fără eclatări fove sau rupturi dizarmonice. Într-un anumit fel adăugînd echilibrul funciar și filtru solarității care omogenează spațiul, fără a-l anula perspectival, Răducan reușește o sinteză logică, atent elaborată dar nu ascetic supralicită, între dimensiunile definitorii ale unor spații ce nu se găsesc, de fapt, chiar atît de departe în anula perspectivalității. Principala problemă pe care și-o pune artistul constă în compunerea compactă, cu blocarea perspectivei prin ecranul-suport al peisajului, și în revelarea valențelor simbolice ale albului, atent distribuit cantitativ și calitativ în imagine. Dar toate acestea sînt doar datele unui proces în evoluție, căci dincolo de ceea ce însumează astăzi certitudine și calitate picturală, dincolo de propensiuni clar formulate și decis urmărite, Teodor Răducan mărturisește forța de a se autodefini și capacitatea de a redacta o bună și acaparată varietate a figurativului poetic.

Virgil Mocanu

MUZICA

Meșterul și visul

MODELUL cel mai realizat al legendei despre meșterul care a înălțat zidul construcției, plămînd o imagine a lumii cu prețul unei jertfe crude, este în varianta românească a baladei „Meșterul Manole”. Dacă o credință despre sacrificiul însușit OPERA, care numai astfel va fi construită întru trîncie, se descoperă din vechime în mai multe locuri din Europa, dacă versiuni nuanțat diferite circulă în sud-estul continentului, nicăieri simbolismul viziunii poetice nu se ridică, prin însăși valoarea creației de orizont mitic, la implicații de asemenea expresivitate a ideii generatoare, ca pe meșteagul românesc. Înțelegem în această perfecțiune elan instinctiv pentru idealitate, voință a unei puteri activ spirituale, nevoia de a sprijini dorul după frumusețe pe tăria sufletelor chemate să deslușească, din semne obscure, cit le este cerut pentru harul care le-a fost dăruit.

Tocmai de aceea, prima atingere a unei opere muzicale, de mare civilizație, crescută din meditație asupra acestei plămîmuri mitice, trebuie să lase în timpul memoriei o urmă de tăină. Căci mitul însuși ar fi fost trădat dacă scenariul, după care muzica s-a organizat în formă sonoră, ar fi risipit misterul, silindu-l la o prea insistență lămurire.

În opera oratoriu **Meșterul Manole** de Sigismund Toduță se leagă, răsfrîndu-se în rezonanțele poetice de dincolo de cuvînt, arcurile compunerii dramatice ale piesei lui Lucian Blaga sau bolțile vaste ale imaginarului. Muzicianul a gândit timp de patru decenii lucrarea sa, răscolindu-i pămîntul de sub temelii, pînă cînd a hotărît cum va suna fidelitatea pe care el și-o revendică: „am căzut în cercul magic al poetului din Lăncrăm”. Îndelunga prospectie pe teritoriile fertilizate de gîndirea filosofică și de poemele lui Lucian Blaga a fost încă mai cercetătoare în ultimii ani. Dovadă madrigalele pentru cor, **La curțile dorului**, dovadă expansiunea ciclurilor de lieduri pentru voce și pian care, strînse laolaltă, alcătuiesc un mare album restituind și ce este mai greu de a fi prins într-un poet: timbrul distinct al lirismului său. Cu liniștea încordată a deprinderii de a epulza izvoarele cunoașterii, compozitorul trebuie să fi trecut încet prin cuvînt către starea visătoare a

poetului, care i-a desferecat vămile confesiunii. Această extraordinară mediere pare să fi fost o revelație a propriilor doruri și totodată imbold pentru paginile confesive, care îi inundă creația în timpurile din urmă. Opera oratoriu este rezultatul cel mai înalt al acestei comunicări posesive: devoțiune către celălalt și retragere în sine (oare a poseda, prin afecțiune, nu înseamnă și a dăru?). Ea împlinește o trilogie deschisă de oratoriile **Miorița** și **Horea** (ambele pe versuri populare). La incidența celor trei panouri stă conștiința, sau ceea ce este determinant la hotarele ei, că muzicianul poet, ca și poetul „pus față în față cu puterile lumii și ale vieții, dacă nu vrea să-și dezminț menirea creatoare, nu poate să gîndească decît mitic”. La incidența celor trei panouri stă meșterul veghind, cu patima clădirii, visul său. Creația-rod al suferinței este în miezul gîndirii mitice, în textul piesei reluate de compozitor. Concentrarea ce a impus-o desfășurarea în timp muzical alege și păstrează esențialul, de la concepție la replică. Dar soluția muzicală, în care regăsim vocația autorului pentru un discurs lapidar, retezînd cu precizie intelectuală prelungirea concluziilor, scapă de ceea ce este istorie mitică, armonios încrustată în balada populară și necesară firesc dramaturgiei teatrale (actul V, Vodă, boieri, mulțime). Liniștea singurătății celei mari, de după săvîrșirea faptei creatoare, trece în plîngerea întrebătoare a lui Manole, rămas în viață; risipirea zidarilor, cu suflul pustiu, lasă nelămurită plîngerea misterului. Exact așa cum suna pe undeva raționamentul poetului în legătură cu păstrarea inocență a enigmaticului vis legendar. Aici este universul în care muzicii îi este dat să fie o revelație mai înaltă decît poezia, decît filosofia.

Este în această chibzuință asupra structurilor dramatice și un semn al atitudinii muzicianului care a consumat, cu discernămint rece, experiențele muzicii secolului XX. Valoarea sintetică a imaginii poetice globale se cuprinde perfect în două blocuri sonore, de egală altitudine (actul I, actele II, III). Dacă în **Miorița** se cînta un recviem și în **Horea** o pasiune (în ordinea tipurilor tradiționale ale muzicii vocal-simfonice, devenite compatibile cu „motivul românesc”), pen-

tru opera oratoriu este caracteristică continuitatea fluxului sonor, care evoluează organic în baza unei formule scurte, din nou sigla neîndoielnică a autorului. Aici, în acest peisaj sonor ondulat, pe deschiderea spre infinit ce o dă variația continuă, stă ideea spațiului sufletesc al cîntecului din doina și balada populară românească. Sugestie preexistentă, am spune, în multe episoade lirice din creația instrumentală a artistului, dar structurată aici ca ideal al unui concept muzical, ca atare elaborat și menținut în desfășurarea cursivă a întregii partituri. Ondularea (simfonie, declamație vocală), posibilitățile ritmice ale suflului și coborișului, cuprind muzical „angrenajul sufletesc” al dramei meșterului Manole. Ea stă sub întrebarea „Cine îmi dărimă zidurile?”, între puteri neștiute, de sus sau de jos; semnificația paradisiacă a mitului românesc închide în ea contradicția acceptată a supunerii la un joc infernal. Pe această dilemă se desfășoară muzica primului act, între speranțele spulberate ale maestrului zidar, povățu pîgînă predicată de Bogumil, frigurile de prăbursire și cutremur (Au... Au...) zguduind pe Găman, furtuna fantastică a spaimii (corul), glasul copilăresc al Mirei, pîndită de profeția sinistră. („Tu inger, tu copil, tu piatră”), și „jocul” străsnic al tenebrelor, peste care saltă veselia ei. Cheia actului doi este în dezvăluirea lui Manole: „Am început să clădesc pentru că n-am putut altfel”; această chemare a primit mesajul despre jertfă, înfruntînd cu deznădejde disperarea celor răzvrățiți. Sînt pagini muzicale de o intensitate dramatică învîluitoare (dincolo de cuvîntul care ar ști să le laude), culminînd cu viziunea minunii care „va sta dreptă”, tocmai pe un imn funebru, pecetluind amenințarea noului jurămint. Peste această tăcere intrînd cu spaimă în noi, glasul Mirei (actul III) risipește fragil și impresionant zorile unei istorii de iubire ce se duce în moarte; un alt joc sacru pe care ea este hărăzită să-l îndure pierzîndu-se într-un vaier, ce nu se poate uita.

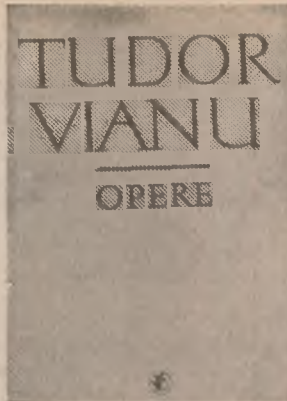
O expresivitate simplă și rafinată este în cantabilitatea recitativului. Răscolitoare fraze ale lui Manole hărînd destînlul cu întrebări sau dominînd grozava asumare a adevărului despre sacrificiu (din nou destinul!), evocă din aceeași înălțime, declamația din **Oedip**. Nu o dată ne-a apărut, discret ascunsă sau deschis propusă, preocuparea compozitorului de a cerceta în omagiu, în continuitate, în confruntare, moștenirea enesciană. În esență, se arată o altă modalitate de a fi

a caracterului românesc. În **Meșterul Manole**, la care George Enescu gindea cu năzuință creatoare, iată — aceeași punere față în față a două amprente originale. Dacă această dramă vine spre noi și din izvoare băute ale muzicii universale, de unde încorporează semnificații, față de care ridică un alt prototip, din contextul cultural al **Oedipului** enescian îi va fi dat să se adreseze lumii. Pentru acest loc, Sigismund Toduță a realizat opera visului său.

O creație de mare civilizație sugerează interpretării ei ambiția unei impunătoare strategii de atac. Evidentă la Dan Șerbac (Manole), care vine din lumea operei clasice cu o mare disponibilitate lirică și artistică. El își modelează profeția cu un simțămînt inteligent al rostirii elegiac patetice, încărcate de emoție, pe un text muzical care este permanent simbol poetic. Edith Simon a cuprins cu atîta suavitate grația din frazele sfioase, tandre, încrezătoare ale Mirei, parcurgînd suplu toate capcanele partiturii, regizînd minuțios particularități timbrale ale glasului, încît părea că acolo, pe scena de concert, imolarea amenință făptura ei albă și luminoasă. Pentru Ion Budou, rolul Găman este încă o performanță; ceea ce distinge pe acest cîntăreț serios și grav, este intensitatea dramatică a tălmăcirii sale, vocația scenei teatrale. Mircea Moisa este, în Bogumil, vocea profundă a revelației. La multe îndurări ne-ar obliga Corul Filarmonicii din Cluj-Napoca, dirijat de Florentin Mihăescu. Fiecare secvență din complicata structură corală, dispersînd dificile contraste în proporții (dualitatea operă-oratoriu), arcuri ritmice încordate și relaxări inspirate, multiple tehnici aplicate mișcării continue susținînd dramaturgia, merită o mențiune analitică pentru reușita ei. Ca și corul Liceului de artă, dirijor Mihai Guttman. În centrul acestei restituiri memorabile se regăsește Orchestra simfonică a Filarmonicii din Cluj-Napoca, prezența ordonatoare și animatoare, căldura și solemnitatea cu care dirijorul Emil Simon a prezentat, de-a lungul anilor, împreună cu acest excelent instrument, prime audiții din muzica lui Sigismund Toduță. Dacă iluștri cercetători remarcă o înțietate de valoare în varianta românească a baladei literare **Meșterul Manole**, credem că această versiune muzicală de artă europeană este încă un semn că, pe pămînt românesc, s-a împlinit destinul ei estetic.

Ada Brumaru

Tudor Vianu

COMENTIND, în toamna lui 1983, al 11-lea volum din ediția **Opere** de Tudor Vianu exclamam, cu bucurie, că ea e aproape încheiată. M-am prea grăbit și, de aceea, m-am înșelat. Pentru că, iată, acum ne anunță excelentul editor care este George Gană, acest al 12-lea volum care, se credea, va încheia ediția, va fi urmat de un altul alcătuit din câteva cursuri de estetică, litografiate, descoperite de editor. Și cum tot se prelungește ediția, i-aș propune lui George Gană să o încheie, cum se cuvine, cu un volum de corespondență. În 1970, Henri Zalis a publicat, la Ed. Minerva, un bun volum, care aduna toată corespondența, până atunci descoperită, emisă de Vianu. Acel volum, reeditat și poate întregit, ar trebui să încheie ediția Tudor Vianu.

ACEST al 12-lea volum din opera lui Vianu*) are un caracter aparent miscelaneu. Secțiunile sumarului sînt : „arte plastice“, „arte ale spectacolului“ (teatru, cinematograful, balet), „critică și metodologie literară“, „Varia“. Privite mai atent, adică citite sau recitate, piesele sumarului semnalează că autorul a coborît de la estetica generală spre cea aplicată. Ba a trecut, coborînd încă o treaptă, de la registrul analistului esteticilor aplicate la cronicarul unor manifestări ale artei. E un exercițiu întotdeauna binevenit și necesar esteticianului. Iar Vianu a înțeles această necesitate, aplecîndu-se, în calitate de comentator, asupra tuturor ipostazelor estetice. Nu a fost Vianu și un remarcabil critic și istoric literar ? De ce ar fi ocolit celelalte arte ? Unele pîse din sumar sînt anterioare **Esteticii** (1934—1936), de vreme ce sînt scrise încă de prin anii douăzeci, prevestind-o, altele după aceea, fructificîndu-i, în analize de detaliu, ideea. Aflat încă la studii pentru doctorat, mai întîi la Viena, scria, în 1920, despre expresionism, surprinzînd fenomenologia noului curent în ecloziune. Știm astăzi despre expresionism, după ce s-a scris despre aceasta o imensă bibliografie, poate mai mult decît știa tînașul Vianu în decembrie 1920, cînd a publicat acest eseu în **Ideea europeană**.

*) Tudor Vianu, **Opere**, vol. 12, ediție cu note de George Gană. Ed. Minerva, 1985, lector, Margareta Feraru.

Dar era, are dreptate George Gană, unul dintre primele texte românești despre expresionism. Și tot așa articolul analizează pe marginea litografiei lui Ed. Munch, **Camera mortuară** (apărut în „Gîndirea“ din 1924), piesă reprezentativă pentru plastica expresionistă, dovedește același interes față de un curent înnoitor. Iar examenul comparat între litografia lui Munch și o pagină din romanul lui Strindberg, **Axel Borg**, anunță pe comparatistul de mai tîrziu. Din aceeași zonă de preocupări a apariției noilor curente în artă este și studiul din 1922 despre cubism, unde tînașul exeget semnalează o „ultimă faptă a atitudinii teoretice sau creatoare care vede în artă numai emoțiunea spectatorului“. Nu a ocolit, evident, plastica românească, scriînd inspirat și cumpănit despre Pallady, Theodorescu-Sion, prietenul său O. Han, Corneliu Medrea, Șt. Dimitrescu, Gh. Petrașcu, Corneliu Baba, Demian. Să desprindem cîteva aprecieri în care, pentru a surprinde — în 1925 — specificul artei lui Pallady, se folosește de literatură : „Frica de viață, al cărei nume propriu este «urîtul», complementul negativ al «dorului» mi se pare a fi caracteristica artei d-lui Pallady“. Și : „Nu fără folos poate fi consultată poezia lui Baudelaire pentru înțelegerea unora din aspectele artei d-lui Pallady, deși este evident că interesul ei principal stă în originalitatea și energia viziunii plastice“. Cu totul interesantă mi s-a părut o observație pe care am găsit-o în studiul despre Han din 1931 : „Pictura s-a dezvoltat în mai bune condiții decît sculptura în evoluția modernă a artelor noastre. Lirismul temperamentului nostru, tradiția seculară a împodobirii cu imagini a bisericilor și minăstirilor, un anumit sentiment al naturii care caracterizează firea poporului nostru și-au găsit o expresie mai adecvată în mijloacele de atmosferă și de sensibilitate ale picturii. Artă statuară a fost într-aceasta oprită în loc nu numai de felul neprielnic al unor împrejurări istorice care nu îngăduiau amintirile de lungă durată ale marmorei și bronzului [...] Odată însă cu înaintarea către maturitate, din elementele căreia trebuie înțeles întregul avînt cultural al societății noastre contemporane, odată cu prosperitatea ei

relativă, cu siguranța și forța pe care o concepe despre sine [...] marele stil al plasticei urmează să ocupe locul său natural. Înflorirea contemporană a sculpturii românești trebuie astfel salutată ca purtătoarea unei bune solii“.

TEATRUL l-a preocupat pe Vianu încă din deceniile dintre războaie. Semnificativ ni se pare că în 1932 a predat, la Academia de studii teatrale a Teatrului Național, un curs despre „arta actorului“, tipărit apoi, în același an, într-un mic volum. Profesorul de estetică propunea actorilor, pe care îi considera artiști creatori, să mediteze la „esența artei“ lor, la relația dintre „actor și dramă“, la „rolul sentimentului în creația actoricească“, la „virtuozitate și încadrare“, la „situația socială și morală a actorului“. Tot ce a spus profesorul pe marginea acestor teme de meditație e profund și în întregime valabil și astăzi. Nu e, de aceea, de mirare că în 1956 Tudor Vianu, cu o disponibilitate tinerească, a ținut timp de o stagiune cronică dramatică la revista „Contemporanul“. O citeam, ca toată lumea, cu uimire și interes, bucurîndu-ne că o ține, deși știam că rostul esteticianului nu e tocmai acela de cronicar teatral. Să mai spunem că aceste cronici se constituie într-un model al genului ?

DIN substanțiala secțiune a treia ne-am opri la considerațiile din mica bijuterie care este eseu din 1921, **Spiritul viol**. După ce deosebește între „spiritul vioi“ (socotit fecund, vesel, creator de noi forme) și „spiritul liniștit“ (grav, fundamental) și după ce postulează că numai fecunditatea spiritului vioi multiplică valorile de liniște, esteticianul în spe observă : „Toți cunoscătorii realităților românești știu ce apăsătoare au fost, în cursul unui trecut recent, aceste liniștite idei ; cum în lipsa unei voioase libertăți a spiritului, ele s-au întors într-o obsesiune fanatică sau într-o încredere imbecilă, și ce suferință a decurs pentru spiritele personale și critice. De aceea generația care a ajuns astăzi la

conștiința spiritului vioi simte nu numai datorită de a introduce un asemenea spirit printre manifestările prezentului, de a lăsa un loc cît mai mare personalității, invenției, îndrăzneții ; dar și a distinge printre manifestările trecutului toate valorile de îndrăzneală — nu a distruge acest trecut — dar a pregăti din el o voioasă tradițiune. Căci cultura nu este numai ceea ce o fac contemporanii, dar și ceea ce pot moșteni urmașii. Credem, prin urmare, că tradițiunea nu este un act de supunere față de trecut, o amortire în respect și monotonie, dar un act permanent de revoltă și de independență. Ea este o liberă alegere printre lucrurile trecutului, constituirea unei table de voioase valori“.

CA ȘI precedentele volume, și acesta e impecabil supraviețuit de eminentul editor care este George Gană. A alcătuit un sumar dificil din piese știute și altele scăpate din vedere în volumele precedente, descoperind și inedite în manuscrisele Vianu depuse la Muzeul Literaturii Române (cum e studiul despre Ion Pillat redactat nu se știe cînd). Apoi cucerește calitatea aparatului de note (postfața obișnuită va fi redactată ulterior pentru a se putea comenta și materia volumului al 13-lea). Aceste note informate și elegant scrise sînt un model de concizie și funcționalitate adecvată. Citindu-le atent, ne-am gîndit la acele diforme note și comentarii pe care le întîlnim în alte ediții, disproporționate și revărsate inutil, chiar păgubitoare. Dacă editorii ar medita la modalitatea comentariilor lui G. Gană la această ediție (nu și la aceea din vol. 2, al ediției Lucian Blaga I), edițiile din clasicii noștri și-ar înviora ritmul și înfățișarea, transformînd lectura cronicarului dintr-un canon istoric în voioasă plăcere.

Z. Ornea

Revista revistelor

„Revista de istorie și teorie literară“

■ A apărut nr. 1/1985 al „Revistei de istorie și teorie literară“, publicație trimestrială a Institutului „G. Călinescu“, care, în noua ei serie, s-a impus ca una din cele mai importante prezente publicistice în viața cultural-științifică, realizînd, prin diversitatea sumarelor și prin varietatea punctelor de vedere exprimate, o sinteză sui-generis a diferitelor modalități de exegeză a fenomenului literar, concretizate în investigații cu pregnant caracter inter- și pluridisciplinar. Această orientare modernă a determinat, desigur, interesul evident suscitât de periodicul românesc în rîndul specialiștilor străini, care contribuie într-un număr tot mai mare, în paginile revistei, la schimbul de idei dintre cultura noastră și alte culturi naționale. Pe această linie, a colaborărilor externe semnificative, numărul recent apărut ni-i apropie, în original și/sau în traducere, cu studii de interes general pe renumitul teoretician literar Hans Robert Jauss (**Din vechi, nou ? Tradiție și inovație în concepția estetică**), pe Arnold Rothe, profesor de filologie romanică la Universitatea din Heidelberg (**O convenție literară neglijată : titlul**), pe Moriaki Watanabe, profesor de literatură comparată la Universitatea din Tokio (**Paris, capitale et cérémonials — théâtre selon Mallarmé**), apoi, cu contribuții referitoare la literatura noastră, pe Jean-Paul Messtas (**O privire asupra poeziei române de azi**) și pe Eva Behring (**Probleme ale traducerilor germane din literatura română**), în sfîrșit, din nou pe romancierul Michel Butor, cu al său atît de captivant **Itinerar spiritual**. Ele inșele suficiențe pentru a certifica valoarea sumarului, acestor nume li se adaugă, cu rezonanță identică, cele ale specialiștilor români : Zoe Dumitrescu-Busulenga (cu prima parte a unui întins studiu despre **Eminescu și romantismul german**), Adrian Marino (cu capitolul al doilea din **Her-**

meneutica ideii de literatură : sacrul și profanul), Edgar Papu (cu un profil Cella Delavrancea — **La altitudinea marii înțelepciunii**), Valeriu Anania (cu evocarea **V. Voiculescu** sau „**Ministeia supremă a iubirii**“). Întrutotul remarcabilă este, în acest număr, rubrica „**Saeculum**“, consacrată centenarelor Matei Caragiale și Liviu Rebreanu, precum și comemorării a două decenii de la moartea lui G. Călinescu, cu restituiri importante, mai ales din opera lui Călinescu, cărui li se publică, în italiană și în traducere românească, o conferință niciodată rostită, **Umanismul modern față de acela al lui Pico della Mirandola**. În nota obișnuită — contribuțiile din celelalte rubrici ale revistei, semnate de Marin Bucur, Al. Călinescu, Gh. Ceaușescu, Barbu Cioculescu, Andrei Corbea, George Gană, Alexandru George, Mihai Dinu Gheorghiu, I. Hangiu, Stancu Ilin, Dan Horia Mazilu, Victor Neumann, Andrei Oișteanu, Ioana Em. Petrescu, Dan Petrovanu, Roxana Sorescu (**O cale spre esențe : Anton Dumitriu**), Cornelia Ștefănescu, Bucur Țincu, Pavel Țugul (episodul al III-lea din serialul **Cașul Blaga**), Dan Zamfirescu (**Din nou despre „vocația europeană a culturii române“**). La întrebările **De ce scriu ? În ce cred ?**, răspund, de data aceasta, Ioan Alexandru și Octavian Paler. Poetul Marin Sorescu transformă pe nesimțite rubrica „**Biblioteca de poezie românească**“, dedicată acum autorului **Zburătorului** („**Procopsea**“ și „**autorlicul**“ lui **Ion Heliade-Rădulescu**), într-o viitoare carte a sa, de o nedezmîntită originalitate. În foileton, ajunsă deja la a IX-a „secvență“, **Teza de doctorat** a lui Mircea Eliade, căruia revista i-a tipărit recent, în suplimentul pe 1984, o altă scriere de tinerețe, **Contribuții la filosofia Renașterii**. Un număr de referință, deci, echilibrat și dens, izbutind să-i intereseze deopotrivă pe scriitorii și pe istoricii literari, pe filologi și pe editori, pe criticii și pe teoreticienii literari.

„Dialog“

■ CU multe texte bune și foarte bune, numărul dublu (107—108) al „Dialogului“ ieșean menține cota știută a revistei. Un

merit important este inițiativa publicării sistematice a unei „Arhive Radu Petrescu“, în cadrul căreia apar acum noi fragmente din jurnalul scriitorului. O serie de articole, semnate de Liviu Antonesei, Tudor Ghideanu, Teodor Dima, discută opera filosofică a lui Blaga, omagiînd astfel cei 90 de ani scurși de la nașterea aceluia. George Ivașcu îi acordă — apoi — lui Andrei Corbea un cuprinzător interviu despre activitatea sa publicistică (**De la „Manifest“ la „Jurnalul literar“, de la „Contemporanul“ la „România literară“**). Paginile din mijloc ale „Dialogului“ publică o pîsă de teatru de Matei Vișniec și poezii de Daniela Crăsnaru, Magdalena Ghica, Elena Ștefci, Marta Petreu, Mona Paiu. Cronicile de carte sînt susținute de Radu Andriescu (despre Liviu Ioan Stoiciu), Ovidiu Nimigean (despre Nichita Danilov), Simona Popescu (despre Alexandru Mușina), Florin Faifer (despre Ioan Groșan și Ioan Lăcustă), Sorin Ștefănescu (despre Norman Manea). Eseistica revistei include un text al lui Ion Bogdan Lefter despre „manifestul“ critic al lui Mircea Martin (**Declinația ideilor**) publicat întîia oară în „România literară“, o speculație a lui Luca Pițu pornită de la Camus și desfășurată în stilul său caracteristic, o privire a lui Mihai Dinu Gheorghiu din unghiul sociologic asupra unei povestiri populare și continuarea analizei lui Sorin Antohi asupra **Experimentelor utopice românești (1834—1841)**. Numărul se încheie cu cronici ale artelor (Mona Paiu despre spectacolul Eugen Ionescu al trupel clujene **Ars amatoria & filii**, în regia lui Ion Vartic; Sorin Antohi despre cartea de eseu jazzistice a lui Virgil Mihailu) și cu o pagină de fragmente din Aurelius Augustinus (traduse și prezentate de Eugen Munteanu).

A apărut foarte rapid și nr. 109 al „Dialogului“, consacrat împlinirii a 125 de ani de la înființarea Universității ieșene. Un număr bilanțier și omagial (realizat de Andrei Corbea, Ștefan Afloaroaei, Radu Andriescu, Florin Căntec, Răzvan Matei, Cătălin Turliuc), oferînd imaginea de o impresionantă bogăție a unui capitol de istorie culturală națională.

„Steaua“

■ „Steaua“, numărul 10, se deschide cu cîteva articole interesante despre fenomenul literar românesc contemporan : Mircea Ghițulescu scrie despre relația între critica literară și dramaturgie, Cornel Ungureanu despre tinăra generație de prozatori, Petru Poantă prezintă unele „ipostaze ale criticii actuale“ (cu referiri la Al. Piru, A. Marino, Ov. S. Crohmălniceanu și C. Regman) iar Ioi Simuț face cîteva considerații despre „grupul literar tirgoviștean“ („Refinamentul inteligenței“). Cronică literară se oprește asupra lui Ion Iuga (poet ce „exprimă acea dorință generală de dezvoltare intelectuală și de diversificare a formelor, care-i definește pe poeții ardeleni postbelici“ — Gh. Grigurcu) și asupra romancierului Eugen Lumezanu care „stăruie încă în a concilia abstractul cu concretul realității“, cum observă criticul Valentin Tașcu. Retin, de asemenea, atenția considerațiile lui Nae Antonescu și Fănuș Băileșteanu legate de personalitatea literară a lui Liviu Rebreanu, analizată de această dată din perspectiva „laboratorului de creație“ și al **Jurnalului II**, apărut anul trecut la Editura „Minerva“, sub îngrijirea Puiei Florica Rebreanu și a lui N. Gheran. Bucuria lecturii o regăsim, deplină, în notațiile lui N. Steinhart pe marginea cărții de „dialoguri platonicene“ **A fi, a face, a avea** semnată de Mihai Șora, în considerațiile lui Constantin Zărnescu despre „Urmuz și modernitatea literaturii“ și în escul lui Paul Al. Georgescu, „Julio Cortázar, lector al lui Ionescu“, Interesante ni s-au părut evocarea lui Mircea Handoca „Mircea Eliade profesor la Universitatea din București“ și articolul semnat de Francisc László, „Limba română a lui Bela Bartok“, cu considerații pertinente despre activitatea compozitorului maghiar de culere a folclorului românesc.

În acest număr mai putem citi poezii de Fl. Mugur, N. St. Merisanu, Gh. Grigurcu, I. Oarcăsu și alții, proze de Virgil Duda și Valeriu Varvari, traduceri din Alain Bosquet, D.H. Lawrence, Marina Tsvetaeva, Ernest Hemingway și Maurice Carême. Se adaugă un număr considerabil de note și recenzii la cărți recent apărute și la alte aspecte ale vieții culturale românești.

R. V.

Idei în confruntare

ATMOSFERA culturală a Parisului mi-a aparut, anul acesta, diferită, schimbată față de aceea cunoscută alta dată. Într-adevăr, ea m-a izbit de obicei prin cromatismul exploziv, tușele sale groase, intens colorate. Tabloul părea mai întotdeauna desprins din penele imbibate de pasta fauvismului și inspirat de ciudatele dar nu mai puțin semnificative distorsiuni picassiene. El ieșea în evidență printr-un ton dominant până la coplesire, fie un curent de idei sau o confruntare teoretică de rezonanță. Mai de mult, în anii '50, a fost voga existențialismului sartrian, apoi, la începutul deceniului următor, aceea a ideilor lui R. Aron în sociologie și politologie, pentru ca ulterior scena să fie ocupată de invazia structuralismului, care de la lingvistică la sociologie era considerată drept cheia fabuloasă a tuturor secretelor culturii, semiotica literară lăsând impresia unei redate inexpugnabile. Din culise au țâșnit periodic la suprafață, cu pretenții la fixarea tonalității dominante, psihanaliza și antropologia, teoria sistemelor și sociologia comunicațiilor, ca și tot felul de discipline de graniță.

Această tonalitate a provenit însă constant din undele neîncetatei confruntări dintre gândirea marxistă, bogat arborescentă, din anii '60, și variatele expresii ale ideologiilor conservatoare, antimarxisiste. Ea a polarizat întrebările și căutările intelectuale, a impregnat direct sau indirect totalitatea procesului și a creațiilor culturale, a stimulât și diversificat investigațiile teoretice contemporane.

Astăzi culorile peisajului intelectual al Parisului sunt mai estompate, tușele mai pale se pierd într-o substanță cromatică indefinibilă la prima apropiere. Efervecenței vulcanice a ideilor li s-a substituit o aparentă acalmie, derutantă și neliniștitoare. Scena culturală nu mai este dominată de nici o personalitate de anvergură, de nici un curent inedit. Moartea lui R. Aron a însemnat dispariția ultimei figuri care a animat un bogat și complex circuit de idei în perioada postbelică.

Acalmia intelectuală la care ne-am referit nu poate fi identificată în nici un fel cu o dispariție sau stagnare a pulsațiilor ideilor, ci numai cu o pauză în instituirea unor curente de idei și afirmarea unor puncte de vedere inedite, expresive pentru actualul moment al culturii și al istoriei.

Atmosfera intelectuală a Parisului de astăzi este preponderent marcată de ciocnirea dintre componentele stângii dezbinate și cele ale drepte. Dar ea se desfășoară, spre deosebire de trecut, într-un plan cu precădere politico-pragmatic fără a avea o dimensiune teoretică. Ea nu se bazează pe investigarea și analiza fenomenelor și tendințelor proprii acestui sfârșit de secol, contradictoriu cel mai adesea în manifestările lor pe durată scurtă, medie și lungă.

Defensiva stângii în această ciocnire ideologică este ușor vizibilă. Ea se explică printre altele prin implicarea unei părți importante a stângii în reglarea crizei economice pe care o traversează societatea franceză, în temeiul unei acțiuni ce a dus la o ruptură între politica economică și cea socială, o acțiune neinspirată de consensul celor mai largi grupuri de producători. Efortul de modernizare a economiei nu este dublat de unul de revigorare a valorilor socialiste, care tocmai de aceea sînt în suferință. Există de altfel voci, care nu se lasă așteptate în astfel de ocazii, pentru a le declara pur și simplu ca fiind învechite.

Recunoașterea de către exponenții ideologiei conservatoare, pentru prima oară în anii postbelici, a situației lor pe poziții de dreapta, opuse celor de stînga, reprezintă o certă notă specifică a aceleiași confruntări. Semnificativ faptul este subliniat într-un important studiu, *Evolution des droites*, din interesanta revistă „Le Débat” (33/85), de către profesorul de științe politice R. Rémond, autorul unor lucrări de referință asupra forțelor politice de dreapta din Franța: „...dreapta avea la începutul secolului o repulsie manifestă de a se recunoaște ca atare. Expresia a dispărut din denumirile sale oficiale... Din 1958 pînă în 1981 formațiile care au guvernat s-au apărut constant de a reprezenta dreapta... Elementul neașteptat este că ele au acceptat acum foarte repede să poarte această denumire de dreapta pe care stînga le-o dădea în speranța că ea le va îndepărta simpatii și sufragii. Faptul că dreapta admite astăzi să se numească dreapta arată că ea s-a debarasat de complexul său” (p. 26—27). În revista marxistă „Politique aujourd'hui” (10/85) R. Rémond consideră într-o intervenție că fenomenul menționat s-ar origina și în faptul că „dreapta a preluat unele valori ale stîngii”, altfel spus, că delimitările nete din trecut dintre valorile politice conservatoare și cele ale unor curente ale stîngii s-ar fi diminuat.

Emblema principală a ideologiilor conservatoare este liberalismul, readus la suprafață într-o variantă sau alta din manualele de istorie a doctrinelor politice și economice, după ce timp de decenii a fost considerat de exponenții keynesismului ca fiind responsabil de catastrofa anilor 1929—1933. Comentatorul economic al revistei „Le Nouvel Observateur” (1 087/85) recenza cartea *L'Etat minimum* de G. Sorman, o ultimă apariție din aria neoliberal-

ismului, relevind că partizanii acestuia „nu... vorbesc niciodată de verdictul istoriei. Cu toate acestea non-intervenția statului a fost regula de la succedea atunci ciclurile expansiune-recesiune. Recesiunile relativ scurte duceau la șomaj neîndemnitizat sau retrimiteau la sate mij de salariați... În 1929 a fost Marea Depresiune, adică prăbușirea economiei occidentale. Guvernele au persistat în liberalism în pofida zecilor de milioane de șomeri. Drama s-a produs în Germania... În așa fel încît se poate spune că „L'Etat minimum” nu este străin de cea mai mare catastrofă pe care omenirea a cunoscut-o de la ciuma neagră din secolul al XIV-lea”. Avem neîndoielnic de a face cu un apel la memoria istoriei pe deplin întemeiat, dar prea puțin continuat prin explorări teoretice actuale.

APARENT ciudată, fără a fi totuși, ne-a apărut în această configurație ideologică, o anumită tendință de a diminua statura și semnificația lui J. P. Sartre în cultura postbelică. Articolele publicate în „Le Débat” cu prilejul împlinirii a 5 ani de la dispariția scriitorului și filosofului francez, ca și recenzii apărute pe marginea volumelor sale postume de memorii și scrisori sînt cred edificatoare în această privință.

Nota principală, repetată, a acestor articole despre Sartre este contestarea valorii operei sale, care ajunge pînă la anihilarea oricărei valori de rezonanță istorică. „Sartre — se scrie în unul dintre ele — nu este nici filosof, nici romancier, dramaturg, scriitor sau artist, ci numai moralist și numai un moralist...”, iar pentru ca ideea să fie limpede, moralismul este văzut cu expresia spiritului ce se dispensează de real. „În aceasta constind privilegiul și motivarea sa primordială, ca și rațiunea popularității sale eterne”. Un alt text prelinde că Sartre a fost „Un imens poligraf... El a dispărut. Poate sentimentul pierderii sale s-a pierdut”. În sfîrșit, un alt autor susține că a-l critica pe Sartre înseamnă „...a critica pe cel mai mare invins al timpului care va veni, o operă în plină eroziune”. Pînă și unele conduite din viața personală a filosofului sînt utilizate în același scop. Citind comentariile lui M. Creuzet la volumul de scrisori ale lui Sartre către S. de Beauvoir mi-am amintit de un alt caz, nu mai puțin celebru, cel al lui J.-J. Rousseau, ale cărui Confesiuni au fost folosite de unii pentru a demola influența în timp a gândirii sale. În această busculadă antisartriană un singur text diferit, cel al lui François George, care subliniază cu îndreptățire că „Sartre este de regulă redus la cîteva formule, cîteva poncife, cîteva gesturi, care nu răspund realității complexe a unei opere”, pentru a conchide că numele lui Sartre va continua să răsună în cultură, în timp ce acelea ale diversilor săi comentatori vor fi demult uitate.

Este izbitor faptul că cele mai multe din aceste articole nu-și propun studierea critică a operei literare și filosofice care a polarizat cele mai intense — și probabil dintre cele mai fertile — controverse de idei contemporane, ci postulează antipatii. Fizionomia existențialismului sartrian, tentativă sa de a elabora o sinteză cu filosofia lui Marx, relația dintre opera literară și cea filosofică a lui Sartre, rolul lor în afirmarea unor valori fundamentale ale omului nu sînt cîștigi de puțin abordate în această pretinsă comemorare, ce se vrea în fond o înmormintare culturală. Îmi vine greu să cred că aceasta se va întâmpla cînd au apărut și sînt în curs de publicare importante manuscrise inedite care vor completa și vor arunca o nouă lumină asupra unor aspecte ale operei lui Sartre.

CAUTĂRI teoretice vii și interesante străbat neîndoloz peisajul intelectual al Parisului de astăzi. Ele reprezintă probabil nota cea mai promițătoare a momentului actual prin aplicarea critică asupra unor volute anterioare ale culturii și efortul spre defrișarea unor linii noi de mișcare a ei. Expresia unei asemenea căutări ne apare a fi eseu antropologicul E. Morin — autor al unei lungi liste de lucrări consacrate condiției umane: *La raison dérationnée* din revista „Lettre internationale” (2/84). Fără a face acum o amplă analiză asupra acestui eseu trebuie să subliniem că el are drept obiect una dintre cele mai grave și acute probleme ale veacului, ale culturii sale, aceea a înțelegerii filosofice a rolului rațiunii umane și a raționalității ca valori fundamentale ale spiritului și ale praxisului. Delimitîndu-se de interpretarea îngust pozitivistă de a reduce rațiunea la raționalitatea la eficiență și performanță, vizuine ce a produs numeroase ravagii în istoria acestui secol, Morin propune o reorganizare a rațiunii, adică o deschidere a ei spre diversitatea formelor arationale și irrationale ale existentei. Ideea are premise și aspecte cu care putem cădea ușor de acord, dar are și altele ambigue sau greu acceptabile.

Este astfel viabilă și valoroasă constatarea că „Rațiunea trebuie să fie... concepută ca o componentă indispensabilă a gândirii, dar nu ca întreaga gândire, cum ea s-a pretins în afirmarea sa arogantă din *Aufklärung*; există în gândire ceva dincoace și dincolo de rațiune: funcția

rațiunii ar fi de a lega acest dincoace și dincolo...”. (Mai potrivit, mai lipsit de echivoc mi se pare utilizarea în fraza de mai sus a termenului de spirit decît de gândire). La fel de viabilă prin adevărul ei profund este și aserțiunea că „Trebuie abandonată ideea neratională de a identifica realul cu raționalul, ideea etilică de a raționaliza întreg realul. Realul excedează raționalul... Realul este și el dincoace și dincolo de rațional; numai o bandă mijlocie, banda dintre cele două infinituri în care se situează preocupările umane, poate să fie în mod rațional organizată. Greșeala constă în a considera această bandă mijlocie ca fiind totalitatea realului și de a expedia în ireal ceea ce este irațional”.

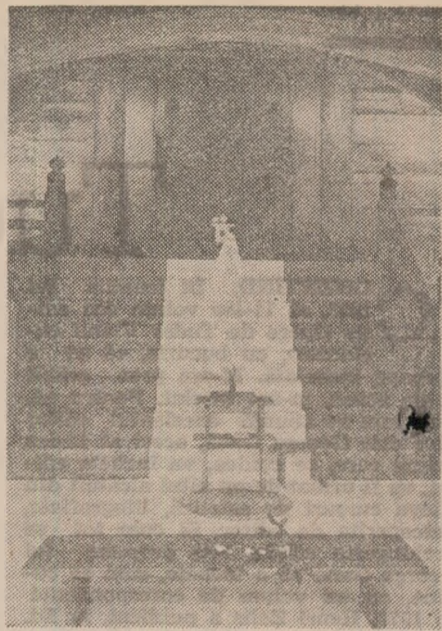
Controversabile și uneori inacceptabile sînt formulările care se desacid spre unele forme ale iraționalului, care exorcită asupra autorului — situație relativ răspîndită astăzi — o seducție ce depășește pe aceea a interesului cunoașterii. Fascinația pentru irațional, generată cel mai adesea de decepțiile provocate de aplicarea raționalismului mecanicist și pozitivist, este la fel de periculoasă ca și aceea pentru raționalitatea redusă la eficiența de un fel sau altul, care ignoră integralitatea ființei umane. Ea este produsă în plan intelectual, într-o mare măsură, de opoziția romantică, dar preluată și de pozitivism, între latura intelectuală și cea sensibilă a spiritului. În fond însă o asemenea opunere este convențională, neexistînd cred nici un motiv teoretic de a concepe rațiunea umană, în accepția larg filosofică a termenului, dragostei, sau de a o considera pe aceasta aratională în orice formă a ei, așa cum o vede E. Morin împreună cu o pleiadă de gânditori neoromantici din acest veac. Explorarea relațiilor interioare spiritului dintre formele rațiunii, cele arationale sau irrationale, este cu totul necesară pentru a pune în lumină varietatea și eterogenitatea configurațiilor sale, ale omului. Ea trebuie realizată însă printr-o optică critică — și nu una seductivă — menită să delimiteze formele firești de cele funeste, malade, deoarece există o iraționalitate malignă care desfigurăză ființa umană, distruge tesuturile sale umanizate, așa cum s-a întîmplat de-a lungul acestui secol.

Revalorizarea rațiunii umane în integralitatea sa, reprezintă, tocmai de aceea, o direcție de investigație și reflecție ce poate contribui la reînnoirea filosofiei, a influenței sale contemporane.

INTR-UN moment specific se află în acest context și evoluția gândirii marxiste devenită, în pofida diversilor săi detractori din trecut și de astăzi, a nu mai puținelor interpretări vulgarizatoare, o componentă a culturii secolului a cărei influență nu mai poate fi negată. Ea are, cum remarcă însuși R. Aron, o forță obsesivă asupra multor gânditori și cercetători care revin constant asupra ei încercînd să-i deslege planurile intelectuale și valorile spirituale. Este interesant și semnificativ din acest punct de vedere că numărul revistei „Le Débat” consacrat memoriei lui Aron (ianuarie 1984) inserează textul său inedit, *Le marxisme de Marx*, care este rezumatul succint al cursului ținut în 1977 la Collège de France. Citîndu-l, nu poți decît să regreți scurtimea și laconismul său deoarece este, după părerea mea, cea mai adevărată și mai nuanțată reconstituire a gândirii lui Marx ce poate fi întîlnită în multe lucrări ale lui Aron dedicate într-o formă sau alta aceluiasi obiect.

Elocvență în această privință este, mai întîi, prezentarea lucrărilor din tinerețe ale lui Marx: „Astfel... încă din anii 1843—1845 se degajă temele principale ale gândirii sale: 1. Tema critică: critica lumii culturii (religie, morală etc.) se depășește pentru a spune astfel ea însăși și se face apel la transformarea reală a lumii, la realizarea în această lume de aici a esenței umane, realizare care va aboli realizarea fantastică a acestei esențe în religie și în celelalte domenii ale culturii”. 2. În domeniul politic și social propriu zis, critica devine specifică: democrația se prezintă ca realizarea și manifestarea, sub forma unei constitutii particulare a omului care-și produce raporturile sale politice. Mai important decît atît, Marx vede vocația societăților moderne în reconcilierea efectivă a producătorului economic și al cetățeanului”. Semnificația acestor ultime afirmații este neîndoielnic deosebită, deoarece R. Aron, adversarul neobosit al ideei de socialism, recunoaște, împotriva multor detractori ai lui Marx, într-un sens chiar împotriva lui însuși, că acesta a fost adevăratul indiscutabil al democrației, în care vedea soluția una dintre cele mai importante contradicții și forme de alienare, aceea dintre producător și cetățean.

Partea ultimă a eseului se impune și ea prin veracitatea ei profundă: „În concluzie, am încercat să reiau o problemă pe care n-am încetat s-o pun de-a lungul cursului: de ce o gândire atît de bogată dar atît de stranie, atît de coerentă într-un sens dar expusă la atîtea obiecții... poate să ocupe de atîta timp avanscena politică și intelectuală, să treacă drept ceea ce J. P. Sartre a numit «filosofia indispensabilă a epocii noastre»? Făcînd bilanțul, aș fi dispus să admit că într-un

Paul Caponigro : Moto-Ise, Japonia (Muzeul de Artă)

sens ca este de nedepășit: ea reușește într-adevăr acest tur de forță de a uni împreună afirmarea extrem de viguroasă a marilor obsesii ale societății moderne (dezvoltarea economică, încrederea în puterea nelimitată a omului asupra naturii) și negarea cea mai radicală a acestei societăți (refuzul schimbului, a formei-marfă, a domniei lucrurilor). Am spus-o adesea că secretul destinului istoric al lui Marx era acela că el promitea accesul la comunism la rațională și transparentă a lui Rousseau prin intermediul saint-simonismului, al dezvoltării economice. Mai mult decît atît, este neîndoielnic că Marx a văzut cu extremă acuitate probleme esențiale ale societății moderne, probleme esențiale care mai sînt ale noastre: contradicția dintre subiectivitatea muncii și obiectivitatea lumii mărfurilor; contradicția dintre voința prometeică a controlului social și imprevizibilitatea pletei; contradicția între libertatea și egalitatea agenților politici, a cetățenilor de o parte și inegalitatea și dependența agenților economici pe de altă parte”. Rareori a reușit R. Aron să exprime cu atîta claritate sintetică valoarea și contemporaneitatea gândirii lui Marx!

NU lipsesc din revistele de specialitate, deși mai puțin numeroase decît în anii trecuți, cercetările consacrate operei lui Marx ca și acelea elaborate plecînd de la premise ale marxismului. Menționăm astfel un important studiu în revista „Archives de philosophie” al lui E. Brauns intitulat *Scission ou dialectique: de L. Feuerbach la K. Marx*. El se distinge prin situarea sa în spațiul real al originalității filosofiei lui Marx, insistînd asupra cîtorva din tezele sale noi, a bogăției și valorii lor contemporane, constituînd astfel o viguroasă replică dată aceluia care ignoră sau contestă existența unei gândiri filosofice la Marx.

Carte profesorului G. Labica, *Le marxisme-leninisme*, apărută în 1984, include o interesantă analiză a contextului și izvoarelor istorice care au condus la formarea interpretării marxiste ce poartă denumirea amintită, ca și a unor particularități care au provocat dogmatizarea sa cu principalele sale erori și deformări teoretice. Acestea le este opus materialismul istoric elaborat de Marx și gândirea social-politică formulată de Lenin, marea diversitate a cercetărilor teoretice contemporane care urmăresc să continue și să amplifice aria lor de idei și valori. Concluzia cea mai importantă ce se degajă din paginile cărții lui Labica se referă la necesitatea studierii teoretice complexe a proceselor și tendințelor lumii zilelor noastre, a fundamentării temeinice a programelor transformatoare ale acțiunii sociale și a renunțării la formulele pragmatice, care în pofida unor succese imediate seamănă ulterior deziluzii și procese dezintegratoare.

Tabloul actual al gândirii marxiste din cultura franceză dezvăluie pe de o parte necesitatea studierii exigente a izvoarelor sale istorice fără de care nu poate fi afirmată fizionomia sa originală, dar pe de altă parte că sporirea influenței sale depinde de investigarea acutelor probleme contemporane, surprinderea tendințelor evoluției lor și avansarea unor soluții adecvate în care să se regăsească valorile majore ale socialismului, ale emancipării sociale și dezalienării umane. Insuficiența unor astfel de lucrări se face simțită astăzi atît în unele stagnări ale culturii cit și ale praxisului.

CONCEPTII, teorii și sensibilități eterogene și divergente traversează atmosfera intelectuală a Parisului anului 1985. Ele tind să articuleze răspunsuri la marile dileme ale epocii, ale omului. Se vor naște în mobilitatea acestui spațiu spiritual construcții noi de sinteză care să pună în lumină traiectoria de pînă azi a veacului și totodată să deschidă noi perspective culturale? Este greu de știut, dar neostenita ebuliție a ideilor și interogațiilor spiritului, veșnica sa nemulțumire, reprezintă o premisă promițătoare în acest sens!

Radu Florian

Un poet în căutarea identității umane

Ciril Zlobec

NĂSCUT la 4 iulie 1925 în satul Ponikve (în italiană: Paniqua) de lângă Trieste, locuind în Lubliana, Ciril Zlobec — cel mai de seamă poet sloven în viață — a cunoscut, încă din copilărie, vitregiile unui regim de ocupație, riscurile luptei partizane, împotriva italienilor care încercau deznationalizarea populației slovene din regiunea munților Cars. Drama lipsei de identitate — tema majoră a liricii sale — are, probabil, puternice rădăcini biografice: încă din adolescență, Zlobec scrie deopotrivă în slovenă (limbă interzisă de oficialități) și în italiană. Îndrăgostit de frumusețea aspră a Carsului triestin, crescut într-o familie grea, cu nouă frați, desfășurând de timpuriu o activitate politică clandestină, făcând parte din „Osvobe dilna Fronta” („Frontul de eliberare sloven”), poetul a luat parte în mai 1945 la luptele de eliberare a Triestului.

Activitatea sa literară începe propriu zis în 1953, când publică mai multe poeme, într-un volum colectiv, alături de trei eminente lirici sloveni: Kovic, Menart și Pavcek (Pesmi štirih, Poeziile celor patru). Urmează în ordine volumele *Pobeglo otroštvo* (Copilărie gonită) în 1957; *Ljubezen* (Iubire) în 1958, distins cu Premiul Prezihov în 1959; *Najna oaza* (Oaza noastră) în 1969, distins cu Premiul Prešeren în 1965; *Pesmi jeze in ljubezni* (Poeme de minie și iubire) în 1968; *Cudovita pustolovščina* (Minunala aventură) în 1971; *Dve žgonči sonci* (Doi sori arzători) în 1973; *Vračanja na Kras* (Întoarceri în Cars) în 1974; și *Kras* (Cars) în 1976. A mai tipărit eseuri, proză și memorialistică. Pentru traduceri sale din lirica italiană (Dante, Leopardi, Carducci, Quasimodo, Montale, Ungaretti etc.) a fost distins cu Premiul Zupancic în 1976 și cu Premiul internațional E. Montale în 1984.

Poet al Interogației existențiale, Ciril Zlobec își intitulează „Cine sint” una dintre cele mai caracteristice poezii ale sale, iar această întrebare poartă, în primul rînd, asupra identității umane. Ființă căreia toate numele i-au „întors spatele” (mod de a spune că nici un nomenclator, natural sau convențional, nu-i poate oferi o definiție pertinentă), poetul se simte ființînd în pragul simplei existențe, ca

un fel de Dasein care „trage cu urechea”. Ar fi greșit, însă, a vedea aici un ecou heideggerian: „ascultarea”, de care vorbește poetul, nu vizează Ființa însăși, ci doar propria sa existență individuală, pe care o percepe ca pe un surd abis în care însuși se precipită. Cine sint? se întreabă, atunci, eul poetic; dar e limpede că, dincolo de stabilirea unui statut individual, e vorba aici de determinarea identității antropologice ca alare. Ecoul acestei întrebări pare a fi de orîin ontic, dacă nu ontologic.

De altfel, interogația existențială se diversifică imediat la acest poet dilematic prin excelență. O altă întrebare — în poemul „Întoarceri (I)” — se referă la locul eului poetic în univers. Pentru Zlobec, o incertitudine fundamentală plutește asupra coordonatelor spațiale (dar nu geografice) ale omului: acesta e văzut ca o ființă eratică, în perpetuă rătăcire prin lume, neavînd un adăpost sigur al său, fiind mereu „Cînd ici, cînd colo, undeva, în nici un loc”. Un astfel de om nesituat iese din cadrul lucrurilor lumii, care își au locul și rostul lor bine stabilite, pentru a se afirma tocmai prin neconținută sa peregrinare. O altă întrebare sondează, apoi, adîncimile acestei ființe instabile (poemul „Nucleu”): investigația de tip ontic, aplicată însă asupra omului, descoperă un simbul ontologic, un nucleu nematerial, realitate ultimă, centru ireductibil care asigură funcțiile vitale pe pragul lor cel mai de jos: acolo unde viața / cu mare greutate gîfîie, / abia pulsează, / cu moartea mai vecină, nu cu sine. Un alt poem, mult mai explicit, cum este „Ca și cînd n-ai fi fost”, ne sugerează puținătatea ființei umane, precaritatea ei imediată. Sfișiată de opoziții, reale sau aparente — vegetal/mineral, bob/plantă, iubit/iubitor, tată/fiu etc. — viața pare a se recunoaște pe sine exclusiv în identitatea indivizibilă a suferinței. Și totuși, dialectica ființării nu se poate opri pe nici o treaptă a existenței: aruncat din „ce n-a fost” înspre „ce nu va fi”, eul poetic din poemul „Scurta mea eternitate” se simte doar ca o clipă care-și strigă bucuria, instituind astfel paradoxul existențial al unei „scurte eternități”, tipic umane. E, aici, un elogiu al clipel depline, un chiot senin pe care Ciril Zlobec îl scoate în fața multiplelor sale neliniști. „Balada unei nașteri”, poem cu caracter autobiografic, lărgeste cadrul aventurii individuale la proporții cosmice. Azvîrlit în univers, omul lui Zlobec nu-și găsește, de altfel, nici „patratul” zodiacal de pe firmament („Cer cu țarc”): de unde, din nou, aceeași incertitudine a identității.

Chiar în momentele de maximă exaltare a vîgurilor ori sălbăciei bărbătești („Salvează-te în teamă”), sentimentul unei iremediabile fragilități se face totuși simțit, căci cu cît făptura pare mai înzestrată pentru a ființa, cu atît ea se află expusă în fața unor riscuri care vin din zonele mai adînci ale existenței.

În fine, interogația existențială asupra identității umane se complică prin intervenția unei introspecții lucide care descoperă o teribilă spărtură psihologică a unității insului. „Ușa” e poemul omului întreg imposibil, al ființei despicate, schizoide, care se află și aici, și dincolo, nefiind — vai! — niciunde în întregime: între imanență și transcendță, poetul vede în banala ușă — care dă acces, dar în același timp desparte două mistere — simbolul rupturii sale interioare. Două alte figuri, de astă dată mitologice, Sisif și Prometeu, se constituie în recuzită a acestei scene pe care se joacă tragedia individului sau speiei umane.

La Ciril Zlobec, natura viguroasă de luptător, verbul poetic nu este însă pus în întregime în slujba acestei paralizante

dialectici existențiale. Cel puțin două „tărîmuri” există, în care eul poetic își regăsește perfect identitatea, terenul de joc și forțele necesare: aventura iubirii și recuperarea imaginărilor a copilăriei. Pentru Zlobec, iubirea este, în primul rînd, eros: aventură a corpului, în care cuplurile se recunosc în realitatea lor duală dar inseparabilă, capabilă să înfrunte chiar riscu suprem al desființării. O dovedesc poeme ca „Nu mă privi” (ceremonial al contemplării în celălalt), „Epilog” (actul erotic ca antidot al morții), „Păcat binevenit” (chiot de senzuală păgînatate), „Miraculoasa aventură” (meditație alertă și aparent paradoxală asupra cuplului), „Văpăi oculte”, „Vocea” și, mai ales, „Prizonier al corpului”, titlu pe care l-am găsit potrivit acestei severe selecții de texte. A doua „situație” care salvează individul din precaritatea sa momentană este adierea aerului blind și benefic al copilăriei. Refugiu inexpugnabil, copilăria, locurile natale vin să compenseze, prin câteva certitudini, nu neapărat liniștitoare, starea de permanentă angajare existențială a unui suflet bîntuit de întrebări. Bineînțeles, ca orice poet adevărat, mai ales care cochetăază cu filosofia, lirica lui Ciril Zlobec nu are pretenția de a da răspunsuri, ci de a potența fiorul trăit al interogațiilor formulate. Călmul adevărat, identitatea deplină cu sine, poetul o va celebra nu la nivel uman, ci doar la acela al unor „naturi” mult mai simple, elementare, cum sînt cremenele („Piatră 2”) sau viața de vie („Viață”): în ultima, viața se menține într-un perfect echilibru, ca schimb de energii cu mediul inconjurător, cu ceilalți, tocmai pentru că este redusă la o totală nuditate anatomică. După cum, atunci cînd abordează deliberat teme de mare actualitate, ca aceea a revoluției sau a războiului, luptătorul politic care a fost și este Ciril Zlobec profesă o etică a faptelor, nu a vorbeii, dar a faptelor responsabile: într-o astfel de perspectivă etică, vitalitatea „oarbă” pe care o manifestă ucidearea în masă i se pare „fără chip”: războiul, ca faptă, nu are identitate morală, e un lucru desfigurant și desfigurat.

Mi se pare incontestabil că forța acestui lirism se datorează deopotrivă unei autenticități a trăirii care hrănește expresia verbală, și unei poetici conștiente a unității compoziționale a poemului. Vreau să spun că se simte imediat zestrea existențială cu care poetul se angajează în aventura cuvîntului: fără a avea neapărat caracter autobiografic acut, poemele lui Ciril Zlobec mărturisesc o bogată experiență de viață, un teren fertil al sensibilității, pe care simbolurile cresc apoi în mod firesc, oferindu-se de la sine ca singure și cele mai potrivite instrumente de expresie. La aceasta se adaugă tehnica unității depline a poemului: în jurul simbolului unic, expresia se rotește conștient, solicitîndu-l din toate părțile, încercînd să-l epuizeze, smulgîndu-l treptat toate sensurile posibile. Ciril Zlobec e conștient, ca un poet de mare cultură, de estetica versului final, fiind de fiecare dată să „finiseze” edificiul verbal al fiecărui poem: repetițiile, întrebările variate, unghiurile de vedere schimbate etc. — toate conlucrează pentru a conduce spre explozia finală, de obicei cu totul memorabilă, care face ca fiecare poem să aibă un ecou prelungit.

Poet modern instruit de o serioasă, aplicată cultură poetică de tip clasic, contrîbind ca nimeni altul la schimbul de valori lirice între cele două limbi pe care le practică — slovena și italiana — Ciril Zlobec este astăzi figura reprezentativă a Sloveniei culturale.

Șt. Aug. D.

La centenarul lui Ezra Pound

AMINTIREA marelui poet nord-american Ezra Pound, unul din marii poeți de limbă engleză din secolul nostru, model al marilor poeți din întreaga lume și creator al unui univers poetic de o originalitate fără pereche, ne îngăduie, evocîndu-l, foarte puțin loc pentru obiectivitate pură. Pe poetul care a condamnat pentru totdeauna secolul său ca epocă a Camăței, care a actualizat la vremea sa poezia provençală, pe Cavalcanti, pe Villon, pe Loche, pe Chaucer și poezia chineză, am vrut să-l facem cunoscut și prezent în conștiința intelectuală spaniolă pe baza celor mai ciudate și mai dureroase avatarii ale agitatelor și teribile sale existențe. Am încercat să dovedim în urmă cu ani de zile că acest mare revoltat al revoluției poetice din secolul al XX-lea a știut să vadă în Galdós un scriitor de mai mult talent și de mai mare profunzime decît Flaubert. Că a știut să vadă în prima poezie hispană una din marile decantări ale cîntăreților europeni. Că ni l-a apropiat pe Sordello și pe Dante și a făcut mari eforturi pentru înțelegerea poeziei latine de către lumea contemporană și pentru depășirea mișcărilor de avangardă printr-un tip de avangardism creativ care va fi pentru totdeauna un model de revoluție poetică.

În urmă cu treizeci de ani ne-am apropiat, împreună cu neuitatul Giuseppe Prezzolini, de sanatoriul din Saint Elisabeth, unde America își închisese poetul, declarîndu-l nebun pentru a-l salva de la executie. Marii poeți europeni își ridicaseră pe atunci glasul în favoarea elberării bătrînului Ezra, al cărui cap de profet biblic ni s-a arătat în pragul ospiciului din apropiere de New York. T.S. Eliot, atît de îndatorat lui Ezra pentru remodelarea operei sale Pămîntul pustiu, Ungaretti, Papini, precum și un mare număr de poeți de cele mai diferite ideologii, au cerut și au obținut transferarea lui Ezra Pound în Italia, alături de fiica sa, pe pămîntul pe care l-a iubit atît de mult. L-am revăzut și l-am ascultat în Italia: la Roma, Veneția, pe tărîmul ligure, la Pisa și în nordul Italiei. La Roma, în cadrul Societății de Studii Umaniste, înaintea morții, Ezra Pound ne-a vorbit despre Dante, reactualizînd vechea și inaccesibilă sa carte, *Spirit of Romance*, cu capricioasele și ingenioasele sale incursiuni filologice. După aceea a venit moartea marelui poet. Și abia atunci lumea și-a amintit de viața sa agitată. După marea sa aventură poetică și umană, odată cu stîngeră, am încercat să ni-l evocăm printr-un omagiu poetic personal: „Imensă barbă a bătrînului Ezra în cușcă / Expus în piață risului maimuțelor înarmate, / Reînviind dulcea melancolie a poetilor chinezi, / Este imaginea malefică a secolului blestemat / Poetul Rege Lear batjocorit de fiii veacului / Ne spune însoțit de Kung, / Cel care se plimba pe lingă templul dinastic / Și rostea doar atît: „Sîntem niște necunoscuți” / Sîntem numai niște necunoscuți, rătăcîți printre ruine, / Care visează construirea unui templu frumos, / Un mic templu ridicat în liniște / Pe virful muntelui „With a suitable performance / Of ritual”. Unde Kung surizînd calm / Ascultă cum tînerii întărită mandolina / Și răspund corect la întrebări / Fiecare la modul său, în raport cu înțelepciunile. / Ah, cît doare gîndul bătrînului Ezra / Plimbîndu-se pierdut în cușcă / Sub melancolia calmelor amiezii chinezești / Ezra Lear Homer ultima ființă năpădită — de lumina Ilionului”.

Nu-i deloc ușor să spui, chiar și aproximativ, ce a reprezentat Ezra Pound pentru poezia secolului al XX-lea. De la volumul său, *Spirit of Romance*, pînă la *Cathay*, de la comentariul și originalul său rezumat din *Cid*, pînă la *Cantos*, de la *Personae* pînă la *ABC of Reading*, de la comentariile sale unice despre Dante pînă la dureroasa transfigurare a tragediei unui secol într-o poezie care deschide limba engleză spre cea mai fertilă și ultimă experiență poetică, ne aflăm în fața unei opere care lasă o urmă profundă și mai ales un model fascinant. Fascinant și temerar. În urma căruia, totuși, rămîne un suav curent interior de lirism, acel „ascoltando il legger mormorio” care nu-și va pierde niciodată mireasma sa de primăvară eternă.

George Uscătescu

CIRIL ZLOBEC

Cine sint?

Dintr-o dată
toate numele
mi-au întors spatele.
Bune,
înțelepte,
elocvente,
m-au părăsit.

Acum, cu cuvîntul retezat în gitlej,
abia cu speranța
simplei voci umane,
urlu-n adîncul din mine,
trag cu urechea
dar nu aud;
în propriul
urlet
mut
ca o piatră azvîrlită
a cărei lungă cădere
este măsură-a spaimei
și-a curiozității de copil,
în surdul abis
mă precipit în mine
fără nume.

Cine sint?

Ușa

Stai ca hotar incoruptibil între
ce stă în partea-aceasta
și-n partea cealaltă.
Mistere, dintr-o parte și dintr-alta,

te-apasă cu putere-n spate,
unul spre altul trage cu urechea,
și, între două, și tu ești mister.
Eu peste tot te-am așezat,
în mijlocul a tot ce e iubire,
în mijlocul a tot ce-i simțămînt,
în mijlocul gîndului nostru ultim:
în mijlocul a tot ce e întreg
tu stai ca o secure-n rană,
deschisă chiar, pui frontieră lumii
între ce este-aici și dincolo.
Cu toată forța dintr-o parte-n alta
mă-arunc prin tine,
de veacuri stau de-o parte și de alta,
și, dintr-o parte-n cealaltă și-napoi,
niciînd nu reușesc a fi dovadă
de bucuria omului întreg.

Viața

Esență mai curată a fecundității.
trăiești întreaga viața ta
neapărată și fără căldura
propriului corp,
arteră despuiată.

Primăvara

cînd limfele aleargă
prin tine-n albi noduroase,
în corpul altora te-ntinzi

și te ramifici:

În aer, în lumină, în căldură,
în roua nopții,
să-ți stîmperi setea ta și să te speli.
Cum apa cheamă nufăr-ndărăt,
adînc din tine tu inviți, din singe,
umbreose frunze fragede
întro călătorie-aventuroasă
prin viipiile verii.

Toamna, în schimb,
ca mama care poartă-un fiu la sîn,
storci din umflați ciorchini
fiecăruia picătura sorții sale:
cu-aceea, triști sau veseli, înc-o dată
poate vom reuși să traversăm
prea lungă noastră iarnă.

Întoarceri

Se-anunță ca o remușcare,
ca teamă, ca amenințare,
ca mîngiere, ca făgăduință,
ca viață sigură-n lumină.

Și ne-ncetat fug dintr-un loc în altul
și-n veci rămîn acolo,
și ne-ncetat mă-ntorc
și totuși încă sînt aici,
cînd ici, cînd colo, undeva, în nici

un loc.

Dar unde?

În românește de

Ștefan Aug. Doinaș

LUMEA PE TELEX

Festival de film la Rio

● Se află în plină desfășurare Festivalul de film de la Rio de Janeiro, a cărui importanță deosebită este dată de faptul că, prin intențiile organizatorilor săi, prezintă cu deosebire creații aparținând unor cinematografi mai noi, unor școli cinematografice pe cale de formare, alăturându-le producțiilor unor realizatori de prestigiu. În ziua de debut, după difuzarea unei benzi video prezentând o foarte animată conversație între Philippe Sollers și Jean Luc Godard despre filmul acestuia din urmă, *Je vous salue, Marie*, primul care a intrat în competiție a fost *Timpul leoparzilor*. Este vorba despre primul film produs de cinematografia din Mozambic, în regia lui Zdravko Velimirovic, relatând un episod din lupta eroică dusă pentru dobândirea independenței țării de sub ocupația portugheză. Un alt film-experiment este *Bras cubas*, în regia unui artist amator cubanez, Julio Bresano, încercare de construire a unui eseu-dezbateri asupra

Salonul artiștilor decoratori

● Între 22 noiembrie și 15 decembrie, la Paris, la Grand Palais, se desfășoară cea de-a 53-a ediție a Salonului artiștilor decoratori și al creației contemporane la care și-au trimis lucrări peste 700 de artiști. Printre acestea, se remarcă în mod deosebit mobilele desenate de mari arhitecți precum Roland Simounet, Ricardo Bofill, Henri Girani, Pierre Parat și Alain Sarlati. Prin-

condiției umane. Un film de mare succes este și el prezent în festivalul brazilian: *Trois hommes et un couffin* în regia lui Celine Sarreau, film care, de aici, va pleca la Los Angeles, unde va reprezenta Franța în competiția Oscar pentru cel mai bun film străin.

Au fost primite cu deosebit interes două filme care prezintă episoade dramatice din lupta împotriva fascismului: peliculele semnate de regizorii Antonin Mosalick, *Cucul ce cîntă în pădurea întunecoasă*, și Peter Basco, *Ceas deșteptător, oare cit e ceasul?*. Din juriu, care va trebui să decerneze premiile sale simbătă la prînz, fac parte, printre alții, actorul italian Gian Maria Volonte, cineastul maghiar István Szabo, actrița franceză Bernadette Laffont și producătorul brazilian Luis Carlos Barreto, președintele acestui juriu.

Cr. U.

Epoca de aur a literaturii irlandeze

determinările istorice și sociale fără de care fenomenul amintit n-ar fi decît o întimplare inexplorabilă. În același timp, el surprinde excelent spiritul și savoea mediului literar de atunci, evocînd într-o manieră crudă, dar și foarte plăcută, figuri precum Oscar Wilde, Bernard Shaw, W. B. Yeats, Sean O'Casey, John Synge sau George Moore, Douglas Hyde, Augusta Gregory și alții.

Lady Gregory, de Mary Lou Kohfeldt, este biografia Isabellei Auguste Gregory (în imagine), fondatoare a Teatrului Abbey și figură feminină de marcă a renasterii literare irlandeze. Desi lipsită de o înțelegere adecvată a fundalului cultural și istoric, cartea prezintă un portret generos al celei ce a fost o femeie inimoasă, cu o conștiință socială acută și un talent literar deosebit, autoarea a mai multor piese de teatru și promovează a lui W. B. Yeats, care scria despre ea: „Pentru mine, ea a fost mamă, prieten, soră și frate, dînd gîndurilor mele răzlete o nobilă constanță”.

„Păsările” lui Barrault

● De multă vreme Jean-Louis Barrault dorea să monteze fabula-farsă a lui Aristofan, *Păsările*. La Teatrul Rond-Point, Barrault a realizat un spectacol gen comedie muzicală, fără a edulcora vitalitatea și spiritul textului, accentuînd chiar prin aparițiile dansatorilor și muzicienilor aciditatea satirei.

Gauguin și alții

● La Saint-Germain-en-Laye, în muzeul Priouri, s-a deschis o expoziție, care va dura pînă la sfîrșitul anului, cuprînzînd trei sute de lucrări semnate de Gauguin, Maurice Denis, Sérusier, Matisse și alții. Punctul de atracție îl constituie fresca pictată de Gauguin în 1889 pentru hanul Mariei Henry de la Pouldu.

„Nunta lui Figaro” — film

● După *Don Giovanni*, *Traviata*, *Carmen*, *Flautul fermecat*, o nouă operă a devenit film: *Nunta lui Figaro*. Chiar dacă „Mozart rămîne Mozart” cum susțin comentatorii, ei sînt foarte pretențioși cu regizorul Jean-Pierre Ponnelle, reproșîndu-i că nu a atins calitatea montării unei alte opere de Mozart, *Flautul fermecat*, film realizat de Ingmar Bergman. Recunosc însă meritele distribuției de excepție, în frunte cu Kiri Te Kanawa și Fischer-Diskau, și incintarea produsă de Filarmonica din Viena.

O expoziție insolită

● Al doilea Salon artistic al Crinului de la Boissy-aux-Cailles a reunit în luna noiembrie pinze de Carzou, Dado, Poumeyrol etc. Pe acest fundal actorii au prezentat măști și costume create de Verlind, inspirate din *Fabulele* lui La Fontaine.

Premii literare franceze

● Au fost atribuite, luni seară, premiile „Medicis” și „Femina”. Scriitorul Hector Bianciotti a primit premiul „Femina” pentru romanul său, *Fără milă*, publicat în Ed. Gallimard. Premiul „Femina” pentru literatură străină a revenit scriitorului sud-african J.M. Coetzee, pentru romanul său, *Michel K.*, viața și epoca sa. Premiul „Medicis” a fost

atribuit scriitorului Michel Braudeau pentru romanul *Nasterea unui pasiuni*, publicat în Ed. du Seuil, premiul „Medicis” pentru literatură străină — scriitorului american Joseph Heller pentru romanul *Cine stă*, iar premiul „Medicis” pentru eseuri a revenit scriitorului francez Michel Serres, pentru volumul *Cele cinci simțuri*.

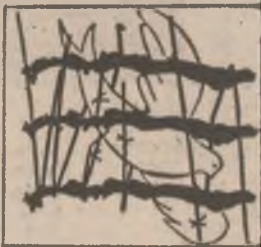
Elsa Morante

● Luni seara a început din viață, la vîrstă de 67 de ani, Elsa Morante, considerată a fi unul dintre cei mai mari scriitori italieni contemporani. Fosta soție a lui Alberto Moravia, Elsa Morante a cunoscut foarte repede celebritatea literară prin publi-

care, în 1948, romanul *Vrăji și smuciri*, apoi, în 1957, a cărui *Insula lui Arthur*. De cel mai mare succes său l-a constituit romanul *La Storia*, best-seller în Italia și multe ale țării ale lumii, mai mulți ani de zile roman ecranizat de rectorul Luigi Comencini.

Destăinuirile unui poet chilian

● „Poezia este un instrument de luptă. Prin versurile mele particip la lupta poporului pentru libertate. Dar poetul poate participa la mișcarea populară și cu arma în mînă. Un exemplu strălucit este Roger Dalton, poetul salvadorian care și-a dat viața în bătălia pentru libertate”. Este ceea ce declara poetul Tito Alvarado, una din personalitățile proeminente ale literaturii chilene, care de șase ani trăiește în exil în Canada. Creația sa a fost înununată cu premii în Chile, Argentina și Canada. De curînd el a publicat două noi volume, *Aucencia* și *Coregrafia eroismului*, ale căror tra-

duceri în limbile engleză și suedeză au și fost anunțate. „*Aucencia*” spune poetul — este un imn pentru cei care luptă și au nutrit libertatea. *Coregrafia eroismului* reprezintă o continuare a primei cărți (desenul de mai sus figurează pe coperta acestui volum).

Un insucces pentru Jeanne Moreau

● Aventura americană a actriței Jeanne Moreau (în imagine) s-a încheiat cu un fiasco. Reacțiile negative ale criticilor au făcut ca spectacolul *Noaptea Iguanei* de Tennessee Williams —

în care cunoscuta actriță urma să-și facă debutul pe Broadway — să fie prezentat doar la Baltimore. Protestele criticilor se referă mai ales la rolul care i-a fost încredințat: „Moreau nu are nimic comun cu rolul lui Hannah. Este vorba de una din cele mai acriene creaturi din plesole lui Tennessee Williams, care nu se potrivește deloc cu asprimea terestră a actriței Jeanne Moreau” — scrie „Washington Post”.

Romane de Pagnol ecranizate

● Yves Montand s-întors în sud, regăsindu-și accentul din tinerețe petrecută la Marsilia. Are trăsăturile aspre și poartă haina țărănească provençală. Toate acestea pentru că este interpretul rolului principal al cea mai mare superproducție franceză din ultimul deceniu: *Jean de Florette* și urmarea acesteia, *Manon de Source*, inspirată din romanele de Marcel Pagnol (regizat de Claude Berri).

Giorgio de Chirico

● La galeriile Artcuria, este deschisă expoziția unuia din marii pictori italieni ai secolului nostru. Primele sale opere anunțau suprarealismul. Apoi, De Chirico părăsește modernismul reîntorcîndu-se la clasicism. Astăzi operele sale „clasice” se bucură de un mare interes, mai ales în rîndurile tinerilor. Expoziția arată și „cea de a doua sa manieră” de a picta, aceea care i-a infuriat pe André Breton și Max Ernst.

Am citit despre...

Avantajele vieții de pisoi

■ PE lîngă cărțile pe care le citesc pentru plăcerea mea egoistă, mai sînt și altele, a căror bucurie o împart — în proporții variabile — cu micul-marele meu prieten Andrei. Unele dintre acestea din urmă sînt relecturi, pentru că, după ce m-au făcut fericit în copilărie, a fost rîndul tatălui și al unchiului lui Andrei să le asculte, iar acum le descopăr din nou, împreună cu cel mai tînăr dintre noi (ce rău îmi pare că în haosul cărții, în lipsă de alt nume, îl spunem „bibliotecă”, nu găsesc exemplarul răscitit și aproape rupt din povestile lui Andersen!), altele sînt doar relecturi — de pildă minunatele *Basme*, de Vladimir Colli, recitate în vară și la fel de incîntătoare ca atunci cînd le-am citit celor de-o vîrstă cu ele — altele, în sfîrșit, sînt lecturi în premieră absolută.

Roscata-ca-arama și cei șapte șoricari, de Nina Cassian, a fost una dintre ultimele descoperiri prețioase pe care le-am făcut împreună, cititoarea-recititoare regăsind delicioșele din vremurile fericite ale prîntului Miorlău și ale concurentului său, de celebritate comparabilă, pinguinul Apolodor, dar cum rubrica de fată este circumscrisă între hotarele literaturii străine, nu despre ea voi scrie, ci despre altă carte, *The Bureaucrats*, de Richard Adams, publicată tot în 1985 și care nu-i este, probabil, superioară, decît prin calitatea impecabilă a tipăriturii (nu e cazul la volumul de versuri al Ninei Cassian, ceea ce, mai ales cînd este vorba de o carte destinată copiilor, constituie un serios, nepermis, handicap).

Richard Adams este un scriitor pentru copii extrem de popular în Marea Britanie și în toate țările de limbă engleză: primul lui roman, *Watership Down* (1972), a stat vreme îndelungată, pare-mi-se ani de zile, în fruntea listei de bestsellers în materie de ficțiune în America. Titlul noii cărți este intraductibil, dar ușor de înțeles dacă știm că, pe englezeste, „cat” înseamnă pisică. Cele cinci povestii din volum au trei personaje principale: Richard Pisiul, Thomas Pisiul și Stăpinul. Stăpinul este mindru de slujba lui importantă la Birou. Cînd pisiul l-a întrebat ce face acolo,

le-a răspuns: „Muncesc din greu. Sînt birocraț.” „Dar și noi muncim din greu prin casă — și-a dat cu pîrerea Thomas Pisiul. Așa că sîntem, probabil, Bureaucrats. Oricum, sună bine.”

Așadar, Thomas și Richard vîd de gospodăria Stăpinului, de cumpărături și așa mai departe, și, din cînd în cînd, cu cele mai bune intenții din lume, fac asemenea pozne, incit Richard Adams n-a mai avut nevoie de alte subiecte pentru a-și amuza fetițele în copilărie și, în cele din urmă, a povestit întîmplările și pentru alți copii (sau oameni așa zis mari).

Am petrecut grozav citînd *The Bureaucrats*, ridicam amîndoi în hohote, mulțumiți că există un loc, fie el și plîsmuit, unde inteligența și bunătatea triumfă totdeauna, chiar dacă ambalajul lor necioplit contrarietă, la început, morma convențională a Stăpinului, rob al unor constrîngerii sociale de care pisiul n-au habar. Se potrece, desigur, și lucruri urite: poliția intenționează să debaraseze orașul de pisicile vagaboande, rezervîndu-le o soartă neîndoielnic crudă, lepurășul Zero este chinuit de scamator, care îl obligă să se ghemuiască în cotlonul secret de sub jobenul său, postul Stăpinului ar fi periclitat dacă s-ar afla că a făcut (evident, fără voia și fără stirea lui), o farsă contesei luxemburghize Alicia van Zaal, veche prietenă a primarului. Toate se sfîrșesc însă cu bine, grație ingeniozității și prezenței de spirit a celor doi motănci. Sînt colosal de simpatici, pentru că, spre deosebire de Stăpin, om cumsecade, dar condiționat de rigorile situației lui de birocraț, adică de rotită a mașinii funcționărești, sînt liberi să se poarte cu o nobilă naturalețe. Stăpinul nu-și poate permite să fie prins de poliție că a adăpostit în portbagajul mașinii lui pisicile condamnate la deportare, sau, cine știe, chiar mai rău. Pisiul însă, îmbrățișează fără teamă toate cauzele juste, el n-au inhibiții sau ezitări cînd se îscă prilejul să participe (sub numele Stăpinului), la un concurs de poezie, să se ducă neinvitați la serbarea de la spitalul de copii și să se agațe în chip de jucării, în pomul cu daruri, sau, mai ales, să salveze animalele oprite sau persecutate.

Și, fără să ne-o mărturisim unul altuia, fiecare dintre noi ar vrea să fie pisiul, să intrăm, ca ei, cu tupeu, în camera de hotel a contesei Alicia, dîndu-ne drept detectivi-antirozătoare, pentru a sterge, printr-o mișcare dibac, urmele farsei-gafă și la sfîrșitul fiecărei tărășenii, să așteptăm, cu expresia inocentă a celor cu conștiința curată, ca tunetele și fulgerele să lase loc țărășii seninului cel de fiecare zi.

Felicia Antip

N. IONIȚĂ

„Verba volant...” ?

„A tous événements la sage est préparé”
MOLIÈRE, *Les femmes savantes*

Povestiri despre poeți

Într-un volum intitulat **Lessing und andere** (Lessing și alții), apărut la Leipzig, sint grupate povestiri biografice, eseuri și însemnări despre

Christian Reuter, Lessing, Novalis și Georg Forster, scrise de prozatorul, criticul și istoricul literar Gerhard W. Menzel cu puțin înainte de moartea sa, în 1980. În imagine:

gravuri din carte, semnate de Ellen Willnow, reprezentând chipurile scriitorilor germani Lessing, Novalis și Forster (împreună cu contemporanul său Lichtenberg).

Grădini și literatură

● Împlinirea a 200 de ani de la nașterea lui Hermann von Pückler-Muskau (în imagine, un portret din 1835) prilejuiește evocarea mostenirii sale literare și artistice. Ca scriitor, a publicat, fie sub pseudonim, fie fără să-l semneze deloc scrierile. O restituire a creației sale literare a fost realizată în 1969, cînd editura „Rütter & Loening” din R. D. G. a publicat o selecție de texte care pun în valoare ideile socialist-utopice ale acestui simpatizant al lui Saint-Simon și arta scrișului său. Opera cea mai importantă a lui Pückler-Muskau (1785 — 1871) este însă situată în domeniul arhitecturii grădinilor, el fiind autorul „design”-ului unora dintre cele mai frumoase grădini și parcuri germane din secolul XIX, multe reconstituite în zilele noastre odată cu restaurarea palatelor sau castelelor pe care le înconjoară. Celebrarea bicentenarului nasterii acestui mare arhitect de grădini și scriitor reduce în actualitate una din cele mai rare osmoze spirituale din istoria civilizației universale — aceea dintre arta grădinilor și literatură.

Protest

● În mod oficial, renumitul actor Charles Bronson a prezentat scuzele sale publicului pentru valul de violență, agresivitate și sadism pe care-l promovează primele trei episoade ale unui serial în care el incarnează „Justițiarul” în luptă cu răufăcătorii din New York. „Nu mi-am putut închipui că filmul va ajunge atât de violent; atât timp cît am fost în platou am încercat să temperez lucrurile, dar regizorul, pentru a măi putea de șoc a filmului, a folosit tot ce înseamnă arsenal de violență la îndemina noastră, la nivelul imaginabil”. Un semnificativ, deci, semnal de alarmă...

O nouă ecranizare

● Jacques Rivette a realizat, de curînd, o nouă ecranizare a romanului **La răscruce de vînturi** de E. Brontë, făcînd mai multe modificări: acțiunea se petrece nu în 1781 ci în 1830, peisajul din Yorkshire a fost înlocuit cu Cevennes-ii francezi, subiectul se restrînge la primele trei capitole, cuplul principal a fost înlocuit cu un soare torid, duratul filmului a crescut (2 ore și 10 minute) prin intercalarea de rememorări. „Ce-a mai rămas din original?” se întreabă comentatoarea Laure Bastien; tot ea dă răspunsul: „mai nimic...”

Hugo

la Cinematecă

● La sediul din Palais Chailot, cinemateca franceză prezintă douăzeci de filme de lung metraj inspirate din opera lui Victor Hugo. Printre ele se află cele zece adaptări cinematografice ale **Mizerabililor**.

Tito Gobbi — autobiografie

● „Aveam 28 de ani cînd am interpretat pentru prima dată rolul lui Scarpia” — își amintește Tito Gobbi în autobiografia publicată postum de Editura Rusconi. Cartea a fost scrisă în limba engleză, cu șapte ani în urmă. Versiunea în limba italiană, publicată acum, a fost realizată de soția celebrului bariton, Tilde.

Volumul conține o incintă evocare a modului în care Gobbi a reușit să-și construiască și să interpreteze cele mai îndrăgite roluri din cariera sa artistică: Scarpia, Rigoletto, Iago, Don Giovanni, Falstaff, Macbeth, Wozzeck. În fotografie, Tito Gobbi în rolul lui Figaro în versiunea cinematografică a operei lui Mozart (1946).

Porți deschise

● La Paris s-a deschis o expoziție înedită în cartierul Bastillei. Patruzeci de pictori, sculptori, fotografi și arhitecți care au atelierul în această zonă le-au deschis porțile, dezvăluind publicului secretele creației lor.

Tot ce-a fost

■ **DESCOPĂR** din nou, cu uimire nesigură, cit de aproximative și inegale sint notiunile legate de timp, cit de diferit și capricios curg ele prin albia transformată a istoriei. Descopăr cu oarecare satirizare că, iată, în zilele închinatelor centenarului lui Rebreanu se împlinesc și o sută de ani de la moartea lui Grigore Alexandrescu, ceea ce înseamnă că între romanticul antepasoptist și marele romancier interbelic nu s-a scurs decît o viață de om. Afirmată pare riscantă și golită de orice credibilitate emoțională. Cum, între cei care era invitat de Bibescu Vodă să își îndrepte speranțele spre anul 1840, aflat în viitor, și cel ce murea la cîteva zile după 23 August 1944 nu se închegea decît durată medie a unei existențe umane? Dacă da, atunci, privită din acest unghi, istoria însăși, cu schimbările ei de orînduire și războaiele ei mondiale, se poate cuprinde între o naștere și o moarte, o naștere de poet și o moarte de prozator. Pentru că, incoapitate exact, puse cap la cap, viețile celor doi scriitori, atât de îndepărtați subiectiv și artistic, atît de complementari în aritmetica obiectivă a calendarului, cuprind toată istoria noastră modernă.

Această simplă observație — neplăcută prin demonstrarea relativității proporțiilor — funcționează ca un scripte în stare să ni-l apropie de satiricul pre-clasic prin timp. Suiți pe coasta calmă a vieții marelui romancier pînă la izvoare, pare ușor să mai urcăm cîteva decenii de povirnișul abrupt al biografiei poetului. Ultimii douăzeci și cinci de ani de întinerie al minții fac din această viață calvarul cel mai complet al literaturii noastre, incît tot ce fusese înainte — spirit moralist și înclinatie retorică, vervă mondenă și romantism tenebros — se încarcă, sub umbrela pe care nesfîrșita încheiere le trimite, umede și prelungite, asupra începutului, de sensuri noi, mai sumbre. Din tot ce-a fost înainte rămîne „Umbra lui Mircea. La Cozia”, capodoperă de persuasiune romantică în stare să sigileze memoria unui popor, capabilă să facă undele Ollului să cadă asemenea versurilor și pridvo-rul mănăstirii să fie mereu deschis spre istoria literaturii; din tot ce-a fost rămîne „Anul 1840”, acea invocație sfîșietoare a speranței de mai bine, acel elan altruist spre un viitor etern; din tot ce-a fost rămîne grația acidă și sceptică din satire, sarcasmul amar și privirea ascuțită din fabule, lupii moralisti, ciinii demagogi, boii oportuniști, molanii ipocriți, atîtea personaje închipuind o comedie umană în travesti, o farsă politică și un vodevil al istoriei. Din tot ce-a fost înainte de întinerie rămîne acuta sa dorință de a lumina lumea prin care trece, descoperind-o în laturile ei contradictorii, atît de contradictorii încît el însuși, cel ce o lumina, a putut pîrea contradictoriu și multiplu de la o operă la alta. Din tot ce-a fost, în conștiința poporului român s-a zidit o treaptă — ultima — către pedestalul eminescian.

Ana Blandiana

Arta lui Peter Pears

● Anul acesta, tenorul britanic Peter Pears a sărbătorit 75 de ani de viață, iar Radio BBC a marcat acest eveniment în luna octombrie printr-o serie de șase emisiuni. Unul dintre cel mai distinși artiști ai vremii sale, Pears a fost un cîntăreț cu remarcabile calități dramatice și poetice. Vastul său repertoriu se întindea de la cîntecul din epoca elizabetană, muzică de Schütz și Bach, lieduri de Schubert și Schumann, la lucrările ale unor importanți compozitori ai secolului XX — Holst, Copland,

Stravinsky, Walton, Tippett, Lutoslawski, Benjamin Britten a scris pentru Pears numeroase cîntece și nu mai puțin de unsprezece roluri importante de operă. Seria emisiunilor consacrate de BBC lui Pears a fost prezentată de Eric Crozier, cofondator, împreună cu Britten și Pears, al lui „English Opera Group” și al Festivalului de la Aldeburg, precum și libretist al mai multor opere de Britten. Tot el l-a prezentat pe Pears în celebra premieră a operei **Peter Grimes** din 1945.

Klee și muzica

● O sută douăzeci de lucrări din cele 10 000 realizate de Paul Klee evocă nostalgia sale muzicale. Născut într-o familie de muzicieni, artistul a oscilat multă vreme între pictură și muzică. Transpunînd game, melodii, scene de operă, Klee realizează, după propria lui expresie, „o matematică muzicală”, o polifonie colorată, germinînd sunete, o adevărată muzică de cameră pentru ochi. Expoziția va dura pînă la sfîrșitul anului la Centrul Georges Pompidou.

Edwige Feuillere

LA festivalul de la Edinburg, jucam **Dama cu cameliile**. După reprezentare, organizatorul manifestației mi-a adus în cabină două persoane îmbrăcate respectabil: rochie deosebită de satin, orhidee înfipă la piept, etolă de blană și, sub pălăriile lor încărcate de flori, niște fete ridate de atîta zîmbete. Au insistat să particip a doua zi la o conferință rezervată femeilor. Nu eram prea entuziasată. „Va fi de ajuns să veniți pe la ora unsprezece... Să spuneți cîteva cuvinte în franceză... și doamnele vor fi atît de încîntate să vă pună întrebări interesante...”

O adevărată corvoadă! Ca să mă facă să înțeleg că nu mă pot deroba, administratorul m-a asigurat că o să mă însoțească.

Iată-mă, deci, a doua zi dimineață, încă puțin adormită, coborînd din mașină, în fața unei clădiri care semăna mult cu o Casă de cultură. Două doamne mă așteptau: cele de ieri, fără îndoială — aceeași rochii ceremonioase, aceleași zîmbete — care mă duc cu ele în mare grabă. Intrăm într-o sală ticsită, unde un pastor predică. Deodată, prind cîteva cuvinte și deduc că asist la o conferință antialcoolică. Curios! Informate de concursul făgăduit rivalilor, care se aflau într-o sală învecinată, cele două escroace, care m-au interceptat la intrare, înțeleg să mă păstreze, ci, cînd apar celelalte, care au avut inițiativa invitației și o revendică, se produce un adevărat pugilat!

Odată această glorioasă prestație publi-

citară terminată, sint urcată într-un avion care, după o escală la Birmingham, mă va depune la Londra, unde după amiază avem spectacol.

Condițiile atmosferice sînt proaste, stăvărdașe ne împarte dramamini: adorm îndată. La Londra, sint trezită greu: n-am văzut nimic, nu mi-am dat seama de nimic, am ignorat escala. Cobor din avion clătîndu-mă. O mașină mă așteaptă, un Rolls, care pare un drc. Fotografii se grăbesc să fixeze această clipă. Intru, nici eu nu știu cum, în drc, mă lovesc la cap de portieră cu un zgomet de lemn crăpat și aud așa, ca prin vis, comentariul unui ziarist: „Pity, she is drunk!” („Păcat, e beată!”).

LA LONDRA, pe vremea cînd mă bucuram de mult succes. Ieșind din culisele teatrului unde jucasem, în rochie de seară, de tul alb pailatată ca un pom de Crăciun, întrevăzută sub o capă de vulpi imaculate, purtînd la gît un oălier imprumutat de un amabil bijutier londonez, dau să mă urc în „Bentley-ul” pe care serviciul de presă mi-l pusese la dispoziție: sint așteptată la ambasadorul nostru, Jean Chauvel, unde voi avea onoarea să fiu prezentată reginei și prințesei Margaret.

Vreo cincizeci de persoane imi așteaptă nerăbdătoare ieșirea ca să mă aclame sau pur și simplu să mă vadă în fundul mașinii. Înainte ca soferul să aibă timpul să închidă portiera, un bărbat ținește din mulțime: e un vagabond jegos. Pe fața-i brăzdată de riduri, o privire puțin haluci-

nată, ce pare luminată de alcool sau de un ideal. Mă învecivează: „You look like Bank of England”. („Arăți parcă ai fi Banca Angliei”). Dispreț, admirație, provocare? Nu mă întreb, nu-mi trag mina pe care el a apucat-o brusc și mi-o strînge s-o zdrobească. Revenindu-și din stupefarea lui, soferul imi face semn: „Nu vă fie teamă, îl fac eu vînt!”. Dar, cu o mișcare a capului, îi interzic să se amestece. Oamenii încep să se îndepărteze de mașină, temîndu-se să nu se întîmple ceva grav. Vagabondul nu dă drumul strînsorii sale: s-ar spune că miinile ni s-au sudat: mă gîndesc la cutit, grenadă și mai știu eu ce i-o fi trecut prin cap acestui delegat al anarhiei mele, deodată, se apleacă asupra mînușii mele și-și freacă obraji de ea. Il las în pace. Își ridică apoi fața și mai înalt parcă acum decît e în realitate, în urma actului pe care îl săvîrșise, stînd acum de o parte a mașinii, ca un agent respectuos și eficient, face semn mulțimii să circule, și dă soferului ordin să demareze. Iată cum un om se poate afirma în fața unei mulțimi! De abia la ambasada Franței, după ce m-am ridicat din reverență pe care am făcut-o în fața miinii regale întinsă cu amabilitate spre mine, mi-am văzut mînușa murdară.

ÎN 1945, mă aflam din nou în Italia, după ce, cu șapte ani în urmă, reprezentasem **Vulturul cu două capete** la Teatro de La Fenice din Veneția. De astădată, jucam **Dama cu cameliile** și **Cumpăna amiezii** — două extreme. Era prima oară cînd jucam piesa fără Jean-Louis Ba-

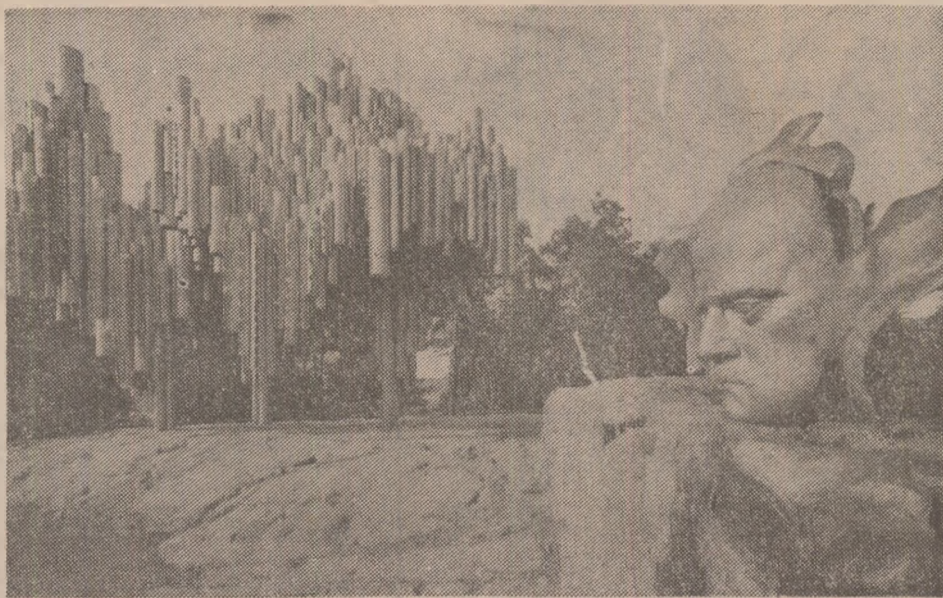
rrault. Ca să mă consoleze, Paul Claudel mi-a scris o scrisoare foarte frumoasă, reproducă în caietul de sală.

După Milano, a urmat Neapole. În sala Operei celei mari din acest oras, s-a dat, cu o zi înainte, o gală filantropică, în care au fost intercalate numere de varietăți și de circ, așa că scena mai era încă plină cu tot felul de accesorii, iar culisele duhneau a sălbăticiune. A trebuit să intervenim ca să se curețe cit mai degrabă locul, căci nu mai aveam decît cîteva ceasuri pentru plantarea decorurilor, reglarea eclerajelor, scoaterea și călcarea costumelor. Ca să-l ajut pe administrator să aplaneze dificultățile, mi-am petrecut toată după amiaza la teatru.

Ca și cum toate astea n-ar fi fost de ajuns, iată-l că apare pe neașteptate actorul care deținea cu multă demnitate și talent rolul tatălui lui Duval: imi declară că nu va juca în seara aceea. Camarazii sint prea disprețuitori față de el, prea cruzi. (În realitate, ei s-au săturat pînă peste cap de povestirile lui zilnice, în autotocar, la masă, despre succesele reputate de el în rolul acestui „părinte nobil”). Părintele nobil nu mai poate suporta. S-a hotărît deci să se înapoleze chiar în ziua aceea la Paris. Hotărîrea lui e irevocabilă. Îi amintesc că noi reprezentăm oarecum Franța, că nu vîd cum l-as putea înlocui, că, după mine una, nici nu-l de înlocuit. Acest ultim argument îi zdruncină decizia. Pentru mine, doar pentru mine, atît de înțelegătoare, atît de curajoasă (spune el!), se va sacrifica. Dar, pretinde ca, înainte de a intra în scenă, camarazii să vină să-i ceară scuze. Vrea chiar ca eu să mă ocup de acest lucru. Eu, care în clipa aceea nu-mi mai vedeam capul de treburi, căci trebuia să am grija de toți cei douăzeci și cinci de actori ai trupei, de starea lor sufletească, de decoruri și de costume, de autocarul care transporta trupa, mai trebuia acum să mă ocup și de nemulțumirea „bătrînului Duval”. Un circ, nu alta!

În românește de
Paul B. Marian

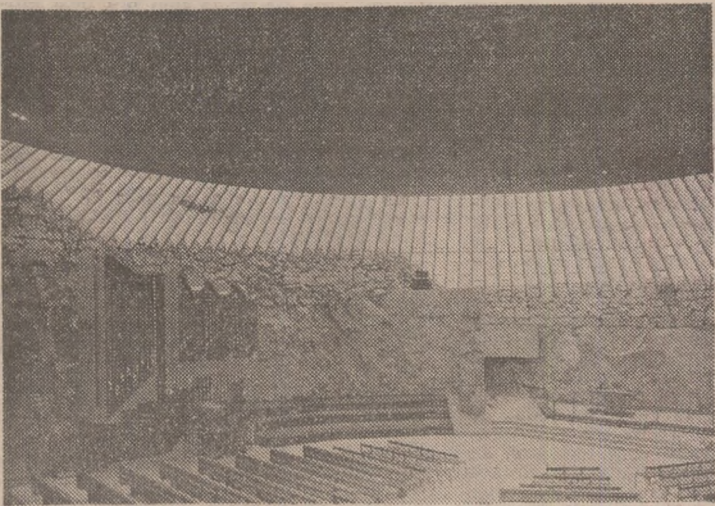
Toamna în Finlanda

Helsinki. Memorialul Jan Sibelius. Sculpturi de Eila Hiltunen

5 OCTOMBRIE, SEARA. Urc, însoțit de Ion Stăvăruș și de profesorul francez din Aix-en-Provence, pe vaporul care mă va duce de la Turku la Stockholm; ne luăm rămas bun fără efuziuni, de parcă urma să ne revedem a doua zi! Näkemiin Suomi! La revedere Finlanda! Rămân câteva clipe în coridorul ce leagă vasul de uscat, cei doi se retrag cu o discretă fluturare de mină, mă retrag și eu într-unul din saloanele cu fotolii ale vaporului, lume puțină aici, lume multă e la celelalte etaje, vreo opt, cu restaurant, cofetărie, săli de jocuri (mecanice și nu numai), saună, cabine de dormit pentru cei cu dare de mină, cusețe (un fel de priciuri) pentru ceilalți, ochesc un fotoliu lângă hublou (de fapt o adevărată foreastră spre apă), mă așez și încerc să pun cap la cap ce-am aflat în cele două săptămâni finlandeze, trag o linie, adun și obțin, ce? O imagine turistică? De ce nu? Turisti au fost, turiști sînt încă și drept e că Finlanda, de la Helsinki la Rovaniemi și mult dincolo de linia cercului polar (a cărei trecere sa lasă cu botez, ca la ecuator, și cu „adeverință” probatoare), de la Est la Vest și de la Sud la Nord are ce arăta unui ochi turistic, chiar cu asupra de măsură. Nu știu altii cum sînt, dar eu nu prea am ceea ce se cheamă vedere turistică, nu posed știința sau, poate, arta de a mă pierde în peisaj, și, cu toate că-mi place să călătoresc, am o slabă memorie a locurilor și o și mai slabă putere de a le evoca. Așa că, nu o imagine turistică puteam să obțin. Atunci ce?! Să mai încerc, să mai caut... Poate ar fi mai bine să las să treacă o vreme, un anotimp, un an, un timp pînă ce impresiile se vor mai răci. Dar nu; o impresie rece e cumva un nonsens, cu cît e mai mare distanța în timp între producerea impresiei și exprimarea ei, cu atît crește presiunea ficțiunii asupra realității; în definitiv impresiile aminate prea multă vreme sînt mai aproape de imaginație decît de observație; locul lor ar putea fi într-un roman sau într-o nuvelă, nu însă într-un jurnal... Brusc îmi dau seama că am mai curînd o idee despre Finlanda decît pur și simplu niște impresii, o idee care s-a format, totuși, la capătul unor impresii. O idee... S-o sugerez prin darea înapoi a filmului impresiilor...

4 OCTOMBRIE. Dimineața vizitez biblioteca lectoratului de limbă, literatură și civilizație românească din cadrul departamentului de limbi romane de la Universitatea din Turku; cu pasiune și competență, profesorul Ion Stăvăruș, titularul lectoratului, a reușit să organizeze aici o veritabilă școală românească; există aici o asociație a studenților numită „Ciociriia”, este editată o revistă, „Columna”, aflată la al șaselea număr și, mai ales, sînt aici mulți finlandezi care vor să învețe românește; profesorul Stăvăruș mi-a prezintă pe cei mai avansați: Pirjo Raiskila (o poliglotă superdotată), Tommy Granholm, Arja Saloranta, Marja Pudasainen, Wolfgang Hirsch; cu ajutorul entuziast al profesorului Lauri Lindgren, directorul departamentului, perfect cunoscător al limbii noastre, personalitate marcantă a romanisticii finlandeze, s-a constituit aici, la Turku, acest lectorat de română cu o dotare de invidiat chiar și de către cei de pe Edgar Quinet; seara, după o întâlnire romantică într-un fel de esperanto romanic cu cîțiva studenți și profesori, mă dedic, în compania profesorului român și a profesorului francez din Aix, unei conversații realiste despre posibilitățile țărilor mici de a intra în circuitul valorilor culturale universale; cădem de acord că în România, ca și în Finlanda se citește mai mult decît în alte părți, mai vaste și mai populate, ale globului; remarcăm, comparîndu-ne impresiile, că finlandezii trăiesc într-un respect profund pentru tradiția lor spirituală, păstrează cu grijă acuratețea limbii (poate și pentru că vorbesc, în egală măsură, suedeza, limbă oficială și ea), sînt mindri de universali lor Sillänpää, Sibelius, Aalto și, în genere, de cultura națională (au și trei Nobel-uri, pentru literatură în 1939, chimie în 1915 și medicină în 1967) dar nu fac deloc caz de toate acestea și dacă nu vădesc complexe de inferioritate, nu par să sufere nici de mania grandorii...

Helsinki. Tavallahi

2 OCTOMBRIE. Sînt în trenul care merge de la Helsinki la Turku; la gară m-au condus Marjo și Călin Cosma, la fel de amabili ca și pînă acum, parcă puțin nostalgici, simt că am în ei niște prieteni extraordinari, cred chiar că se numără, amîndoi deopotrivă, în categoria rară a oamenilor cu vocația prietenei; ne despărțim cu promisiunea de a ne revedea cît de curînd la București și apoi într-un sat drag mie din Maramureș, poate la sfîrșitul lui decembrie; în tren o curățenie ca de spital, o curățenie colorată însă; nimeresc într-un vagon plin de tineri în haine militare; se întorc din vreo permisie săptămînală? (dar azi e miercuri!), oricum n-are importanță; sînt veseli dar nu zgometoși, discută între ei mult și repede dar fără să-i incomodeze pe ceilalți călători; îi observ cu atenție, ei simt asta dar au aerul că nu le pasă și chiar nu le pasă, un zid de indiferență le protejează discuția; îmi pare rău că nu le cunosc limba ca să aflu ce problemă îi poate fereca într-un dialog atît de absent la tot ce-i dincolo de el.

30 SEPTEMBRIE. O întâlnire, poate cea mai așteptată, din cite am avut pînă acum la Helsinki: cu patru scriitori din generații și de genuri diferite: Jorma Kannila, președintele Uniunii scriitorilor finlandezi, Eeva Joenpelto (romancieră), Jarkko Laine (poet), vicepreședînți, și Kaarina Helakisa (literatură pentru copii), membră în comitetul de conducere; subiectul care revine cel mai des în discuție: cunoașterea reciprocă a celor două literaturi; ce s-a făcut pînă acum în materie de traduceri, de o parte și de alta, este puțin; le spun că avem în română o excelentă traducere a Kalevalii datorată poetului și prozatorului Iulian Vesper; nu au aerul că le-aș fi comunicat un lucru cunoscut; îmi spun, la rîndu-le, că au în finlandeză excelente traduceri din Zaharia Stancu, ba chiar și ceva din Marin Preda și Rebreanu, mai adaug traduceri în română din Mika Waltari, Veijo Meri și Edith Södergran (aceasta, poetă finlandeză de limbă suedeză); se lasă un moment de tăcere, semn că nu prea mai au ce adăuga la cele dintîi; evident situația traducerilor nu e ideală; le propun o listă de scriitori, poeți și prozatori, ce ar putea figura în două antologii, ca un pas înainte spre cunoașterea reciprocă; îmi propun și domniile lor o listă de poeți și prozatori finlandezi întru același scop; cine știe, din acest joc amical de propuneri s-au putea să iasă ceva serios; consimțim că nu depinde de mine și nu depinde de dumnealor, știm adică de cine nu depinde; mai rămîne să aflăm de cine depinde; aflăm, iarăși de comun acord că de edituri și de traducători; cu editurile finlandeze întru ambele părți; cit despre traducători posibili ne oferim să-i căutăm în noua generație, la Cluj, unde există un lectorat de finlandeză, și la Turku și Helsinki, unde se studiază româna. Dar asta e o lungă poveste...

27 SEPTEMBRIE. Prin telefon, Călin Cosma mă anunță că după-amiază se oferă să mă conducă prin Helsinki; vine într-adevăr, punctual ca un tren japonez; văd o mulțime de lucruri, nu le mai numesc pentru că tot românul care a fost pe-aiici le-a văzut și a scris despre ele; ceva mă impresionează în mod deosebit: biserica luterană Tempelaukio, construită într-o stîncă după proiectul a doi arhitecți, Timo și Tuomo Suomalainen, în anii 1968-69; intrînd într-o biserică ortodoxă ai, poate, un anume sentiment de micșorare, într-o biserică catolică, în San Pietro bunăoară, te simți mic, mic de tot; în biserica aceasta din Helsinki te simți parcă o idee mai înalt; păstrez observația pentru că merită o dezvoltare eseistică și mai constat că finlandezul se arată a fi și el întocmai bisericii Tempelaukio; îți impune printr-o austeritate și un fel de singurătate indiferentă care parcă îl menajează identitatea și te fac să te simți bine, adică normal, o idee chiar mai mult decît ești...

24 SEPTEMBRIE. Fac cunoștință cu Marjo și Călin Cosma, ea bună cunoscătoare de limba română, cu studii la București, secretară a Asociației de prietenie Finlanda-România, el, geofizician reputat și ins efabil, amîndoi foarte tineri și prietenoși; am impresia că nu se simte el pe jumătate finlandez cît se simte ea pe trei sferturi româncă; ne plimbăm pe străzile din Helsinki, e toamnă, pică frunzele, numai că nu înțeleg unde pică, e o curățenie pe trotuare ca în oglindă, nici vorbă să-mi vină să-mi arunc restul de țigară altundeva decît în „locurile special amenajate”; e, poate, această voluptate a curatului o răsfrîngere în civilizație a naturii, ceva care ține de instinct și de educație, fiind însă, deopotrivă, o consecință subtilă a legii morale; a trăi în curățenie îmi pare că înseamnă pentru finlandezi a refuza murdăria, uritul, corupția și amestecul agresiv în intimitatea celui de lângă tine; de aici, cred, aerul singuratic pe care îl au de pildă cei care așteaptă tramvaiul, indiferența, doar aparentă, austeritatea comportamentală, toate, zice-se, specifice tipului septentrional, dar greu de găsit laolaltă în, să zicem, Suedia; într-un fel, omul nordic e mai bine reprezentat în trăsăturile sale tradiționale de finlandezi decît de ceilalți scandinavi...

22 SEPTEMBRIE dimineața. Cobor la Turku de pe vaporul care m-a adus de la Stockholm și urc în trenul de Helsinki; e duminică și Finlanda mă întîmpină cu o zi de toamnă luminoasă, caldă și tănuitoare; pe peron, la pornirea trenului, un copil și un bătrîn fac semn cu mina cuiva din compartiment în care mă aflu și eu; îi privesc pînă ce se pierd mult în urmă în lumina tare a dimineții; închid fereastra, mă așez pe banchetă și văd că sînt singur în compartiment. Bună dimineața, Finlanda!

Laurențiu Ulici

PREZENȚE

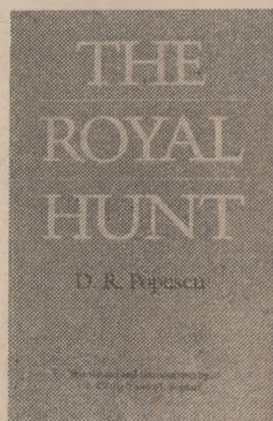
ROMÂNEȘTI

U.R.S.S.

● Cercetătoarea științifică Tamara Nosenko, de la Institutul de literatură „Taras Șevcenko” din Kiev, specializată în literatura română, publică în nr. 1 pe 1985 al revistei ucrainene de studii literare „Radianske literaturoznavstvo” articolul „Romanul de război al lui Liviu Rebreanu (Problema eroului, a particularităților de gen și stilistice) în care este analizat romanul „Pădurea spinzuraților” în context european și național, reliefîndu-se contribuția inovatoare a lui Rebreanu în planul tematic și al modalităților de abordare a subiectului.

S.U.A.

● În Statele Unite ale Americii (Ohio-Columbus), a apărut romanul „Vinătoarea regală” de Dumitru Radu Popescu.

R.P. BULGARIA

● Săptămîna trecută a avut loc, într-un cadru festiv, la Teatrul dramatic din Plevna, premiera piesei lui Theodor Mănescu, „Noaptea pe asfalt”, în regia lui Constantin Codrescu, (care semnează și scenografia, împreună cu Lavinia Mirșu). Traducerea e a Svejinei Niko-lova. Au fost de față reprezentanți ai oficialității culturale din țara vecină, critici ai publicațiilor centrale. Autorul, prezent și el la premieră, și spectacolul au fost puternic și îndelung aplaudați de un foarte numeros public.

FRANȚA

● Luna aceasta a apărut, la prestigioasa editură Flammarion, colecția „Lettres étrangères”, în condiții grafice deosebite, romanul lui Nicolae Breban „Bunavestire (L'annonciation)”, Traducerea din limba română a fost realizată de Dorina Radu și Marcel Péju.

ITALIA

● În orașul Palermo a fost organizată cea de a X-a ediție a „Premiului mediteraneean pentru poezie, proză și critică”, în cadrul căreia profesorul Constantin Ciopraga l-a fost înminat premiul „Măslinul de aur”, acordat de Centrul de cultură mediteraneeană.

VENEZUELA

● Prof. Paul Alexandru Georgescu, care a publicat anul trecut o carte despre Rómulo Gallegos în Editura Academiei Naționale de istorie a Venezuelei, a prezentat acestui înalt for de cultură studiile sale de hispanistică, apărute în țară și în străinătate, sub titlul „O nouă viziune a naratiunii hispano-americane”. În sedința sa din 26 septembrie, la propunerea vicepreședintelui, prof. Guillermo Morón, Academia l-a ales pe hispanistul român membru corespondent, consemnînd elogios activitatea sa de istoric literar și de promotor al relațiilor culturale româno-venezuelane.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republică Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU

5 lei

REDACȚIA : București, Piața Școlii nr. 1, poarta B2-B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA ȘCOLII”

